ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ

ЗАДУЖБИНА **ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ**

Поезија Тање Крагујевић

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2017.

ЗАДУЖБИНА
„ДЕСАНКА
МАКСИМОВИЋ“

НАРОДНА
БИБЛИОТЕКА
СРБИЈЕ

ЗАДУЖБИНА „ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ“
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ
Књ. 34

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ

ПОЕЗИЈА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 1. јул 2016.

Приредила
МИРЈАНА СТАНИШИЋ

Београд
2017.

Славко Гордић
УДК – 821.163.41.09-1 Крагујевић Т.
Филозофски Факултет Универзитета у Новом Саду
srgor76@gmail.com

С ПЕСМАМА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ, У НЕКОЛИКО НАВРАТА

Сажетак: Аутор рада у дневничким записима оцртава ретроспективу поетског стваралаштва Тање Крагујевић, и преиспитује њен песнички говор, указујући да су најважнији мотиви песама лектира, свакодневица, знаци стварности (информатички, дневни, радни, рекреативни, путописни). Поетички став Тање Крагујевић би се могао наговестити њеном синтагмом „муза тренутка“ и илустровати њеном апологијом детаља и сићушних ствари и бића. Пишући поезију и о поезији с посвећеничком преданошћу, Тања Крагујевић, међутим, никад не подлеже искушењу бучне, хиперболично-патетичне речи и геста.

Кључне речи: песништво, поетика, мотиви, дневнички записи.

Пре него што прочитам два дневничка записа о Тањи Крагујевић, сачињена овог пролећа, покушаћу да у неколико реченица макар овлашно именујем „оно нешто лијепо“ што ме привлачи њеној поезији. Подсећам, „оно нешто лијепо“ речи су Меше Селимовића, тражене и нађене у покушају откривања корена и извориштa чаровитости песничког говора Десанке Максимовић.

Овај мој поглед унатраг није, међутим, само летимичан, него и скоковит. Застаћу само над неколико Тањиних књига о којима сам својевремено писао, огрешујући се тако о неке друге, подједнако релевантне, као и о њене свагда надахнуте огледе о значајним песницима, страним и српским, од којих, макар по мени, посебну пажњу завређују они о Александру Ристовићу и „тамној фасцинантности“ Србе Митровића.

Ево ме, дакле, у сад већ далекој 1998, над *Словочуваром и словочуварком*, по моме рачуну једанаестом књигом наше песникиње. Укључујући се покасно у критички полилог о већ афирмисаном аутору, нагласио сам како та књига, са замахом и целовитошћу поеме, свој надахнути и маштовити

лиризам кондензује у ваздушасте слике од најфиније грађе и звуковно-ритмичке кристале који суверено мире инвенцију с дисциплином. Како тад тако и сад, макар са становишта феноменологије поетске маште, Тањин свет у руху од снега и иња унеколико подсећа на поетску сликовност Александра Ристовића – макар га од његових акцената скепсе и апсурда делило њено, безмало рефренски потенцирано, осећање блискости с пределима и бићима. На крају тог записа сам се побојао од умудреног читања Тањине поезије, које би могло распршити чаролију њене лепоте у лакоћи, својствене латицама и пахуљама, и признао како је тешко говорити о овим песмама – колико и о музици, поезији ваздуха. Као и тад, тако и данас зебем од оних самоуверених тумача поезије, чију чврстину става не прати увек и осетљивост слуха.

Са сличном мером радости и стрепње окренуо сам се 2001. године Тањиним *Пејзажима невидљивої* и тим поводом успоставио једну неформалну типологију песника. «Постоје у поезији», записао сам тад, «громовници и гороломници, профети и трибуни, горосече, минери. Постоје, знамо, и тихи песници. Тихи нису увек и танани. А Тања Крагујевић је управо таква, тиха и танана. Свилопреља. Генолошки, њен вербални низ је својом виртуозном лакоћом хомологан вијети у ликовној и каприччу у музичкој уметности.» Међутим, у тој књизи, као, рекао бих, и у оним потоњим, огласиће се Тања и једним опоријим гласом, пре дубоким неголи ведрим. Ево само једне строфе из управо таквог *Ноћноі косача*, последњег циклуса:

Збијен у кай смоле
на окресаној ірани сшабла
живош зна да само у њему
као у свешлосној еірувеши
из које лисна пешељка лизне крв
іочива живош.

Моја белешка о Тањиној *Жени од іесме* (2006), петнаестој њеној збирци, донекле је упитно интонирана. Наведен тврдњом Саше Радојчића да су песме Тање Крагујевић «уместо у привиде историје, загледане у истину тренутка», запитао сам се да ли нас можда од «истине тренутка» коју песма казује више заокупља нешто друго. «Рецимо, њена предметна твар и њено имагинативно 'суседство даљине', начин и распони

обзнањивања веза међу стварима и речима, речима и речима, докучивим и мање докучивим значењима, у којима се, како би рекао Радојчић, 'непрозирне ствари језика и света' само наслућују и наговештавају. Можемо се, дакле, запитати каква језичко-поетска алгебра управља обликовањем 'тренутка истине', од чега су саздани 'тренутак' и 'истина' у говору ове поезије, где је свака песма – да слободније употребим једну Тањину метафору – својеврсна 'архивистика тренутка'. Речи и слике од плавог мраза, иња, росе, ружа и светлости, од коже, кости и соли, срасле у неразлучив вербално-имагинативни амалгам? Смислови дословни и они померени, опет у неразлучивом, једноковом градиву? Па непрестано *умножавање* и *преображавање* речи-слика-смислова од буквалне и перцептивне до игриве, бајколике и фантазмагоричне сликовности, од профаног и опипљивог до 'вратоломије невидљивог', митског и сакралног? Ни нагађања није лако срочити, а камоли одговоре.» Признајући тад, као што признајем и данас, да је ризик поједностављивања неизбежан у тзв. логичким парафразама поетског говора, уствpдио сам како свевласт *маште* и *игре* у Тањиној поезији ипак не заклања драматичност темељних питања идентитета и сврхе: ко смо, како пребивамо, у чему растемо. Меланхоличне, па и трагичке акценте и преливе не можемо пречути и превидети у одговорима *Жене од песме*. Претеже, међутим, утисак радосног обиља. «И смех некога / кога никада ниси срео (...) / заложи се и за тебе», како стоји у песми «Прстен у чаши».

Пишући, пак, коју годину доцније о Тањином *Мотелу за збогом* (2010) уствpдио сам како би заједнички именитељ ове и претходних њених књига могао бити у ставу и тону непретргнутог усхићења *светом и говором* – светом који обухвата видљиво и невидљиво, и перцепцију и сећање, и природу и технику (од руже и иња до информатичких знања и оруђа), и говором који у метафоричким спрегама сучељује и мири најразличитије сфере стварности и искуства. Тај говор, притом, у непресушној и непресушивој свежини и преобиљу напросто бризга млазовима слика и сличица – поетичних, вртоглаво маштовитих и смелих – које, по правилу, кумулацијом и амплификацијом свог вербално-имагинативног миља и обиља варирају полазни исказ о једној инспиративно-тематској ситуацији. Та ситуација, пак, махом бива перифрастички прикривена или тек наговештена, па читалац

иза синтаксичких и синтагматских јавки и резова одгонета песникињине љубави и пријатељства с људима и стварима, најближим бићима и изабраним сродницима, свакодневицом и лектиром. Можда су највећи парадокс овог бескрајног монолога радост и милошта који упитомљују и преплављују чак и драматичне, па и трагичне доживљаје лирског субјекта, подједнако *осетљивої* и *бодрої*, што је опет једна парадоксално-оксиморонска црта Тањиног песничког гласа. (Радост тужнога стиха, рекла би Десанка).

Огрешујући се о Тању Крагујевић и тако што сам о њеним вредним и драгим ми песничким књигама редовно писао у кључу некаквих групних портрета, омнибус-приказа или «разгледница с распуста», нисам се искупио ни белешком о њеној збирци *Хлеб од ружа* (2012). Наиме, тад сам ову књигу представио у малом, поредбеном огледу, чији је други јунак био Енес Халиловић. Оно што бих сад могао и умео да издвојим као кључни увид из тог текста, волео бих да својим поетичким, значењским и обликовним моментом обујми, или бар додирне, главнија и константнија обележја Тањине поезије.

Као што је то умногоме бивало и раније, свет је у ових сто пет песама осамнаесте Тањине песничке књиге «сведен на хронику тренутака лирског субјекта, чије танане сензације редовно покрећу још тананије асоцијације. Природа и мера те нежности, у обе менталне равни, као да се, између осталог, показује у великој учесталости деминутива и не мањој упадљивости мотивско-лексичких појединости типа *трен*, *кап* и *трунка*, *нит кише* и *миг ока*, *мали трг*, *мала ноћ*...» Навео сам тад тридесетак сличних лексема и синтагми, па тихо узвикнуо: «Као да су сва чуда света у капи росе, честици песка и трепету листа, на рубним местима такозване стварности и њиховим опажајним и имагинативним отисцима и преображајима у осету, машти и језику. Ако би се издвојиле три кључне речи ове поезије – рецимо, *трен*, *невидљиво* и *нечујно* – онда би зацело пала у очи темељна заокупљеност наше песникиње, мимо разглашених тема и последњих питања, оним скровитијим и суптилнијим пулсацијама света и нашег бића, које су утолико драгоценије што се више опиру светлу свести и речи.»

Међутим, и у овој књизи, као и другде у пространом песничком опусу Тање Крагујевић, чућемо и њен одзив на понеку

од малочас поменутих разглашених тема и последњих питања. Као и друге њене књиге, има и ова понеки сеновит кутак и тренутак, попут оног у којем нам се пред очима одједном «рашчаран склапа казамат-град», или пак оног неизбежног, који лирски субјект сновиди као «час кад / слепи мајстор зазидаће ме / у кућу без кључа». Али, парадоксу за вољу, можда управо ови ретки сеновити тонови – у знаку «карневала ништавила» и поменутог «слепог мајстора» у «слепим ципелама» – придају посебну веродостојност радосном, па и егзалтираном доживљају света наше песникиње! Јер, рекло би се, није та радост невино чедо незнања, већ радост знању упркос – знању о оном *ништа*, које се овде (с далеким сећањем на Стерију и Попу) помаља на закономерним размацима основних, преовлађујуће ведрих акорда ове поезије. Ако бих сад, накнадно, тражио у *Хлебу и ружи* место и тренутак кад песникиња с највише стишане разборитости мири нашу животну радост с поменутим страхом од *ништа* и *ништавила*, застао бих над Тањином уистину антологијском песмом «И лепо, дакако», коју сам разумео као тиху полемику с апсолутним и разглашеним Леопардијевим песимизмом. Огрешујући се о њен контекст, бирам из ове песме за крај овог извештаја ових неколико Тањиних речи: «... морам рећи / да и није све јасно / нити увек / да све је ништа.» Слободније схваћен, овај би исказ могао бити амблемски сажетак укупне одбране света и одбране поезије у животном и стваралачком случају Тање Крагујевић.

22. III 2016.

Овог кишног дана читаш једну дисертацију, истовремено помишљајући како је крајње време да се вратиш књизи *Од светлости, од прашине* Тање Крагујевић. Судећи по јучерашњим новинама, управо њој је, уз Стерију и Мирослава Максимовића, у Београду, у Народном позоришту, био посвећен програм уприличен поводом Светског дана поезије. О њој си писао у више наврата током последњих петнаестак година, док си јој поменуту збирку (из 2014) двапут ишчитао, шкрабајући по маргинама, а не налазећи времена за финализацију посла. Пре евентуалног трећег читања, које би морало уродити записом намењеним мајском скупу о њеном песништву, који организује Задужбина „Десанка Максимовић“, бележиш овде сигле-и-принапомене, остале на трагу сад већ полузаборављених читања.

Дакле, по утисцима «без севера и смера», *градиво* Тањине песме чине лектира, свакодневица, знаци стварности (информатички, дневни, радни, рекреативни, путописни). Њен *поетички* став би се могао наговестити њеном синтагмом «муза тренутка» и илустровати њеном апологијом детаља и сићушних ствари и бића (што напомиње Канетијево сврставање Кафке у «кинеске» писце), уз наглашавање понеког њеног аутопоетичког исказа, попут оног о «посебној стварности ствари» или о «памћењу ствари». Њено преовлађујуће *осећање* би се могло именовати као химнично виђење и казивање, као изливи радости постојања, али и наглашена емпатија (посебно у песмама с краја књиге) са другима, понајпре страдалницима. Драматични узлети Тањине *мисли* махом су окренути тајни времена, универзума, вечности (уз питање «куда одлази време»), те смрти и одласка. *Обликовне* особености ове поезије треба ваљда разазнавати у микро-исказима, разломљеним реченицама, речима као откуцајима, али, на последњим страницама, и у призорима хипотаксе и наглашеније поетске нарације. *Кључни увид* би морао указивати на концепт поезије као хронике тренутака, на усхит као трајно стање, на песничко *да* свету, уз свест о претећем тајанству одласка и свеопште пролазности. Можда би, макар у радне сврхе, ваљало, начинити и *каталог* сензација, емоција и стварносних детаља, наоко небитних, који, по увидима ове поезије, испуњавају и осмишљавају наше постојање.

На крају и реч-две о оном што си поменуо на почетку: *лектира*! Несклона данас свеприсутној навади цитирања и успостављања сваковрсних интертекстуалних контаката, којима се ваљда хоће рећи како је наше увек туђе, Тања ипак – као песник начитан и образован, са лепим критичко-есејистичким учинком у досадашњем раду – не може а да као равноправан део свог егзистенцијалног и духовног искуства не именује или бар наговести многа имена и наслове. Ту су, елем, у статусу цитата, криптоцитата, илуминативног цитата, или каквог четвртог вида текстуалног присуства, и Слотердијк, и Липска, и Киш, и Миљковић, и Одн и Бродски, и Борхес, и Шекспир, и Неруда, и Шимборска, и Њутн, и Гутемберг, и Дис, и Тесла, и Ристовић, и Попа, углавном овим редоследом.

На самом крају, у тексту који би узгред био и утук на друкчија читања, по којима је Тања, безмало, песник

самодопадне афектације, морало би се наћи места и за ону хемисферу њеног песништва у којој срећемо и «оне што дописују се / гранатама од једног до другог града», док ми гледамо «пренос уживо спектакла ужаса», а све «с тежином светског мрака у устима».

19. IV 2016.

Уз ону о Михизу, ево на столу и дисертације о Крлежи. Ти ћеш, међутим, овај дан посветити Тањи Крагујевић, придружујући данашњи запис оном мартовском, не би ли бар тако, у знаку и тону михизовског лешкарења-и-белешкарења, испунио обећање о учешћу на мајском скупу посвећеном драгој ти песникињи, добитници угледне Награде «Десанка Максимовић».

«Поезија је, привидно, на маргини», каже Тања у разговору са Зораном Радисављевићем, објављеном у *Политици* 12. маја 2015, поводом поменуте награде. Наредне три њене реченице више су од одбране поезије, или опкладе на поезију данас. То је израз мирне и утолико дубље вере у поезију, која би се могла исказати и дирљиво храбрим парадоксом: ја немам доказе, ја сам доказ! Ево тих реченица о поезији, казаних, ипак, с подразумеваном свешћу о доказима: «У самој суштини, она је краљица песничке речи, јер у себи сажима све жанрове. Она је роман у секунди, епос у лирици, слика и филм у песничком низу секвенци. Она је све.»

Да је поезија *све*, у то и сам понекад верујеш, поимајући ово *све* чак и у ширем, апсолутнијем смислу, изнад жанровског, наджанровског или интермедијалног значења. Поезија је *све*, ма колико невероватно то звучало, усуђујеш се и сад да то кажеш. Вероватне су, уосталом, само лажи и романи, док је истина увек невероватна, како то негде зажарено тврди Јохан Георг Хаман.

Пишући поезију и о поезији свагда с посвећеничком, највишом преданошћу, Тања, међутим, никад не подлеже искушењу бучне, хиперболично-патетичне речи и геста, у чијем си се опасном суседству управо обрео. Зато се, бирајући међу сачуваним исечцима карактеристичан призор Тањине присне саживљености са светом и гласом поезије, опште и оне индивидуалне, непоновљиве, у овом случају Десанкине, одлучујеш за ових неколико надахнутих колико и тачних Тањиних реченица о њеној старијој сестри по

несаници. (Узгред речено, за Тању је, како рекосмо, поезија краљица песничке речи, док један Десанкин стих каже како је пак несаница краљица маште.) Ове су реченице опет из *Политике* (овај пут од 17. јуна 2015). Тамо и тад Тања Крагујевић каже: «Скромношћу и шармом бранила се од властите славе (...) Њене речи њене су очи – њен непоновљив духовни вид, који над груменом земље црта и његову прошлост, у голој стени види отиске стопа, човеков траг у времену. У њеном Ја је и прадевојчица» (овде застајеш сећајући се Десанкине изведенице с истим префиксом: *праливада*) «и сви који су живели пре, сељак што обара свети хлад стабла да с тржнице донесе грумен соли, одлазећи врли сој очева и мајки, мраз осаме на прозору. Њена песма је рендгенски снимак њене шаке, анатомија самоће, пролазности, човековог усуда. Али и поетски одговор, саздан митовима, летописом Перунових потомака, говором животних и духовних путописа, песмом трајања.»

То је, дакле, и такво оно *све* из Тањине дефиниције поезије: и дух и материја, и око и реч као њихов амалгам у «духовном виду», и колективно и лично памћење, и егзистенцијална и метафизичка студен «човековог усуда», и његов напор да своју душевну, друштвену и космичку ситуацију изрекне јединственим, недељивим «поетским одговором», сазданим од мита, летописа, путописа и «песме трајања», њиховог темељног и обједињујућег чиниоца.

А то и такво *све*, пре неголи као читалац и тумач туђих песама, Тања Крагујевић постојано твори и исказује својом поезијом. Довољно ти је, за ову прилику, уместо пипавог доказног поступка, указати на цигло једну њену песму, с насловом «Телемаху нема ко да пише», испод чијег последњег стиха стоји ознака: Београд, Миксалиште, Парк код Железничке станице, 16. септембар 2015. Између наслова, са алузивним призивом Хомера, Фенелона и Маркеса, и поменуте ознаке места и времена недавног избегличког збега блискоисточних и афричких страдалника, песникиња је у седамдесет четири кратка стиха, изломљена у безмало још толико дрхтавих синтаксичких и ритмичких откуцаја, сучелила рат и мир, прошлост и садашњост, легенду и збиљу, фереце и графите, могућне и сновите трасе спасења, мирис румених шипурака и крвавих рана и завоја, а све, дакако, у метафоричко-синестезијским спиралама «поетског одговора» којим се нелепом и неулепшаном свету ратова, прогона и «вечитих граница»

супроставља безгранична љубав и нежност – «попут питког Југа твог ока» или «мириса старе кућне песме».

Да, био си припретио себи и песникињи још једним читањем њене последње књиге, *Од светлости, од прашине* (2014). Али, за сада, овако и оволико, уз пуно колегијално сагласје са закључним увидом Васе Павковића (*Пустоловине с поезијом*, 2015): «Колико поезија прихватања и сумње, поезија Тање Крагујевић је у овом часу и поезија отпора и вере. Песникиња и даље на тас речи, стихова и песама ставља свој пуни људски улог, са уметничком зрелошћу која импонује савременој српској лирици.»

Славко Гордич

С ПОЭЗИЕЙ ТАНИ КРАГУЕВИЧ ПРИ РАЗНЫХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ

Резюме

Автор доклада предоставляет нам обзор поэтических изюминок Тани Крагуевич и ее поэтического приема, подчеркивая самые главные мотивы которые отражаются на книги отвечающие на ее читательские интересы, повседневную жизнь и упоминаемую реальность (факты, злободневные события, работу, отдых, путешествия). „Муза мгновения“ – это лучшее описание поэтического видения Тани К. Апология деталей, миниатур и событий лучше всего иллюстрируют его. Поэтесса на почти религиозном уровне посвящена процессам писания и чтения и поэтому ее не привлекают любые острые, грубые и претенциозные слова или жесты.

Slavko Gordić

WITH THE POETRY OF TANJA KRAGUJEVIĆ ON VARIOUS OCCASIONS

Summary

The author of the paper provides a retrospect of Tanja Kragujević's poetic achievement and examines her discourse, pointing out that the most important motives that influence her poems are the books she reads, the quotidian life, and reality bites (facts, daily events, work, recreation, travel). "The muse of the moment" might be the best topical phrase to describe Tanja's poetical stance and the apologia for the details or minuscule things and events its best illustration. Devoutly committed to writing poetry and about it, Kragujević is never tempted by tumultuous, hyperbolical and pretentious word and gesture.

Милица Николић
УДК – 821.163.41.09-1 Крагујевић Т.

ПЕСНИЧКА СНАГА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

Сажетак: У раду се, на примерку збирки песама Тање Крагујевић, *Осмејак омчице* и *Еолска харфа*, говори о односу говора и мишљења, тј. о вербализовању емоција. Истражују се чворне тачке којима се повезује вишедеценијски тематски и мотивски низ у поезији Тање Крагујевић.

Кључне речи: поетика, херметичност, мишљење, еуфонија, семантика.

Тању Крагујевић познајем већ неколико деценија. Дивила сам се њеном песничком делу, пратила њен уреднички сјајан рад. (Објавила је неколико изванредних издања којима је задужила нашу културу).

Но, нећу о томе. Већ о поезији Тање Крагујевић, коју сам деценијама пратила и покушавала да је тумачим. Често сам имала осећање да ме све то превазилази, али се нисам могла одрупрети своме одушевљењу. Нисам је питала шта о томе мисли. (Познајући њену изузетну деликатност, знала сам да ми никада не би рекла чак и да је била незадовољна). Данас, побуђена другим разлозима, желим нешто да кажем. Али чини ми се да је боље да наведем оно што што сам раније писала, јер у овим мојим позним годинама не умем више онако како сам некада знала.

У тексту „Осмејак омчице“ (1993) рекла сам: „Тања Крагујевић је песник високе вербалности, једна од најпунијих и најпотпунијих међу песницима њој блиских генерација… Њена згуснута вербалност – мишљење прерасла је у нови квалитет, који бих назвала вербалношћу срмом…

„Осмејак омчице“ је заиста проткан сребрном жицом једне чудесне сликовнице, сребрним концем песничког мишљења, чистим, дефинисаним и плодним… Као у мало кога. Једино одступање је то што сама вербалност овде никада није само украс: она увек продире до корена мишљења, до једва наслутљивих досега метафоре и слике. Тања Крагујевић мисли свет коме је додељена или који јој је додељен, свеједно,

речју која јој је дата да би понудила свој умни налаз и видовиту анамнезу.

Тању Крагујевић треба знати читати. Пронаћи кључ за ову високо шифровану поезију. У тексту „Оплођена затвореност Тање Крагујевић“ између осталог написала сам: „Песнички говор Тање Крагујевић је прави херметички говор посредности. Он поуздано са-постоји са унутрашњом јасноћом и збијеношћу смисаоног језгра са његовом хелиотропношћу и значењем…Она исписује прецизну иако слојевиту структуру песничке целине и веома разуђену метафоричност, која, мада увек вишезначна, затомљена чак, никада не губи одређеност основне смисаоне артикулације… У целој овој укрштеници, главни протагониста и извршилац ове песничке воље… је самосвојна и плодна реч. Она је истозначница са Мандељштамовим појмом ‘бремените речи’… “

Данас Тања Крагујевић неретко исписује и стихове о својим песничким садрузима отишлим из нашег времена. И о времену самом. Остајући доследна своме великом језичком обрасцу и умећу.

Пишући недавно о њеној новијој поезији у тексту „Еолска харфа Тање Крагујевић“ (2015) и настојећи да потражим оно што повезује некадашњу артикулацију Крагујевићеве и ову данашњу – односно стара и нова уобличавања – осетила сам потребу да нагласим „топлу мудрост песникињиног женског принципа, њене разговоре са садашњошћу и вечношћу“, „њену способност да својом изузетном сензибилношћу ренденгски сними тренутак у коме живи, проналази мала ремек-дела мишљајне оштрине и прецизности, изнимне спојеве рационалног и визуелног … њено сложено песничко мишљење, повезивање спекулативног и конктретног, моћ њене вербалности, пре свега о нашем планетарном бивствовању, о животу овде и сада…“

Свој запис сам завршила оним речима које бих желела да кажем управо сада: „Поновила бих закључак до којег сам пре много година дошла – да се вредности ове поезије могу поредити са достигнућима изузетних песника нашег језика, будући да се би се о употреби ‘бременитих речи’ могло говорити у поезији Васка Попе, о сементичко/еуфоничном смислу код Момчила Настасијевића, о уже еуфоничном код Лазе Костића, Кодера, Давича – и, сад, код Тање Крагујевић“.

Сведок времена, вртоглавих обрта и прелома епоха, историјских и културних промена, не узмичући ни пред метафизичким загонеткама, којима се одазива њена интелектуална и сензибилна природа, Тања Крагујевић и даље носећу снагу свог песничког посвећеништва поверава језику. Једнако снажном, видовитом, дубинском, спознајном и имагинативном његовом набоју, који је, и данас, као што је и одувек био, вишеструни стваралачки одраз њене ретке песничке снаге.

Милица Николич

ПОЭТИЧЕСКАЯ СИЛА ТАНИ КРАГУЕВИЧ

Резюме

Таня Крагуевич принадлежит к числу поэтесс изящной словесности; она одна из самых комплексных и завершенных среди литературных родственников своего времени. Ее переполненная словесность и раздумья воплощаются всегда в новых художественных достоинствах. На днях она довольно часто пишет и стихи о своих поэтических родственниках, тех которые ушли из жизни. Пишет и о времени самом. Во всем она остается последовательной своего языкового и стилистического идиолекта. Будучи современницей современных событий, всяческих головокружительных изменений и внезапных смен эпох, изменений исторических и культурных обстоятельств – она не отступает от разгадывания метафизических недоумений, неуклонно опираясь на свои интеллект и деликатность. Прочная опора ее приверженности к стихотворчеству вскрыта в языке – который чрезвычайно устойчив, проницателен, глубок, познавателен, образен и вспыльчив, что до сих пор по-прежнему вносит вклад в пестрость и широту веера ее стихов.

Milica Nikolić

POETIC STRENGHT OF TANJA KRAGUJEVIĆ

Summary

Tanja Kragujević is a highly verbal poet, one of the most plentiful and completely fulfilled poets, among those close to her generation. Her condensed verbal ability-opinion has grown into a new quality. Today, Tanja Kragujević not so often writes the poems about her poetic companions gone from our time and about the time itself. Remaining consistent with her great linguistic form and talent, she is the witness of the time that passes by, rocketing turnouts and splits of epochs, historical and cultural changes, not even receding before metaphysical riddles, to which her intellectual and sensitive nature responds. Tanja Kragujević continues to confide her supporting strength as a poet to language. Equally powerful, clairvoyant, deep, cognitive and imaginative is her language today, as it has always been, a creative reflection of her rare poetic strength made of multiple strings.

Васа Павковић

УДК – 821.163.41.09-1 Крагујевић Т.

Институт за српски језик САНУ, Београд
vasapavkovic@gmail.com

НАД ПОЕТИКОМ ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

Сажетак: У тексту се аналитички разматра целокупно песничко дело Тање Крагујевић, једне од најзначајнијих српских песникиња уопште. Материјал на којем се то чини представља избор с насловом *Трн о свили*, који је објављен поводом Награде „Десанка Максимовић“, додељене за целокупно песништво Тање Крагујевић. Пратећи промене у лирици ауторке, током пола века њене интензивне песничке активности, аутор гради слику једног сложеног и полифоног уметничког пројекта.

Кључне речи: Тања Крагујевић, поетика, неосимболизам, митопоетизам, веризам, метатекстуалност, поетичке промене, лирски дијалог, минијатура, поема, постмодерна лирика.

Нисам проверавао али чини ми се да је књига *Трн о свили*, с поднасловом *изабране песме*, Тање Крагујевић, начињена као уздарје уз награду „Десанка Максимовић“ – најдебље издање у едицији посвећеној добитницима овог високог признања, бар до сада. На око 400 страна *Трн о свили* доноси песме из двадесет оригиналних песничких књига које је Тања Крагујевић објавила од 1966. до данас. Дакле, у пола века њене многоструке ауторске ангажованости. Јер, колико песникиња, Тања Крагујевић је током тих 50 година била и есејиста и критичар. Да не помињемо њен богати уреднички рад.

Шта желим да кажем? Па, отприлике, да је Тања Крагујевић, превасходно песникиња, једна од најзначајнијих списатељица које данас стварају на српском језику (али и у глобалнијем погледу: *које су уопште на њему писале*). Отуда је и одлука жирија за престижну награду „Десанка Максимовић“ поздрављена од културне јавности у Србији, посебно од оних њених учесника који пажљивије и одговорније прате сложена збивања на књижевној сцени.

Тих пола века песничког рада и живе активности – утицале су и на поменуту а оправдану волуминозност књиге Тање Крагујевић.

За пола века много тога се десило у историји и култури на нашим трусним просторима, али су поезија Тање Крагујевић, као и њен укупни уметнички ангажман, ваздан остали светле и племените константе новије српске књижевности.

Трн о свили је потврда тог ауторског подвига и успеха.

Поглед на садржај овог издања показаће једну необичну чињеницу.

Тања Крагујевић мање-више прати хронологију свог песничког појављивања и објављивања, али нека поглавља састављa од песама из више књига, а друга поглавља чине песме само из једне збирке. Када је реч о првом случају, песникиња испод сасвим новог наслова смешта свој избор из „малих светиљки у тами“, док у случају поглавља посвећених једној лирској збирци чува оригинални наслов саме књиге. Ова концепција није случајна и није ни наивна. Њоме песникиња нуди властити, поетички освешћен поглед на своју дугу и богату лирску пустоловину – а колико се тај поглед поклапа са неким другим погледима (или колико одступа од њих) провераваће радознали читалац, сад и у будућности.

Укратко: у неким критикама и есејима ја сам већ покушавао да следећи хронологију понудим поетички утемељену анализу песништва Тање Крагујевић (и његових промена), а моји закључци се унеколико не слажу с ауторкиним мишљењем и понуђени садржај књиге *Трн о свили* баш то згодно потврђује.

Изабране песме се отварају примерима из прве две књиге Тање Крагујевић: *Вратио се Волођа* (1966) и *Несан* (1973). Тако се фино истиче песникињино уверење да је младалачка, девојачка свежина њених гимназијских стихова најбитнија њихова особина. А у позадину се потискује утицај неосимболизма. Рани стихови Тање Крагујевић су јасни, недвосмислени – полазе од свежих, уочених слика из њеног животног окружења. Колико сведочанство младалачког искуства, ти сихови и песме су, истовремено, и сведочанство њене ране детаљистичке способности уочавања али и бирања фасцинација.

Очарава пре свега убедљива и наивна младалачка свежина песникињиних речи, на пример у песми „О зеленом сну“, а потом нека врста слутње која долази до границе изрецивости:

Под Тисом зелени сан уснити
Барке на длан дочекивати
На чело примати звезде
Светлу и мраку
У оку конак давати
Топлим песком дисати
И за неке туђе дане
Врбе кадикад гордо заљихати.

Други циклус, са насловом „Омчица, кључ“, сачињен је од песама из три књиге: *Студ* (1978), *Самица* (1986) и *Осмејак омчице* (1993) – напомињем да је, 1993. године Тања Крагујевић објавила још две збирке, истина поетички другачијих карактеристика. Доста сложен, перифрастичношћу херметизован песнички говор, у чијој је основи неосимболистичка поетика, већ у оквиру овог циклуса бива потиснут односно лирски оплемењен у кратким песмама које се у садржају налазе после песме с насловом „Осмејак омчице“. Ове песме су минијатуре од десетак стихова, исткане или осликане као очаравајуће илуминације. Дубински херметизам неких од њих кореспондира са симболима других песника, а тежња ка густим, језгреним означавањима, која до распрснућа згушњују језичку и симболичку материју, укида интерпункцију и ствара нове, недостајуће речи матерњег језика. Све ово видно је, рецимо, у песми без наслова:

У крајолик облачни
Отисне се
Зачни створутак

Поведе
Невестицу
Тамницу

Свој облутак.

И трећи циклус, „Тресет и злато“, биће тако саграђен, са намером да нешто истакне, а нешто друго помало прерасподели и промењеним утиском, преоријентише читаочеве (или критичареве) стереотипе. Књиге из којих је сачињен садржај овог дела су: *Дивљи булевар* (1993), *Автопортрет са крилом* (1996) и *Године, песме* (2002).

Видљиво је на први поглед да је стих ових песама дужи, распричанији, лексички и синтагматски сложенији, да се

повремено урбаност, а у другом случају митопоетичност намећу као централни смисаони конституенти песникињиног доживљаја и текста. Ево како то звучи и звечи у песми с насловом „Окупани Бог“:

Када би бака говорила
о данима прања рубља
никад није помињала
дрво за потпалу
казан дубине ноћи
цеђ
и валовиту плочу
из које је над коритом
из груди паре
исијавала аритмија ...

Такође, уочљив је узбудљив дијалог са песницима, домаћим и страним. Песма Тање Крагујевић се и у првом и у другом случају распрскава од низа асоцијација, које се дозивају, надовезују и контрапунктски супротстављају. Упоредите како то бива оркестрирано у песми „Песник у шетњи“, која је посвећена Васку Попи:

Извечери
са пријатељима
испијао си и ти
свој натег црнила

Графити дима
посвуда у зраку
На плућним зидовима

У поноћ
На Булевару
достојанственици шума
досељеници платани
угледавши те
шаптаху:

Ево памтиоца наше Књиге
постања
Записивача каменог цилика
нашег корака
Ништитеља Нуле...

Следе циклуси „Пејзажи невидљивог“, „Њутнов дремеж“, „Мушка срма“, „Душа трна“, „Словочувар и словочуварка“, „Писмо на кожи“ – који су увек ауторкини избори из премијерно тако насловљених књига. Не робујући хронолошком поретку објављивања, у њих Тања Крагујевић спрема песме у којима се њена пажња усмерила према изградњи упечатљивих слика, било да је циљ призивање епифаније, стварање или рекреирање у језику очаравајућег призора или атмосфере, успостављање дијалога са другим песницима, нашим и иностраним... Доминација песама без наслова – једна је од важних особина – јер је у том делу песникињине лирске каријере њој било стало до песме која је једна врста изграђене арабеске у времену и на простору – са свим ризицима које такве песме, саме или као делови поема, подразумевају. Упоредите упечатљиву минијатуру:

Она је у крађушној хаљиници
У ӣољу каћуна
У башӣи јаӣанских слова.

Овај период је пре свега изоштрио способност песникиње да језички уобличи узбудљиву, упамтљиву слику, клонећи се патетике, јефтине сензације, сентименталности итд. Мислим да је у том периоду Тања Крагујевић изоштрила и своју потребу али и способност да упија у песму речи из најразноврснијих терминолошких области, па је она, као ретко ко од тада, успевала да приближи ружу и интернет, сенку и чип...

Опсежни циклус „Хроника иња“ сачињен је, поново, од песама из три књиге: *Жена од ӣесме* (2006), *Плави снеӣ* (2008) и *Моӣел за збоӣом* (2010). Ако би се тражиле посебне карактеристике овог дела *Трна о свили*, рекао бих да су једна врста хуманистичког ангажмана и интимног супротстављања негативитету историје – лирски уобручавани на основу сложеног животног искуства постали основна детермината Тањиних песама. Виртуелност, као знак времена, и неизвесност егзистенције и постојања, неки су од битнијих ознака овог циклуса. Често врло дуге песме, компоноване су са изненађујућим ауторским решењима, а обично разрешавају извесну егзистенцијалну загонетку, тангирајући положај људског бића у информатички манипулативном, савременом универзуму. Упоредите тек неколико секвенци из песме „Разговор“:

Линије беху искључене.
Екрани склопљени.
Торба са актима од метала
заборављена на клупи.

Није било атентата
за који бисмо могли знати.
Бочице са изотопима
не беху украдене....

Књига се окончава са два избора из књига *Хлеб од ружа* и *Од светлости, од прашине*. У најкраћем: и ови делови *изабраних песама* Тање Крагујевић потврђују нотицу из њене биографије где говорећи о себи, песикиња бележи следеће речи: „Посвећена је интензивном читању: река, градова, људи, књига, уверена да је читање основ писања“.

Ту негде, и у пуном дослуху са овом постмодернистичком идејом лирике, сместићемо и поенту једне давне Тањине песме у којој је написала:

Јер тешка је Без поезије
Ноћ на земљи.

Тања Крагујевић – пола века у српској поезији, као драгоцен индивидуалистички глас који се плодоносно мења и импонује нашој књижевности.

Васа Павкович

О ПОЭТИКЕ ТВОРЧЕСТВА ТАНИ КРАГУЕВИЧ

Резюме

Данным докладом предоставлен обзор полного поэтического творчества известной сербской поэтессы Тани Крагуевич. Толковка прикасается сборника *Трн о свили*, публикованного после того как ей присудили премию им. Десанки Максимович, за полное стихотворное творчество. На протяжении 50 лет работы, творчество Тани Крагуевич тянется от поэзии бытия и неосимволизма вплоть до постмодернизма. Перечислим лишь некоторые особенности ее творчества: сложная структура языкового символизма, диалог с литературными учителями, изящность тем и склонность к выразительным образам – это лишь некоторые из важнейших особенностей ее стихотворчества.

Vasa Pavković

ON POETICS OF TANJA KRAGUJEVIĆ

Summary

This paper examines the entire poetic work of famous Serbian poet Tanja Kragujević. It is based on the book of selected poems titled *Trn o svili* published after Kragujević had received the „Desanka Maksimovic" prize for her entire poetic opus. During half a century of activities Tanja Kragujević crossed an interesting poetic arc from existence poetry and neosymbolism, to posmodernism. The complex symbolism of language and the dialogue with poetic role models, thematic richness and tendency toward convincing poetic images are some of the central features of the poetic work of Tanja Kragujević.

Бојан Ђорђевић
УДК – 821.163.41.09-1 Крагујевић Т.
Филолошки факултет Универзитета у Београду
nalesko1965@gmail.com

РЕЦЕПЦИЈА РАНИХ ПЕСАМА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

Апстракт: У раду се анализирају модалитети рецепције раних песама Тање Крагујевић, из њене прве песничке књиге *Вратио се Волођа*. Говори се о конвенцијама књижевног текста и настоји се показати које се од тих конвенција могу наћи у овој збирци. Истиче се значај рецепције у времену и декодирања основних чинилаца текста.

Кључне речи: поезија, књижевни текст, рецепција, топоними, антиномичност, темпоралност, декодирање.

1.

Основна теза, на коју би се могла свести читава спирала доказивости у есеју Стенлија Фиша „Књижевност у читаоцу“ (Fish, 1970), јесте да прави предмет анализе није сâм књижевни текст, већ наш доживљај тога текста, тј. његова рецепција. У суштини, Фиш сматра да текст уопште не треба интерпретирати, јер се тако „фалсификује“ изворна емоција и аутора и читаоца. Одбацивањем интерпретације као сувише субјективне реакције на текст – а која претендује на објективистички дискурс – Фиш је, доцније (Fish, 1980), дошао до прилично апсурдног термина „интерпретативне заједнице“, негирајући идентитет текста (па и самога аутора) и читаоца као независних фактора у процесу рецепције.

Фишови критичари су, с правом, указивали на погрешне постулате овакве теорије рецепције, и у суштини наглашавали да се не може порећи чињеница аутономности књижевног текста с једне, те читаоца с друге стране, као и да је чин освешћене рецепције, тј. интерпретације, управо трагање за симбиозом књижевног текста (што подразумева и аутора) и читаоца као примарног рецептора, при чему долази до тзв. „интерсубјективне идентификације“ (Hungerland, 1955: 351). Да је то тако, да та симбиоза освешћеног читаоца и прототекста подложног критичкој интерпретацији представља

продуктивну и рационалну материјализацију читалачког доживљаја – то се може показати и на покушају да се одреде примарни модели рецепције раних песама Тање Крагујевић. Наравно да би се комплетна слика добила када би се ти модалитети упоредили са модалитетима рецепције разних фаза њене поезије, али ћемо се засад задовољити настојањем да укажемо на основне поетичке законитости првих песама, тј. прве збирке Тање Крагујевић.

2.

Критика је те седме деценије прошлога века, када се појавила прва књига Тање Крагујевић, *Враћио се Волођа* (1966), готово панично бежала од сваке могуће сумње на „импресионизам“ или „романтичарство“. Српска критика је такве натрухе знала да види чак и у модерним гласовима младе песничке генерације, којој је припадала и Тања Крагујевић. Нужно сведена – јер везана за тренутак појављивања збирке *Враћио се Волођа* – тзв. текућа критика указивала је на нове поетичке моменте, нови песнички глас, основне теме и мотиве, али није могла, наравно, да обухвати све модалитете рецепције. На срећу, Лесинг је био у праву када је књижевност видео првенствено као „временску уметност“. Доживљај једног књижевног дела је, дакле, превасходно кинетички! Дело траје у времену, па иако се само не мења с временом, мењају се, допуњују, изграђују нови рецептивни кодови за његову интерпретацију. Аутор који исписује ове редове није могао да се сусретне с „делом у настајању“, јер је те 1966. године био једногодишња беба. Када се 1979. године први пут удубио у читање прве збирке песама Тање Крагујевић, завршавао је основну школу и могао да осети меланхолију ових стихова. Но, та меланхолија била је, по свему судећи, и једини рецептивни кôд за читање у то време. Временом, кодови су се умножавали и трансформисали, па се и читалачки фокус померао. Данас, наравно, ране песме Тање Крагујевић овај читалац прима са свешћу о промени тих кодова, али и са рецептивним релацијама у односу на доцније збирке ове песникиње. Но, још више од тога, не мења се само рецептивни приступ једног одређеног читаоца у разним временима. Мењају се, наравно, и генерације читалаца и интерпретатора. То је оно што усложњава релацију: текст – читалац, и што доводи до

разноликих интерпретација истих песама. Због тога је важно уочавати одређене, егзактно дате и у тексту детектоване, поетичке законитости, не би ли се тако објективизовала слика о раним песмама Тање Крагујевић. Јер, не треба никако заборавити да је битан елемент рецепције тзв. сазнајна корисност, што, међутим, подразумева и варијантност рецепције на временској оси. Дакле, начела и модуси рецепције једног књижевног текста примењиви у тренутку његовог настанка и првих читања не морају да важе у неком другом – будућем – времену. Потенцијал текста директно је везан за његово значење, које се мења у разним тренуцима рецепције, с обзиром на промене самих читалаца, те на промене искуства појединачног читаоца. Да би се, онда, ипак објективно могле утврдити непромењиве датости у раној поезији Тање Крагујевић треба бити свестан да логичке условљености на којима сваки књижевни текст, па и ове песме, опстоји, на известан начин ипак нормативизују одређене елементе рецепције говорних исказа. Песма, тако (а и песничка збирка такође), у својој непомеривој сржи представља специфични исказ оличен у прецизној структури композиције. Песников задатак, тако схваћен, лежи у томе да преведе суштаство света у одређени језички облик (Curtius, 1952: 369).

Зато се никада не може занемарити сâм чин писања, тј. настанка књижевног текста, јер он настаје у одређеном тренутку, а тај тренутак нужно увек претходи рецепцији. Још више, сâм песник је и први читалац свог текста, те дакле игра двоструку улогу. Следећи Рикера, може се установити да је семантичка аутономија књижевног текста непорецива и потребна да би тај текст уопште настао, али је, с друге стране, рецептивна реакција (читалачки одазив) такође нужан да би књижевни текст добио своје културолошко утемељење и сврху: „Значење текста треба да га отвори за потенцијално неограничени број читалаца, тј. бесконачан број интерпретација“ (Ricoeur, 1991: 326). Читалац, дакле, треба да буде „апропријатор“, то јест да оно што је „туђа“ емоција, „туђи“ исказ, учини „својим“. Али, читалац, истовремено, треба и да се дистанцира, а то значи да прихвати да читајући књижевни текст није толико у обавези да разуме песника, колико да му то читање послужи у сврху саморазумевања (Ricoeur, 1991: 335–336).

3.

Оно што се назива објективним текстом не постоји. То је одавно већ постулат без кога није могућа слобода и разноврсност интерпретације. Међутим, да би се успоставила и до краја интерпретативног тока одржала већ поменута симбиоза текста и читаоца, мора да се успостави тзв. конвенција текста на коју ће читалац пређутно пристати ако жели да текст „разуме“ и да га значењски дешифрује током процеса рецепције. Јер, уметнички текст је – то никад не треба сметнути с ума – оно што Марголис назива „намерним чином“ (Margolis, 1980: 236), који је културно условљен и културно потентан. Дакле, читалац мора имати одређене културне кодове помоћу којих ће успоставити везу са текстом. А те кодове му мора дати сам песник! Они су, наравно, често скривени, преплићу се, или тек овлаш назначавају у тексту, али морају постојати да би се успоставила плодоносна интеракција у процесу рецепције: „Literarno delo je struktura, utemeljena na svojih zakonih, receptivni proces pa pomeni nenehno dopolnjevanje teh zakonov.“ (Kernev Štrajn, 2009: 72). То је та логичка условљеност која на известан начин нормативизује сам чин рецепције говорних исказа, па и поезије као специфичног вида исказа оличеног у више или мање прецизној структури текста. У том смислу, за Тању Крагујевић и није суштински битна разлика између интроспективног и појавног, између унутрашњег и оспољеног, између реалног и фикционалног. Све што у реалности постоји може бити језиком изражено. А све што се исказује језиком може бити песнички уобличено и трансформисано, и у том смислу на интерпретацију поезије Тање Крагујевић, па и на интерпретацију њених раних песама, најупутнијим се чини применити тзв. конструктивни модел рецепције по коме се пажња мора обратити на песникову фикционализацију нефикционалних чинова (Pratt, 1977). То је онај процес који препознајемо у Блоковој објави: „Мој сопствени чаробни свет постао је поприште мог личног делања... *Живот је постао уметност* (подвукао Б. Ђ.) (Блок, 1962: 429). А кодове за овакву врсту интерпретације нуди нам сама песникиња, пристајући на одређене конвенције које препознајемо током рецептивног процеса. У првој збирци Тање Крагујевић пажљиви читалац може препознати две основне конвенције на које мора пристати ако жели да утемељи сопствену рецепцију.

4.

Прва конвенција тиче се реалних и симболичких топоса, тј. песнички модификоване стварности која се симболизује посредством поетског текста. Неколики топоси који мапирају збирку *Враћио се Волођа* јесу:

– провинцијски град

То је онај „мали град“ из песме „Немири“, али то су и микротопоними који су атрибути града – баште (узнемирене топлим ветровима у „Немирима“; пуне јабука које љубавник краде за уснулу драгу у песми која почиње стихом „Нећу“); улице; трг.

– возови

Увек са симболичким потенцијалом који је вишеструк: возови и њихов писак као помисао на даљину, бег и одлазак, неки узбудљивији живот („Немири“: „Преко моста прелазе возови/и носе узбуђења у прозорима“); али и возови као симбол пролазности и растанка.

– ветар

У раној поезији Тање Крагујевић и ветар је носилац амбивалентног значењског потенцијала. Ветар је нешто што покреће природу, град и људе, што уноси дах немира и покрета, што разгони учмалу успаваност малог града и ремети устајалост свакодневице. Али, то у овој поезији никада није олујни ветар, никада није ветар преокрета. То је топао ветар, који само за тренутак узнемири све око себе – „пешчане обале“, „разастрте кошуље и баште“, „високе багреме“, па и људе („тихе реке тела“) – „па оде“. То је само тренутни хир природе, кратка игра свести, после које остаје исти мир и иста тишина.

– земља

Топос је тај који Тања Крагујевић вешто установљава из песме у песму, као носећи именилац свих ствари. Земља је оличење материјалног, свакодневице, и све пажљиво и оголело именоване реалије јесу урођене, укорењене, укопане у земљу која је – и опет вешто исказује песникиња – амбивалентно значењска. Земља – то је с једне стране симбол сигурности, чврстине, постојаности, непомеривости. С друге стране – земља је и та која спречава корак, не да човеку да се одвоји, да крене за возовима и ветровима. У том контрасту, човеку не остаје ништа друго до да се, као песникиња у песми „Земља“, овој родитељској праматерији (а као

сваки родитељ, она и помаже и спутава) обрати са молбом и скрушеношћу.

Два су топонима географски јасно позиционирана и именована. Један је **Хоргош**, представљен у песми „Скице лета“ као позорница самоће и туге. У том Хоргошу нема ничега ружног, али је све сетно и мало, спутано и поколебано. То је и цвеће које плаче, и ноћ која лумпује, и куће које су ниске и удаљене. Такви су и људи – поспани и тужни (а у контрастној слици, коју Тања Крагујевић, видели смо, веома воли), ти тужни људи „певуше веселе песме“. А та весела песма је, заправо, романса, чиме ове „скице“ попримају и иронијско значење, поготово што цитатност којој песникиња прибегава наводећи речи песме представља изузетно ефектан стилски поступак познат као „phrasal pause“ (Gazda, Makovska, 2015: 109–113).

Ипак, најупечатљивији, средишњи, и семантички најпотентнији топоним је **Тиса**. Она је у више песама означена заједничком именицом „река“, и једино у том случају песникиња прибегава дескриптивно-поредбеном поступку. Река је час „широка као равничарски друм“, а час „неповољна и опака“. Но, у песми *Тиса* (где је, дакле, именовање извршено већ у наслову), та река – Тиса, дакле – постаје сублимација свих песничких топоса, свих симболичких датости које су опредмећене уобичајеним вокабуларом љубавних песама (крај света, плаве ливаде, топла неба):

1.
Љубави, љубави,
Није то крај света –
То су обале.

2.
Љубави, љубави,
Нису то плаве ливаде,
Ни када процветају –
Нису то плаве ливаде.

3.
Љубави, љубави,
Нису то топла неба,
Ни када ужаре –
Нису то топла неба.

4.
Није то крај света,
Љубави –
Тиса је то.

Може се уочити врло вешто поигравање смислом главног означиоца у песми – Тисе. Наизглед, песма је сва у негацији. Непажљиви читалац биће поведен тиме, и може се десити да неопрезно помисли да је песма рађена по моделу: *не – него* (није крај света – него је Тиса; нису плаве ливаде – него је Тиса; нису топла неба – него је Тиса). Тиса би, тако, била симболични знак одсуства и негација најважнијих атрибута љубави. Али, како смо већ показали, ово је љубавна песма, а Тања Крагујевић није песник који се руга и који банализује исказ. Директно обраћање вољеном мушкарцу (уз то појачано двоструким зазивом: „љубави, љубави“) јасно сугерише да ову песму треба схватити као афирмацију. Према томе, Тиса не укида ни крај света као симбол вечне љубави, ни плаве ливаде као симбол невиности, ни топла неба као симбол страсти. Не! Тиса их, у ствари, у себи сублимише. То ће рећи да ова песма није рађена по негацијском моделу: не – него, већ по афирмативном моделу: *и – и*. Тиса је, дакле, *и* крај света, *и* плава ливада, *и* топло небо. Тиса је, најзад, и вољени човек. Тиса је, према томе, у таквој рецепцијској равни, друго име за љубав! На овом нивоу песникиња успева да један реални, свакодневни и свеприсутни топоним из подручја реалија уздигне до сублимисане метафорике, а то је већ тада био, и доцније ће бити, један од најпродуктивнијих и песнички најуспелијих поступака Тање Крагујевић.

5.

Друга конвенција на коју читалац прве збирке Тање Крагујевић мора пристати јесте антиномичност. Иако теолошки заснован феномен који означава две наизглед супротне тврдње, које су међутим једнако вредне и истините, антиномичност је, заправо, у самој сржи људске егзистенције. Према неким теоријама, сваки је исказ нужно антиномичан, јер је антиномија „у самој суштини рефлексије“, која – подразумева се – увек претходи исказном чину (Strouhal, 2014: 227). Тако је и са песничким текстом.

У првој збирци Тање Крагујевић може се детектовати неколико антиномичних парова. Један је, свакако, пар: мушкарац – жена. Они су у антиномичном односу већ и стога што не могу бити контрастирани, с обзиром на љубавни контекст. Они се могу сусретати и разилазити, разумети и сукобљавати, они се могу чак и мимоилазити у простору и времену, што је на најексплицитнији и песнички најуспешнији начин тематизовано у песми са почетним стихом „Ноћу“, која је сва у привидној опозитности: ја – ти, која се опредмећује мимоилажењем у простору (песникињина соба – башта у којој мушкарац бере јабуке, улица којом мушкарац хода), у времену (мушкарац је у ноћи, а песникиња у безвремену сна), па и у говору (он води у шетњу речи које она и не зна). Али, ако се мушкарац и жена мимоилазе, они су нужно у истом кôду – љубавној причи која је додуше недопричана и неисказана:

Можда ме мало и волиш
а ја ни не знам,
јер то је ноћу,
кад ја спавам.

Но, ове две егзистенције имају исти корен (љубав), исто полазиште (жељу) и исто, претпостављено иако нереализовано, место дотицаја – песму.

Низ других антиномичних парова сведочи о промишљеној структури читаве збирке *Вратио се Волођа*. Антиномичан је однос између питања и одговора. Одговори су прави, али не долазе у право време, нису у складу са тренутком. Питања су увек и тражења, а одговори давања. Али, понекад се чују само питања, а потенцијални одговор не долази, иако га читалац перципира као нужан и истоврстан са молбом: „Измисли ми још триста чуда.../ хајде кад те лепо молим, измисли ми још триста чуда. / Испричај ми бар још једно чудо.../ зашто не би покушао, кад те ето лепо молим...“

Апсолутно је антиномично заснован пар: мировање – кретање. Овај однос у збирци Тање Крагујевић (а усуђујемо се рећи и у доцнијим њеним песмама) никада није опозитан. Кретање је увек потенцијално дато у мировању (мировање је, тако, само прва фаза кретања), а мировање је нужно уписано у кретање (па је кретање само почетна фаза мировања, или мировање последња фаза кретања) – то све указује на једну тачку у којој се ова два наизглед супротстављена процеса

стичу. То је, дакле, апсолутни и чисти израз антиномичности. Јер, ветрови – као оличење кинетичке енергије, дакле кретања – иза себе остављају тек привид. Они, додуше, одлазе – али пешчане обале, тихе реке, баште и кошуље, гране и птице остају „у мом малом граду“ („Немири“) – граду који такође мирује. Град мирује – али се у његовој утроби нешто стално покреће. И „продавци новина крећу кући“, и „улица по угловима заказује састанке“, и „кикоћу се гимназијалке“, и „ветар прави теревенке“ (песма са почетним стихом „Причај ми“). Кретање и мировање су, заправо, референтни чиниоци саме песме „Вратио се Волођа“. Одлазак и повратак, као два вида истог процеса на временској оси, стапају се са физичким простором и тзв. текстуалним стварним светом у коме обитавају субјекти песме. И они одлазе (тај одлазак је понекад и онтолошки: „Већ давно је умрла / она стара Рускиња Ана“) и долазе у типичном антиномичном исказу: „Судија Стаменковић је отишао, / кројач Јовановић се доселио“. Ови ентитети у песми су сасвим ванлингвистички, немају симболички потенцијал, већ указују на принцип пролазности који онемогућава песникињу да реконструише и поново састави делове света који ју је у детињству окруживао. Рефренско понављање исказа: „Прошле су те године“ контрастира се скупу својстава које оличавају субјекти песме – оних својстава које се детету увек чине вечним, неизбежним и заувек датим.

Још експлицитније ова антиномичност исказана је у песми „Без белих птица“ – песми која је сва на граници између синтагматског јединства и дијахронијске истоветности, између жудње за променама и страха од њих, између ововременог (блиског, али и оптерећујућег) и безвременог (далеког, али привлачног). У подтексту песма о љубавном растанку, антиномију на крају своди, у маестралном стилском обрту Тање Крагујевић, на антитетички паралелизам: „Онда ћу ја да одем а твоје срце нека остане“. Та дијада (троструко имплицирана: ја – ти; ја – твоје срце; твоје срце – ти) мултипликује се у сложеном односу који се – управо захваљујући антиномичном потенцијалу – препознаје као типолошка сличност.

6.

Нагласили смо да је рецепција једног књижевног текста увек условљена и темпоралном задатошћу, тј. тренутком

самога читања. Без свести о овоме не може се на прави начин декодирати текст. А то декодирање је примарни услов успешне рецепције. Хронолошка компатибилност, подразумевана у тренутку настанка текста, која повезује тај текст са његовим читаоцима у синхронијској равни, није заувек дата. С проласком времена и новим рецептивним приступима, сам текст се прима из тзв. постериорне позиције у односу на време његовог настанка. Успоставља се, дакле, једно апсолутно време и компатибилност текста са читаоцима мора да се поново успостави. Оно што је у тренутку примарне рецепције (напоредо са настанком, тј. штампањем текста) било саморазумљиво, јасно и чињенично појмљиво, временом може постати криптично и захтевати неку врсту „поновног учења вожње бицикла". Фикционални светови било ког књижевног текста нису заувек дати. Они су многолики и есенцијалистички – самим тим онтолошки променљиви (Pavel, 1989: 250).

То се може зорно показати на примеру песме „Вратио се Волођа". Рефренски грађена, ова песма већ тиме од интерпретатора захтева да се окрене већ поменутим конвенцијама текста, као што су време, пролазност, одлазак, повратак, однос мушкарца и жене, уводећи, још, и топос детињства. Желећи да превазиђе језичку нетранспарентност коју Гудмен (Goodman, 1984: 137) види као главно обележје било ког књижевног текста, Тања Крагујевић се окреће дечјој игри као лајтмотиву своје песме. Игра јелечкиње-барјачкиње успоставља се као најчвршћа веза са оним што је прошло, а песма која се пева током те игре („иде мајка с колодвора, дија дија де") постаје позадински звук, као својеврсна музичка пратња евоцирању оног прустовског „изгубљеног времена". То је паратекстуални дискурс који лица каталогизована у песми (Ана, Полдика, судија Стаменковић, кројач Јовановић, Целегинови, сусед Ђорђе, безимени газда из двориштa) везује са представама о њима које је Волођа стекао у детињству (тренутку присуства) и задржао у сећању (тренутку одсуства) – Ана је Рускиња, али је и мртва. Дакле, Волођа зна прву чињеницу, а песникиња га о другој обавештава. Полдика још живи на другом спрату (Волођи познато), али се удала (нова чињеница). Целегинови „живе повучено и фино" (претпоставка је да су тако живели и кад је Волођа био ту). Чињеница о Ђорђу Волођи је сасвим позната, што наговештава временска одредница – он „још увек" точи вино. Антиномични

однос судије Стаменковића и кројача Јовановића двоструко је конотиран у Волођином поимању. То што се судија Стаменковић одселио за Волођу је информација од вредносног значаја, јер га је он познавао, и то може у њему пробудити нека сећања. Међутим, то што се кројач Јовановић доселио представља типичну нулту информацију, јер Волођа њега није могао знати. Вредносно најзначајнија јесте чињеница да „газда више не просипа воду / на децу из дворишта". То је и чињеница од универзалног значаја. Наиме, док је у претходном делу песме, у дијалошкој форми, песникиња указивала на пролазност као конкретну чињеницу да она и Волођа нису више деца (а поврх тога једно од њих више и није ту), дотле у овом случају чињеница пролазности детињства постаје универзална и готово метафизичка – „у нашој кући нема више деце". Заједничка стварност Волође и песникиње постаје општеважећа чињеница људског живота: „одрасли смо".

У том контексту, и игра јелечкиње-барјачкиње јесте симболично указивање на пролазност, оно последње што још везује Волођу и песникињу не само за период њиховог детињства, већ и једно за друго. Но, савремени читалац приликом рецепције није нужно упознат са суштином ове игре (њена правила и њено значење некадашњим генерацијама били су саморазумљиви), па му може измаћи кључни елемент за разумевање симболичког нивоа ове песме. Зато је нужан услов декодирање које је условљено културолошким иреверзибилним процесом. Мора се имати у виду да игра јелечкиње-барјачкиње подразумева преузимање особе, и то у могућа два правца. Игра се своди на бирање, а изабрана особа може или сама бити преузета (ако не успе да пробије „ланац" на другој страни), или сама преузме другог ако се пробије. Као што екипа са друге стране бира особу која ће покушати да пробије „ланац", тако и та особа бира на којем ће месту да покупша да се пробије, а самим тим и кога да поведе са собом. Дакле, опет смо на пољу антиномичне суштине односа међу људима, баш као што је то однос мушкарца и жене. Ако се, дакле, Волођа вратио, поставља се питање је ли успео да пробије ланац заборава (у чему му песникиња подсећањем на реалије из детињства помаже), тј. да ли ће успети да са собом – стварно или симболички – поведе песникињу. Одговор се, наравно, крије у још једном рефренском зазиву, и у том исказу се имплицитно наговештава да ће жеља остати нереализована. Без обзира

што је Волођа поново ту, без обзира што са песникињом дели заједничке успомене, ланац из игре јелечкиње-барјачкиње остаће несломљен. Јер: „Прошле су те године“. Овај рефрен, као кореферентна ознака пролазности, на кључном нивоу разрешава дилему младости која се може исказати насловом познатог романа Томаса Вулфа – *нема повратка кући*. Или, шекспировски речено, остаће ћутање:

Нека ћутање буде питање
и нека ћутање буде одговор.

Извори:

Крагујевић, Тања (1966). *Вратио се Волођа*. Нови Сад: Матица српска

Литература:

Блок, Александр Александрович (1962). *Собрание сочинений V*. Москва, Ленинград: Художественная литература

Curtius, Ernst Robert (1952). *Französischer Geist Im Zvanzigsten Jahrhundert*. Bern: Francke

Fish, Stanley (1970). Literature in the reader: affectiv stylistics: *New Literary History*, 2, pp. 123–162.

Fish, Stanley (1980). *Is There a Text in This Class: The Authority of Interpretative Communities*. Cambridge, London: Harvard University Press

Goodman, Nelson (1984). *Of Mind and Other Matters*. Cambridge: Harvard University Press

Hungerland, Isabel C. (1955). The Interpretation of Poetry: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, XIII, 3, pp. 351–359.

Kernev Štrajn, Jelka (2009). *Renesansa alegorije: alegorija, simbol, fragment*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU

Makovska, Slovina Tinecka i Gazda, Gžegož (2015). *Rečnik književnih rodova i vrsta*. Beograd: Službeni glasnik

Margolis, Joseph (1980). *Art and Philosophy: Conceptual Issues in Aesthetics*. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press

Pavel, Thomas (1989). Fictional Worlds and the Economy of the Imaginary: *Possible Worlds in Humanities, Arts and Sciences* /ed. Allén Sture/, pp. 250–259.

Pratt, Mary Louise (1977). *Toward a Speech Act Theory of Literary Discourse*. Bloomington: Indiana University press

Ricoeur, Paul (1991). *A Ricoeur Reader*. Toronto, Buffalo: University of Toronto Press

Strouhal, Martin (2014). Tertium datur – teorie výchovy jako praktická teorie mezi filosofii a vědou“: *Teorie výchovy – tradice, současnost, perspektivy* /ed. Richard Jedlička/, pp. 214–231.

Бойан Джорджевич

ТОЛКОВАНИЕ РАННИХ СТИХОТВОРЕНИЙ ТАНИ КРАГУЕВИЧ

Резюме

Приемы и виды чтения литературного текста совпадают со временем когда он написан или читается – но не объязательно одинаково будет толкован в другом времени, в будущем. Впечатление о тексте прямо происходит из его значения, а оно само прямо обусловлено моментом чтения но и собственным читательским опытом каждого из нас. Но чтобы все-таки объективно отметить суть ранней стадии стихотворчества Тани Крагуевич (относится к сборнику стихотвоений *Враћио се Волођа*), необходимо иметь в виду, что логические условия толкования – к которым отсылается любой литературный текст, в том числе и эти стихотворения – в определенной степени ограничены принятыми нормами чтения. В первом сборнике поэтессы, сосредоточенный читатель может различить две основные концепции с которыми непременно должен согласиться – если он намерен сформировать свою собственную читательскую позицию. Первая концепция относится к реальным и символическим топонимам т.е. к поэтически и текстуально измененной реальности. Перечислим несколькие топонимы отмечаемые в сборнике: провинциальный город, поезда, ветр, земля, река Тиса. Поэтессе везет воздвигнуть реальные ежедневные знакомые топонимы до уровня сублимированной метафоры; это останется одним из ее самых удачных поэтических приемов. Вторая концепция с которой согласен читатель первого сборника Тани Крагуевич – это антиномичность. В ее первом сборнике узнаем несколько притиворечивых пар, но самая впечатлительная – неподвижность и движение. Хорошее понимание – самое главное условие для толкования этого сборника. Хронологическое совпадение текста и его читателей, подразумеваемое в моменте его создания и связывающее их на синхроническом уровне, не рассчитано на вечную неизменчивость. По мере течения времени и возникновения новых видов толкования, текст из прошедшего времени можно читать в современном приеме. Таким способом возрождается абсолютное время которое требует новых отношений между текстом и читателями. Оказывается, то что в своем начальном фазисе было понятным, доходчивым и очевидным (во время печатания) – в современности может стать вскрытым и эзотерическим, наподобие заглавного стихотворения этого сборника.

Bojan Đorđević

RECEPTION OF EARLY POEMS OF TANJA KRAGUJEVIĆ

Summary

The principles and modes of reception of a literary text applicable at the time of its creation and first readings do not necessarily apply in another – future – time. Potential of a text is directly related to its meaning, that changes in various moments of reception, due to changes of readers themselves, and changes in the experience of the individual reader. Then, in order to be able to objectively establish immutable widely known facts in early poetry of Tanja Kragujević (collection *Vratio se Volođa* from 1966.), one should be aware that the logical conditionalities on which every literary text, including these songs, exist, in a way still norm certain elements of the reception of utterances.

In the first collection of Tanja Kragujević, a careful reader can identify two basic conventions which he must agree upon if he wants to establish his own reception. The first convention concerns the real and symbolic place names, ie. modified poetic reality which is symbolized by means of the poetic text. Several place names that map the collection *Vratio se Volođa* are: provincial town, trains, wind, earth, Tisa. The poet manages to rise the real, everyday and omnipresent place names from the field of realities to sublimated metaphors, which was even then, and it would be later one of the most poetic and successful procedures of Tanja Kragujević. The second convention to which the reader of the Tanja Kragujević's first collection must agree upon is the antinomy. Several antinomy pairs can be detected in the first collection of Tanja Kragujević, however, certainly the most striking one is antinomy: inaction – movement.

While interpreting the collection *Vratio se Volođa,* decoding is indicated as a primary condition for successful reception. Chronological compatibility, implied at the time of the text creation, which connects the text to his readers on the synchronic level, it is not always given. With the passage of time and new receptive approaches, the text itself is received from the so-called posterior position in relation to the time of its creation. Therefore, an absolute time is established, and the compatibility of the text with the readers must be re-established. What was understood in the moment of primary reception (in parallel with the development, i.e. text printing) was self-explanatory, clear and had comprehensible facts, it could, during the time, become cryptic, as in the case of the poem that the collection is named after.

Darija Žilić
УДК – 821.163.41.09-1 Kragujević T.
Hrvatski radio
amudarija@gmail.com

BIVANJE U POEZIJI TANJE KRAGUJEVIĆ

Apstrakt: U radu se tematizuje *bivanje* u poeziji Tanje Kragujević i ističe se da se ono odvija na osi prostor-vreme, a da se opredmećuje metaforičkim slikama života i stvaranja.
Ključne reči: poezija, bivanje, prostor, vreme, metafora.

Prije osam godina objavljena je moja knjiga *Pisati mlijekom*, a riječ je o knjizi u kojoj su sakupljeni ogledi o poeziji pjesnikinja iz Hrvatske i iz tzv. regije. Pisala sam tijekom dvijetisućitih brojne tekstove u kojima sam tumačila poeziju kao emancipatorsko mjesto, a pritom moj književnokritički diskurs je bio feministička-antropološka analiza. Pisala sam i o poeziji srpskih i slovenskih autorica mlađe generacije. Posebno se to odnosilo na autorice koje su bile okupljene oko grupe Ažin koju je vodila pjesnikinja i teoretičarka Dubravka Đurić. Nažalost, izvan fokusa ostalo je pjesništvo pjesnikinja drugih generacija. Razlog je jednostavan. Razmjena knjiga odvijala se privatnim kanalima, bila je temeljena na književnim susretima, a ondje sam uglavnom viđala mlađe autorice, kakva sam i sama bila.

Susret sa Tanjom Kragujević na festivalu u gradu Ordu u Turskoj bio je ujedno i poticaj za razgovor koji smo vodile za Treći program Hrvatskog radija, ali i za čitanje njezine poezije. Ovaj kratki zapis sublimira tematiziranje *bivanja* u poeziji autorice brojnih pjesničkih i esejističkih knjiga. Premda kritičari uočavaju promjene u poetici koje su nastale *upadom stvarnosti*, odnosno prijelomnim ratnim devedesetim godinama, poezija Tanje Kragujević ipak ostaje pročišćena od taloga povijesti, na neki način *izvan* povijesti.

Karakteristike poezije Tanje Kragujević su simbolizam, slika kao temelj strukturiranja, cizelirani stihovi. Riječ je o pjesnikinji koja uspijeva vješto graditi pjesme u kojima baš niti jedna riječ nije suvišna. No to nipošto ne znači eskapizam, već duboko promišljanje bivstvovanja. Njena poezija nije ispovjedna i narativna,

neće vas osvojiti senzualnošću, sentimentima, već je u njoj prisutan klasicističko-romantični modus, mjera ravnovjesja, smirenost, odmjerenost.

U pjesmi „Sumo“ nalazimo stihove: „Ništa ne zbrajam / Ni na šta ne računam“. I upravo to odbijanje sakupljanja, taj otpor prema uzimanju, prema *imanju* credo je njezinog poetičkog viđenja svijeta. Ona posjeduje nestvarni „taksi neprijavljenih misli“, domovina o kojoj piše ima elemente duhovnosti: „astralno telo domovine“. Njezino bivanje je mijena, ono je imaterijalno, ona je „letnji prah“, „radionica insomnije“, ona je ta koja svaki dan „iznova stvara dan“. Kreativnost koja je mitopoetička, gotovo kozmogonijska: ja sam ta koja stvara dan, svijet... Koja je svrha *bivanja?* U istoj toj pjesmi ona (tj. lirska junakinja) jasno kaže: „Bez vidljivog smisla / i razumne namere. / Bez ičeg / Sem potrebe / da postojim“. Smisao je u samom bivanju, u tome što nešto jest, bivanje u materijalnom ili nematerijalnom obliku. Putovanja o kojima piše i *vikend* aranžmani koje ironično spominje, koristeći terminologiju potrošačkog društva, nisu odlasci na „daleka ostrva“, već putovanja u sebe samu, „u orbitu srca“. A to je mjesto „van istorije“. No, treba napomenuti kako nije riječ o bijegu od politike i društva, o bijegu od stvarnosti. Nipošto. Kragujević nije poput mitomanskih pjesnika kakvih ne manjka u srpskoj tradiciji, koji veličajući *duhovnost* i prešućujući povijest, zapravo stvaraju duhovni svijet koji tu istu stvarnost prezire. Kod nje je suprotno: njen temelj je zavičaj koji spominje, Senta, pa Dunav, Zemun, on joj je bliži od svih apstraktnih kategorija domovine. Baš o tome je pisao i ugledni hrvatski filozof Milan Kangrga. O zavičaju.

Upravo povezanost sa zavičajem, snažno bivanje u prostoru, promatranje ljudi i krajolika, stvaraju u njoj poticaj da piše stihove u kojima želi proniknuti dubinski u sebe, u smisao ili besmisao svijeta. Čak se i pitanje smisla ne otvara kao krucijalno, važnije je *biti*, bivanje, proces, vrijeme. Vrijeme, njegova prolaznost, nestanak „rumene večnosti“. Kako povezati jučer i sutra? U pjesmi „Imenik“ čini se da je s *prtljagom iskustva*, to gotovo nemoguće: „Juče i sutra / danas ne veruju / jedno drugom“. I ponovo isticanje „Dobro je / što sam Niko / Ništa / ispod trna / što tišti“...

Izdvojila bih pjesmu „Dva minuta ruže“ jer u njoj se vrlo eksplicitno govori o svemu navedenom:

Kad stigoh na vašar viđenog
sve beše potrošeno
Šatre skupljene.

Sagorele u zapadu.
Ordenje podeljeno.
Prava prigrabljena...

Ovi stihovi govore o beščašću vremena u kojem su gramzljivi sve već uzeli... Ali i vremenu u kojem se unatoč svemu, biva, i ne želi se „Ništa van običnog". *Šolja kišne kapi* je mjera za dostatnost i za dostojanstvo. I pritom nije niti bitno da postoji jastvo, da smo bića, možemo biti samo „rublje na konopcu", a ostaje otvoreno i *tko piše*. U pjesmi „Nitrolingval" nalazimo stihove: „Ponekad ne znam / ko je pisao moju pesmu".

Poezija je ta koja pjesnika proglašava *pisarom* ili *diplomatom* koji pišući podiže „kamen stvarnosti" sa grudi i olakšava si bivanje. Pisanje i život su jednaki gubljenju i nalaženju ritma, a *voćka govora* je ona metafora života i stvaranja, koja govori o snazi pjesničke riječi. I čini se kako je poezija Tanje Kragujević slikanje „akta iznutra". Slika unutrašnjeg života, ali i stvaranje pogleda na stvarnost oko nas koji nije jednoobrazan poput stvarnosne poezije. Kada mi je Tanja poslala *mailom* PDF knjige „Hleb od ruža" ostala sam zatečena već tom naslovnom sintagmom, odnosno njezinom neobičnošu. Kakav je to hleb od ruže? Je li to hrana za za dušu, izmicanje materijalnom? Kakav je to „obed od jednog cveta" (pjesma „Život, sličice")?

Možda da parafraziram pjesmu u prozi „Talog nedovršenog, pismo na vodi": poezija Tanje Kragujević nastaje onda kada postoji „potpuna saglasnost vazduha i vode, temperature i čistote", a zapravo je riječ o ravnoteži. Ravnoteža slike i misli, opažaja i promišljanja. Kao apotekarica ona pažljivo izdvaja nekoliko kapi, baš onoliko koliko je potrebno da nastane ljekovita smjesa, alkemija pjesničke vječnosti. Pjesničko umijeće Tanje Kragujević nalik je pirueti koju stvaraju ti „vazdušni i vodeni trnci u vremenu". Upravo taj tren, epifanija, postaje temelj, ravnoteža koja se začas može rasprsnuti, trag koji se u trenu može izgubiti. Sve je na granici, kao igra zraka i vode, kao pismo na vodi, koje i ne ostavlja svoj trag. Ili to ne želi, jer i nema potrebu biti silom *upisano u povijest*.

Дария Жилич

БЫТИЕ В ПОЭЗИИ ТАНИ КРАГУЕВИЧ

Резюме

Хотя критики замечают, что частичные изменения поэтической эстетики условлены влиянием реальности, в данном случае это примечание относится к военным событиям в девяностые года – стихи Тани Крагуевич все-таки нетронуты историческим бременем, даже выходят за пределы истории. Смысл поэзии именно и есть в самом бытие, в том что нечто существует само по себе, в материальном или нематериальном виде. Путешествия или иронически упомянутые приключения на выходных, описываемые современной терминологией потребительского быта – это не путешествия поэтессы на далекие острова, а в себе саму, в орбиту собственного сердца. Художественные пируэты ее стихов создаются из "воздушных и водяных мурашек во времени". Именно в таком просветительском мгновении создается основание, равновесие которое внезапно может вспыхнуть, след который может исчезнуть.

Darija Žilić

EXISTENCE IN THE POETRY OF TANJA KRAGUJEVIĆ

Summary

Although critics have observed changes in poetics that emerged by the burst of reality, therefore by the crucial warfare nineties, the poetry of Tanja Kragujević remains purified from the grounds of history, in some way outside the history. The meaning of the poetry is in the existence, in the fact that something is existing in tangible or intangible form. The trips she writes about and weekend arrangements she ironically mentions, using the terminology of the consumer society, are not departures to "distant islands", but travel into itself, "in the orbit of the heart". And it is a place "outside the history". Tanja Kragujević's poetics looks like the pirouette created by "air and water tingles in time". The very moment, an epiphany, becomes the basis, the balance which can burst in a moment, the mark which can be lost in a moment.

Мила Медиїовић Сшефановић
УДК – 821.163.41.09-1 Крагујевић Т.
mila_stefanovic@yahoo.com

ВРТОВИ И ПОЕТСКИ ПЛАНЕТАРИЈУМ ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

Усшомени на најмилију шешку Јованку – Лолу

Врш је симбол раја земаљскої,
свеша коме је он средишше,
раја небескої чија је он слика,
духовних сшања вечної блаженсшва.[1]

Сажетак: У раду се говори о мотиву имагинарних вртова у поезији Тање Крагујевић. Ауторка, следећи песничке иконографије са овим мотивом, од кинеске поезије, преко ренесансних и романтичарских, до симболистичких песника, указује на модусе обликовања тзв. поетског планетаријума у поезији, али и критичким текстовима Тање Крагујевић.
Кључне речи: вртови, иконографија, мотиви, библиотека.

Од Семирамидиних вртова до данас узгајају се праве и симболички неговане целине у људском окружењу. Књижевним стваралоцима писање је време посвећено властитом врту, оном у *сопшвеној соби* или на издвојеном острву тананости у изабраној колиби осаме. Са тог места видљивији је планетаријум и сазвежђа Тање Крагујевић. Из тих блиских даљина поетски ветрови засипају нас зрнцима месечевог песка, покривајући тајне месечеве короне и расутих звезда, док светлост Сунца поезије оплемењује и подстиче власницу литерарне умешности да финим листовима, са вечног инспиративног стабла, још финије облаже свој књижевни иметак. Беличастосјајан венац импресивних утисака надвио се и над рукописима малих песама у збирци *Корона*. Тај колут лунарне мистерије из оптичког и планетарног домена обрађен је из светлосних визија.

Разгоревајући жеравицу свога срца Тањина навигација нас епифанијски усмерава да видимо васколики свет и многе истинске и имагинарне вртове:

1 Žan Ševalije, Alen Gerbran, *Rečnik simbola : mitovi, snovi, običaji, postupci, oblici, likovi, boje, brojevi* (Novi Sad : Stylos art : Kiša, 2013) 1068.

„Простор између
Неба и земље
налик је свирали“.
Казиваше честити
Лао Це.

Однекуд из далека
залепрша ту и сад
бистра трака
пространства.
(„Врт“)[2]

Призоре и мотиве кинеске поезије као да је погледом упијала, исповедала, а потом и цртала Тањина кичица:

Видим: мјесечином цвјета цвијеће лотосово,
големим цватом, и ко бисер сја се,
а ја га гладим веслом бамбусовим.
зашушта лотос, ко да срећу носи,
сагиба се и маше, од љубави пјан,
утјеху шапће мојој јадној души.
сав срећан гледам доље на то цвијеће;
туга моја, тако тешка, горка,
од мене бјежи сјена тамна.
(„Лотосово цвијеће“)[3]

Различито видимо крајолике под месечином, јер се свежњеви поезије особеним рукохватима узносе у окриље лунарне ауре:

Од бијела камена степенице се уздижу.
на њима роса, а у роси мјесец пун:
степеница свака једнако се сја.
А царица у дугој одјећи
пење се, пење, а роса бисером
руб ороси њене одјеће...
(„Мјесечина“)[4]

Вештину колажирања поетског исказа легитимише изванредан есеј „Књиге у пламену : космички календаријум Васка

2 Тања Крагујевић, *Мотел за збогом* (Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2010)

3 *Kineska lirika* / izbor i prevod Zlatko Gorjan (Beograd : Rad, 1960) Аутор наведене песме Ли Таи Пе

4 Isto

Попе“, чију поетику, заједно са Настасијевићевом, домишља као сопствени манифест: „Попа ме је, после Настасијевића најнепосредније, уверио да се идентитет песме рађа у тренутку када песник губи сопство, иза седам кора и седам месечина, у лирским круговима, где положено је све његово, тело и душа, и где он сам је Нико и Сви, сва бића: замишљене грудве земље.“[5]. То извориште поезије (Настасијевић, Попа) као надахнуће нагласио је и Александар Лаковић, тумачећи њене изворне песничке узлете: „Песникиња Тања Крагујевић, из књиге у књигу, од прве за коју је завредила Бранкову награду па до најновије деветнаесте (*Хлеб од ружа*), мењала је песничке регистре, било да продубљује неку од својих постојећих матрица, било да мења позицију властитог језичког и рецепцијског пропитивања света (Ненад Шапоња). Али да не буде забуне, песникињини отклони на нивоу језика, садржаја и поступка, нису радикални, већ су вешто планирани и осмишљавани. Наиме, на почетку определила се за игриве, импулсивне и реторичке минијатуре. Језичка редукција из раних песама дала је критичарима за право да је прогласе изданком магистралног тока српске поезије оличене у певању Настасијевића и Попе.“[6]

Издвајајући поезију Ивана В. Лалића као отелотворење трајне вредности, отвараће своје и записе себи блисских изабраника, желећи да боље расветли креативне изворе: „Крајња *неконачност*, у којој пламте земаљски вртови, ватра и ништа, и крајња *неокончаност* примицања узорном, метафором постојања Књиге, Писма, чине рашчитљивом поетску и медитативну свест о томе да у сазвежђу духовних инстанци ништа није câмо, једнозначно, непомично, па то није ни палимпсестна судбина речи, уметности, Слова.“[7]

Лирски исказ Марине Цветајеве „Стихови ничу попут звезда и ружа...“, нашао је сазвучје у лирском немиру Тање Крагујевић. Ана Ахматова је својом трагичном судбином и изванредном песничком заоставштином многоструко такла и инспирисала припаднике генерације којој припада и Тања: „А месец, налик кришки чарџујске диње, из песме написане 1944, само ће

---

5 Тања Крагујевић, *Књиге у пламену : космички календаријум Васка Попе* у *Свирач на златни траве,* Тања Крагујевић (Зрењанин : Агора, 2006) 79–89.

6 Александар Лаковић, „Осмишљене `фреске тренутка`“, *Књижевни лист*, бр. 2/107 (2012. новембар и децембар)

7 Тања Крагујевић, *Ш коњке и школице, или: као збирка цитата у Кутија за месечину,* Тања Крагујевић (Вршац : КОВ, 2003) 68–69.

се за трен заплести у зачараност, јер дотицај предмета у спарној ноћи, и одаја уловљена мрежицом самоће, хитро одашиљу капље двојног говора. Призвана пуноћа и белина детињих призора оглашавају размере недостајућег, на начин на који у глиненој шољи није осликана тек доброта воде, већ и сама жеђ."[8]

„Луна и ожиљци" увлаче нас у песнички планетаријум, где се срећу одјеци надахнућа када с висова росе капљице „месечевог бисерја". Изненада, са небеских висина долети нека имагинарна фигура да повеже средиште мини-космоса са цветником песничке душе, да покупи латице речи и посеје их по лејама вртова светлости. Онеобичавање стварности, кроз специфичне синтагматске односе, открива и песма „У месечевим саонама", том путањом сензибилна ауторка нас води кроз беле ружичњаке својих рукописа:

У месечевим саонама
спуштам се
Обема странама
непомућених рукописа
одједном

Ружичњак од иња
двапут цветао
дрхти на ветру

не знајући
у које ће се зарити
слово
(„Ружа, одиста")[9]

Лебдећи над земљом и литерарним вртовима из густине плавих омаглица – заштићена невидљивом опном, поетеса надзире и уређује своје стихове:

Склопљених очију
дубоко
између поломљених
гранчица
и отпалих честена
додирујем места узвишене празнине.

---

8 Тања Крагујевић, *Луна и ожиљци* у *Кутија за месечину,* Тања Крагујевић (Вршац : КОВ, 2003) 96–97.

9 Тања Крагујевић, *Ружа, одиста* (Нови Сад : Завод за културу Војводине, 2010) 20.

Уређујем врт.

Померам
многолико
камење ноћи.
(„Мотел за збогом“)[10]

Довољан је само поглед на изабрани детаљ да песникиња повеже минијатуре уметничке перцепције свога минимикосмоса: „Цветови капра, дугог, зањиханог тучка и бледих латица, у коси купачица – месечево је цвеће“, лирски запамћено у блиском медитеранском пејзажу.[11]

Песничке иконографије многих уметника речи, од Библије до данас, обилују ружом као симболом чисте љубави, отуда и Данте рајску љубав упоређује са центром руже. Јасно је што и позната песникиња користи овај феномен алхемичара као песнички реквизит. Шта Тања Крагујевић узгаја у својим вртовима? Вешта вртларска рука Тање Крагујевић исписује трагове поетских текстова већ пола века, њен рукосад умножава биље лепоте ванредним асоцијативним склоповима. Осмишљавајући како да отворимо капију стваралачког врта Тање Крагујевић, определили смо се за хронолошки редослед читања збирки песама из њеног ружичњака књиженства. Позајмљујући из пролога Борхесових *Маштарија* уводни наслов „Врт са стазама које се рачвају“, незасито претражујемо богату Тањину ризницу, загледајући сваки драгуљ песничког умећа. Борхесова фигура надвила се над белинама исписаних и неисписаних страница вечних рукописа. Тања прелистава засаде неуморног шаптача тишине: „Изрони изречено, из неизреченог – као благослов. Или тек оно што се дало изрећи – као казну сагрешења за пут којим се откотрљала лопта. Потпуност. Тајна језика, изнова растворена у дубину. Универзум обојен опадајућим латицама универзума речи, у чијем лавиринту велики освајач заточеник је руже. Шаптач каталога самоће. Заробљеник књига.“ [12]

Као вртлар она је poeta aesteheticus, било да гаји цвет шафрана или љиљане; љиљани (асфодели), изникли из

10 Тања Крагујевић, *Мотел за збогом* (Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2010) 7.

11 Тања Крагујевић, *Слогови медуза* у *Талог недовршеног,* Тања Крагујевић (Вршац : КОВ, 2010) 14–15.

12 Тања Крагујевић, *Борхес : шаптач тишине* у *Кутија за месечину,* Тања Крагујевић (Вршац : КОВ, 2003) 88–89.

подземног света, претачу се у земаљске поруке људског опстанка уз помоћ поезије. У стакленим баштама песника узгајају се егзотичне и завичајне биљке: бонсаи, хималајске магнолије, зумбулове тајне, „цвет Тисе“, травке миришљавке – корени и изданци духовног опсенарства, али и „цвеће зла“. Витражи вртова и метафоричног цвећа разбокорили су поезију многих песника и као сигнали смисла сликају један издвојен свет посвећеништва Богињи речи. Налик творачкој пасији Тање Крагујевић, како је то истакао Васа Павковић поводом књиге *Сећање свиле*: „Симултано су се у песмама Тање Крагујевић појављивали, једни до других: светлост и трава, компјутер и пиксел, ружа и хлеб, радна соба и градски трг, јава и сан, срећа и трансценденција, туга и смрт... У изузетно богатом репертоару речи и облика, осећања и идеја, песникиња је стекла високо место у најуспешнијем, сржном жанру српске књижевности – поезији.“[13]

Песничке књиге су „древна огледала од папира“ како то интерпретира Бојана Стојановић Пантовић, загледана у збирку *Писма на кожи*. „Мала бела ружа која се појављује на почетку и на крају збирке представља онај мистични, еротични златни пресек света, језика и писма који обједињује два супротна правца песникињих слика и значења. Један низ сачињавају мотиви који сугеришу стање делатне егзистенције (ватра, пламен), а други стање мира, ишчекивања – злостављање вечности и пролазности у трену, кристално зрење празнине и смрти (угарак, ружа од пепела).“[14]

Загонетне су њене руже, некад „стаклене“, чешће „обед од једног цвета“, од њих се може умешно справити и хлеб живота.[15] Осим поетских реквизита из регистра неговатељице

13 Vasa Pavković, *O Hlebu od ruža* pogovor u *Sećanje svile : pesme iz zbirke Hleb od ruža,* Tanja Kragujević (Beograd : Književno društvo „Sveti Sava“, 2015) 91.

14 Бојана Стојановић Пантовић „Древна огледала од папира“, *Политика*, Култура, уметност, наука, 18.10.2003.

15 Књига *Ружа, одиста* (коју је приредила Драгана Белеслијин, поводом доделе награде „Милица Стојадиновић Српкиња“ Тањи Крагујевић) дошла је касније у редоследу читања. Читање великог броја Тањиних књига, било је каткад подређено времеплову објављивања али и насумичном избору асоцијативног приоритета. Пошто наш приступ подразумева „писање на читање“ испоставило се да уводни ставови овог нашег есеја коинцидирају са изванредним поговором Драгане Белеслијин. Мишљења смо да ту сличност оставимо у тексту као доказ давно успостављене *естетике истоветности*, не из таштине старијег тумача, већ због уважавања млађих представника критичког промишљања који су бољи и референтнији.

вртова, симболични су и изражени мотиви везани за феномен белина. Примарна асоцијација је бели папир на који се отискују речи заноса и омаглица – продукти лирског блага. То потврђују и изванредна запажања Бојане Стојановић Пантовић поводом изласка из штампе књиге *Писмо на кожи* – четрнаесте песничке збирке по реду: „Управо у непредвидљивом лутању кроз ова древна окна од папира, гоњена демоном огледала, скрива се тамни празник песме или песама, можда понајбољих које је до сада подарила Тања Крагујевић.“[16] У есеју посвећеном песникињи савремене немачке књижевности Сари Кирш и њеном врту, кроз фрагмент из текста *Разлози за писање*, препознајемо поетолошке ставове Тање Крагујевић о писању као елементарној потреби: „У ствари увек пишем. Штеточина сам у уништавању масе папира и чиним добро тако што сваке године засадим најмање десет младица. Писање је пре свега телесна страст. Тај материјални чин излучује адреналин у галонима. Пут од мозга преко руке кроз уређај за писање до папира безмерно ме весели, једна је то свакодневна вежба, која подразумева ритуални узлет.“ Духу претходних размишљања о писању прикључујемо сличне о творачкој енигми: „Понекад, са наизглед удаљених маргина неког истраживања, допиру до нас веома важна сазнања и одговори, који попут различитих фасета обликују и обелодањују оно што и сами, чини се одувек, знамо, и што на неки пресудан начин носимо у себи, као неизбежно искуство које писце чини увек побуђеним, спремним, вечним читаоцем. А песник је – пре свега – и управо то. У сваком дану и сваком часу, он је већ у улози непризнатог, и ни од кога ангажованог, читача текста света.“[17]

Аутентични ствараоци преображавају профане садржаје у нове сензације и током тог лирског процеса настају продукти метафоризације. Врт може бити „стварна“ слика изнутра или *Унутарњи врт* у коме се у *кишној капи огледа* песник сигнализма:

Кажу:
Није то Врт
1.
А у њему – склад

---

16 Бојана Стојановић Пантовић „Древна огледала од папира“, *Политика*, Култура, уметност, наука, 18.10.2003.

17 Тања Крагујевић, *О пореклу ноћи* предговор у *Изговорити звезду : мали есеји,* Тања Крагујевић (Зрењанин : Агора, 2010) 5–13.

лозица уведена у кревет Пјесме –
не-везаним стихом сусреела

бршљан ровари линијом цртежа –
хитрохвате снохватице жуд!

смоква оірезла оіроздом
– складострашће смоквокусца

љиљан – разбокорио личност на дар
(шљива/и кајсија/и бресква
полијеіла

трулим плодом тијела
корен тијела храни

-на ірани іränê плод!)

Заірад му зелена светлост:

ускаче језика твор
прескаче језиковни пјесмотвор

Издвојен –
сàіласност смисленоі створа –

унутарњи Врт
настањен[18]

У изузетно богатом репертоару речи и облика, осећања и идеја, песникиња је стекла високо место у најуспешнијем, сржном жанру српске књижевности – поезији.“[19] Вртови траже приљижну посвећеност, „сврабеж писања“ неутаживо голица градинаре – узгајиваче рукописа.

Танани уметнички сензибилитет узноси нас на небо префињеног плаветнила божијих станишта. Вртлог необичних лексема-поетема, наслова књига: песничких циклуса, песама; стилизованих конструкција текстовног ткања, тече из чистог кладенца. Богатство флуидних рефлексија на оспољени свет извире из великог песничког опуса Тање Крагујевић. И онда кад речи исказују нелагодности и невоље загубљених и пронађених у вреви живота, песникиња бира пригодне речи, оне с мером: „*Не мути воду / Не мрмљај /*

18 Svetislav N. Brković, *Sveličje* (Zemun : Mostart, 2013) 8–9.

19 Vasa Pavković, *O Hlebu od ruža* pogovor u *Sećanje svile : pesme iz zbirke Hleb od ruža,* Tanja Kragujević (Beograd : Književno društvo „Sveti Sava“, 2015) 91.

у браду небеску / Неће ти се дан разданити / Нити пређа / смутна кидљива / у чиста окца / вратити".[20] Но, нису само збирке поезије, већ су и књиге о другим песницима употпуниле редак песнички портрет међу српским стихотворкама књиженства[21]. Повод за претходне ставове налазимо у многим текстовима наше књижевнице али и у промишљањима значајних песника и тумача. Међу њима наглашавамо речи Ивана В. Лалића у поговору књиге *Мушка срма* чију повезаност са збирком *Осмејак омчице* тумачи као „својеврсно двокњижје", везујући своје интерпретативне тачке текста „Ева и Адам" са библијским изворностима нашег настанка и постојања. „Мушка срма је синтагма, која нас својим придевом може да заведе у погрешан смер разматрања; реч је о једној изразито, да не кажем изузетно женској књизи.(...); реч је о женском као космичком принципу, овде преломљеном и израженом кроз људскост. Мушко је, међутим, сталан, латентно присутни контраст, који је услов успостављања тражене целине; као такав, он у завршној песми књиге ту целину и разрешава. Женско у првом циклусу књиге („Хаљине небеске") гласи се у једној, рекли бисмо, обредној интонацији: песникиња проговара као првосвештеница једног култа који слави песму као женство и обратно, бит женства хоће да уздигне до песме.(...). Жена-поезија: почетак једне варијације оне вечне и у крајњој редукцији можда и једине песничке теме о речима и постојању, односно о постојању као језику."[22]

Словочуварка унутрашњих тананости и чаролија умности заузима почасно место лексикона љубави и нежности. Одашиље своје светлуцаве поруке и једноставним духом открављује свет занесен и обичностима и узвишеностима. И песникињина оданост поезији повезује све нас под сводом упитаности „шта значи бити песник". Тањино промишљање је

20 Тања Крагујевић, *Осмејак омчице* (Вршац : КОВ, 1993) 18.

21 „Књиженство" је термин конструкт. *Књиженство* је часопис за студије књижевности, рода и културе, циљ овог пројекта је да успостави историјски след у женском списатељству. У савременој употреби, овај појам одговара свему што женска књижевност тежи да обухвати – такозвану лепу књижевност, али и теоријске и критичке текстове , публицистику, писма, дневничке записе, рукописе. Више у: *Књиженство : теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године,* уреднице Биљана Дојчиновић, Александра Вранеш, Зорица Бечановић Николић (Београд : Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2015) I-III.

22 Иван В. Лалић, поговор *Ева и Адам* у *Мушка срма,* Тања Крагујевић (Београд : Српска књижевна задруга, 1993) 92–93.

изузетно и, изречено поводом поезије Десимира Благојевића, заслужује да буде цитирано. „У основном и неизоставном значењу, који сваким добро сазданим стихом отреса еуфемизме, бити песник значи бити градитељ поетског говора, једне вредне песме или песничког дела, који ће понети и песниково име, књигу растворену за читање у сва времена, једнако као што се она у сваком часу може ставити на нови испит, пред искушења новог суда. Но без сумње, то је онај личан, са посебном одликом положен испит пред самом поезијом“.[23]

У узвишеним сферама и из тананих изворишта уметности речи настају песме чија је семантика препознатљива на први поглед, а онај други – продубљенији, чита се помоћу зналачке поетолошке апаратуре. Песникиња је то обелоданила у предговору своје књиге *Изговорити звезду*, задржавајући пажњу на критички приступ другим припадницима племените лозе стихотвораца и прозних писаца, водећи заинтересоване читаоце кроз модалитете и спецификуме својих и туђих стилских одлика. Јасно је да нема правила за техничко савршенство песничког израза, права поезија се диференцира од „поплаве“ нових лирских решења, а Тања Крагујевић ствара трајна поетска добра. Њена обузетост писањем и савршенством израза произвела је посебну „магију језика“:

„Већ је избор који нам свакодневно нуде продавнице књига довољан да осећамо сву непрегледност и бесконачну различитост онога што увелико сматрамо себи блиским. Свеједно је при том да ли залазимо у сјајно опремљене књижаре, прозрачене освеживачима ваздуха, на упадљивом месту, на градском тргу – где ће нам на прву реч наслова, компјутерском брзином бити издвојена тражена збирка, или пак у оне по страни, помало старинске, које миришу на папир прожет златастом прашином времена... Окренута лектирама које ми априорно значе, будући да је вредан поетски текст већ по себи, најчешће, сама сума значења, макар то био и један једини стих, долазим до истог закључка као и аутори који у модерној неуролошкој науци настоје да открију шта је то што у читању ослобађа наше тако виталне и значајне, а скривене резерве емотивних и духовних снага.“[24]

---

23 Десимир Благојевић, *Жрец самоће* у *Свирач на влати траве,* Тања Крагујевић (Зрењанин: Агора, 2006) 7–47.

24 Тања Крагујевић, *О пореклу, о ноћи* у *Изговорити звезду,* Тања Крагујевић (Зрењанин : Агора, 2010) 5–13.

Прегршти изванредних есеја о другим песницима и књижевним ствараоцима, отварају још једна врата Тањиних одаја и спремишта. „Трагање за испуњењем, за референцијалним читањем свога живота – другде, за остварењем радости сазнања другог у себи... (поводом књиге прозних записа *Утихнули найеви* Луиса Сернуде)“ детектују се у поетском плашту Тање Крагујевић. Обдарена уметничком срмом, из музике тишине, веје паперје стихова кроз сва годишња доба пет деценија стварања. Њен поетски чин је уверљиво уздизање стваралачког импулса ка врховима хармоније са собом. То је најлепши пут отклона од грубости стварности и свих жуљева који тиште чисте душе. Непрекидно се попуњава именик списатељских судбина, пробирљиво су изабране многе и уписане у Тањин каталог. Од прве песничке збирке *Враӣио се Волођа* нижу се бројне књиге као нове јединице у импозантној библиографији. У збирци *Дивљи булевар* уцртани су стихови бајковите археологије читања надреалних далеких прича и митске садашњости. Издвајају се посвете песницима столећа и вечности: Момчилу Настасијевићу, Васку Попи, Данилу Кишу, Весни Парун, Александру Ристовићу, Срби Митровићу, Новици Тадићу, Петру Крду; пријатељски исписи многим писцима и песникињама обавијени су присношћу и пријатељством.

Атлас завичаја

Релациона географија Тање Крагујевић легитимише њен животни и стваралачки ход ка узвишењима испуњености лепотом писања. Мноштво детаља завичајних уточишта налазимо на картографији и сни(мци)ма камерографске фокализације. Од почетка, са пристаништа на Тиси где је рођена (Сента) до Земуна на реци-океану Дунав (Васа Павковић) – као и у Магрисовим сновиђењима – читамо годишње мене, писањем испуњен занимљив животопис. Физичке и метафизичке везе са местима рођења, одрастања и сазревања евоцирају се кроз системе слика које су дубоко узидане у сопствене територије духовности. Индивидуалне урбанистичке фантазије изузимају се из обичних бедекерских садржаја, тако да градови побројани у биографским чињеницама постају средишта – несвесно пројектованог – особеног Планетаријума. Пејзаже уређене на уметнички начин обједињује следећа

плеорама: „Једна серија типских епитета понавља се до невероватне учестаности да би се, готово увек на исти начин, евоцирала иста утврђена слика, и да би се објаснио узвишени небески *врт који реке росе*.“[25] Вртови завичаја су простори среће, али и неспокоја, јер у времену, зна се, не може се сачувати све што памте наша чула; чак и једноставна аутентичност пејзажа и призора, подложна је промени. Сећања завичаја обасјава „фина светлост која лута, ишчезава и враћа се“ као у стиху Адама Загајевског („Покушај да опеваш осакаћени свет“).

Биографије у ткиву поезије – попут завичајних река, Панонског мора и птица што вечно све те пределе надлећу; егзистенције – живот, љубав и смрт у „случајним мемоарима“, забележеним у форми песама – премрежиле су поетска ткања бројних песничких фасцикли. У омот своје песничке узвишености спаковао је сећања на Сенту и драги песник Стеван Раичковић. Стварајући слике обала – увијене у завичајне омаглице и мирисе речних вода – обогаћена Божјим даром, ванредним вербалним материјалом, Тања из дубине сећања и животног искуства црта своје водене градове. Има у тим песмама *ситних метафора* које негује и песник Славомир Гвозденовић у књизи поезије *Корњача силази на Дунав*.[26] Не може се одолети лирском јунаку пристаништа, једном од оних где је и Тања укотвила свој брод. Славомирова песма „Ово пристаниште“ повезује мора, познато Јадранско и не(видљиво) Панонско, и околне вртове:

у овом врту пристајали су бродови
натоварени свилом
далеким речима
оловом зачинима
данас се мајмуни кезе са платна несрећних корабљи
ни речи нису више узвишене
господски фине
као да им је ново време поизбијало зубе
из скривених непаца једва цеде какав

25 Bogdan Bogdanović, *Urbs & Logos* (Niš : Gradina, 1976) 66.

26 Песничка збирка *Корњача силази на Дунав* (Београд: Просвета ; „Филип Вишњић“, 2013), српског песника у Темишвару, промовисана је 13. фебруара (уочи Трифундана) 2014. у Парохијском дому Храма Светог Саве; надахнуто и елоквентно говорили су Љубомир Симовић, Никола Вујичић и аутор.

такав мелем
нису бритке убојите
изворе заборавиле
са којих су стизале право у царске палате
ни вере немају више
као да заветне не бејаху

Гастон Башлар се усредсређивао на имагинацију воде, верујући да је *слатка вода права митска вода*. Ширећи моћи сањарија, наставља свој оглед филозофијом о реци: „Упркос својим безбројним лицима, река добија своју јединствену судбину; њен извор је одговоран и заслужан за читав њен ток. Снага долази из извора. Имагинација се не обазире на притоке. За њу географија мора бити историја неког краља. Сањар који гледа воду како тече призива легендарно порекло реке, далеки извор.“[27] Ово комплексно степеновање чулности копнених вода предочиво је и у Тањиној воденој поезији. Повезаност њеног стваралаштва са Башларом откривају и следећа промишљања: „Појединац није збир општих утисака, он је збир посебних утисака. Тако се у нама рађају блиске нам тајне које су означене ретким симболима. Крај воде и њених цветова најбоље сам схватио да је сањарење свет у испаравању, мирисни дах који избија из ствари посредством сањара. Ако хоћу да проучавам живот слика воде, морам, дакле, да главну улогу дам реци и изворима родног краја.“[28]

На различитим местима, целовито и у издвојеним фрагментима, прочитавамо ставове о завичајности у повезаности и с временском категоријом.

„У стварима поезије, завичајност не подразумева неминовно прошлост, нешто давно, иза времена, и у времену остављено. Провокатив поетског стварања, његова замишљена суштина, већ је по себи уплетена у примарни *простор* бића које ствара. Понекад је он затворен и шифрован, понекад прати жилице подводне, себи најближе језичке структуре, као у леду. Понекад је то мелодија диктирана ритмом познатих речи, наслеђем матерњег језика, или усклађеношћу са новим покретима сазнања језика, свог превасходног, родног

27 Гастон Башлар, *Вода и снови : оглед о имагинацији материје* (Сремски Карловци, Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановић, 1998) 191–192.

28 Исто, стр. 15.

света. Понекад се не види, не оглашава, а свуда је, у ваздуху песме.“[29]

Кад пада брашнаст снег биће свима изобиља, овај равничарски призор потреса у исконској поруци једноставном животу, али и оном свету из виших сфера који се надахњује из „књига снегова“ :

Као давно некад.
Пада брашнаст снег.

Биће будућности.
Снежних хлебова.
Учини ми се да кажеш
драга моја читатељице
књиге снегова
И ситних трава...

Чувајући биографске споменаре, песникиња тка лепу потку животног сазревања кроз свој *Автопортрет, са крилом*. Ишчитавамо у њој преливе породичне ушушканости, неки фрагменти су генерацијски идентични и издвојени, без обзира да ли сте на југу или северу. Прање великог веша и „насмејане крофне“ испод неба Панонија једнако су важни као и тајни поглед девојке са коврџом усмерен на неко драго биће. Следећи тај траг, читајући изабрану поезију учитавамо своју доживљајност и допуњавамо преплет старих-нових нити у текстуру неба поезије којим лети песникиња као лирски јунак.

Ти наши завичаји удаљени су од главних престоничких путева и великих градова, али припадају топонимима духовне генеалогије. Та генеалогија нам их изнова враћа, као посебна средишта нашег света – оно средиште, које је и поезија Тање Крагујевић учинила поетичким центром – песничком цивилизацијом надахнућа. „Цивилизација је мајсторство, вештина, умереност и префињеност који се шире из центра и укључују у центар.“[30] А таква релација укида културну дистанцу, сам појам провинције, периферије, удаљености, заборава. Бар, у овде преовлађујућем, књижевном смислу.

---

29 Тања Крагујевић, *Асфодели, и снимак три звезде* у *Свирач на влати траве,* Тања Крагујевић (Зрењанин : Агора, 2006) 48. Необично компонован овај есеј посвећен је поетским текстовима Милоша Црњанског.

30 Михаил Епштејн, *Провинција* у *Есеј,* Михаил Епштејн (Београд : Народна књига – Алфа, 1997) 132–141.

Призори стварни у прерађеном доживљају

Отисци речи Тањиног ауторства личе на аквареле, чисте и суптилне у изразу, лазурни, спремни на узлет. Светлост обиља и издашности природе, унутрашњих звукова тишине и смерности. Сазвучја значења и музике стихова одјекују из одаја смиреност и духовне равнотеже. Мозаик сећања непрекидно се допуњава новом симбологијом. Везаност за белине снега прочитавамо уз помоћ Башларове *Психоанализе ватре*. У последњим стиховима песме „Плес на леду“ асоцијативним везама укрштамо значења *звезда*, *леденої пламшта* и преосталог *пламена и даха*. Звезде су далеке и хладне, а *светила* и *пламен даха* постојано се творе из сањарија о ватри.

„Цвет Тисе“ узгаја завичајна вода и видик равнице. Чудесна најезда инсеката преплави реку, а све подсећа на призоре сличне кинеској реци Јангце. Као да исти ројеви прате свадбени лет свиленокрилих инсеката у глиновитом кориту завичајне реке. „Да испевају при том нечујну мелодију чежње, коју из предачког писма, исцртану властитим телашцима, узносе у нотни систем нечујности пејзажа, као музику светлуцања. Зачаравање. Ковитлац зеленог и златног ока ваздушне олује над реком, из кога ће одважно прокрчити пут у рађање читавог потомства треперења, новог живота, дуго скриваног и чуваног у плаценти воде.“

Драмски моменти су попришта песничке интиме, скривених тајни, размишљања о човековом страдалништву, али и потреби да хуманост преовлада. На лепши начин то је запазио Цветан Тодоров у књизи *Несавршени врт* о хуманистичкој мисли у Француској. „Стратегија хуманиста састоји се у очувању драгоцене слободе, а да се ипак не одрекнемо вредности друштва и сопства. То је, барем њихова опклада и њу овде излажем, ослањајући се на мисао великих француских хуманиста, од Монтења до Констана, преко Русоа. Људско постојање код њих личи на онај *несавршени врт* о којем говори Монтењ: оно није ни потпуно детерминисано силама које је стварају ни бескрајно послушно пред вољом моћника. Оно је место на којем учимо да од пролазног начинимо вечно.“[31]

Изванредна присност и поштовање према светским и нашим песницима и писцима открива све Тањине наклоности према уметничком соју. Тај свет јој је близак а њихове

31 Cvetan Todorov, *Nesavršeni vrt* (Beograd : Geopoetika, 2003)

књиге њена су примарна лектира. Оно што се може сублимисати поводом њене поезије, песникиња је успешније рекла о поезији других. Тако Тањине речи из есеја „Танка трака пространства“, поводом поезије Николе Вујичића, односе се и на њену вештину стихотворства.

„Јахач на таласима вербалне стихије, у свеопштем прожимању знаковног, песник најдубље осећа песмотворну посебност, и филигрански је гради, као заустављени језик, грозницу светог, у регионима првотног језичког устројства, као празник песме, уденут у теснаце конвенције и прагме, њихова извитоперења или енергетска пражњења, где једна иста, прапочетна језичка стихија, како је писао Винавер, може бити и јесте, рајска река, која кроз сваку песму тече‘, али и ‚оно од чега се свака песма ствара‘, истом суштином поринута у језичку обичност, али и негде другде, далеко изнад ње.“[32]

Вечност љубави

У песми „Откуп“ повезани су духом изворности љубави све стварне путање и ирационални тунели прожимања једног у другом, а потом све друге љубави необичне и једноставне обичности, талог вечног трајања вођења најдражег бића и лепих узгредности у изабраном наручју:

Ах како су ми потребне
лаґуне твојих очију.
И мале улице.
Ситан накит предґрађа.

Да као талац смрћу уцењен
тихо кријумчарим сат за сатом.
Отпор туґе. Лирику руба.
Свакидашње блаґо откупа.
(“Откуп “)[33]

Спајајући ефекте читања са уметношћу речи, песникиња кроји свој „креативни идентитет“, али и вредност

32 Доступно на: http://www.tanjakragujevic.com/. Тања Крагујевић је једна од ретких уметница која има свој сајт – уредник Мирољуб Стојановић. Изванредно конципиран и умешно постављен – претражив за љубитеље књижевности – отвара сва врата приступа, оног биографског, а и стваралачког .

33 Тања Крагујевић, *Жена од песме* (Вршац: КОВ, 2006) 63.

написаног проверава у изабраном друштву свог изабраника. Њихов двојац укотвљен је у оази спокоја и сигурности. Прочитавамо то и у стиховима песме „Чај и тост“[34]:

Папир на моме столу
шушти. Шумори.
Реке папира. Шума.
Године збране
у листове. Лишће.

Уместо обеда пружам ти
запис. Узаврео још.
Од путних мисли.
Преломних питања
судбине и стила.

Док уистину. Можда је
сачињен понајпре
од наших златних
свадби које славимо
сплетеним прстима.
Сваке вечери.
Пред призором сјајно
осликаної дана.
Коме јуче узима боју.
А сутра снаїу.
Да буде од свакої
прохода јаче.

Можда и сама сам
у том боју. Тек биће
од папира. Кої тетоши
и храни овај мали
врт за двоје.

Смисао веза међу стиховима сугерише атмосферу и распоред животног доба које полако измиче, видимо га као неизвесно клизање напред *Коме јуче одузима боју. / А сутра снаїу.* Најбоље је уздати се у свог животног сапутника, како би се боље савладале преостале стазе наших вртова.

Величанство узношења и љубавног прожимања је реткост у савременим животним околностима, отуда нас

34 Тања Крагујевић, „Чај и тост“, *Кораци*, бр. 4–6 (2016): 21–22.

пригодна љубавна порука испуни благошћу и уверењем да читање Тањине поезије има смисла и охрабрује. За последњи испис, који остаје отворен за нова учитавања продуката књижевне аксиологије, подсећамо на ауторкине ставове поводом *пустоловине зване Дело*: „писање почиње рашчитавањем невиђеног и невидљивог насељеништва у нама – једној тек сићушној постаји временског номадства у повести знакова – номадства које и сами настављамо, обликујући га гласом у успаванке или анегдоте, док саучесништво у искуству разбољеног доба, које исказујемо тамним хумором или тужаљком, наставља да живи у скривеној меморији оних којима их поверавамо, као привидно *нови* и привидно *само њихов* особни знак.“[35]

Минијатурне рефлексије на љубав, као каменчићи у мозаику, обасјавају изворе виталности и опстанка. Једноставност поруке блиста у тами свакидашње јадиковке:

Твој поглед је
укотвљена звезда.

Није га нанео ветар.
Исечен је из таме.

Постеља. Таман
за моје биће.

Да могу заспати.
Кад ова поларна
ноћ прође.

Читање, књиге и библиотеке

Племенитост „унутарњег сунца“ греје припаднике духовне заједнице, повезује их у феномен уживања, али и патње кроз коју пролазе као „заробљеници књига“. У *огледалима од папира* Тања чита своје и туђе одразе, неке тек исклијале и друге као плодове на миленијумским стаблима песништва. Цео један речник могла би песникиња испунити важним лексемама *обмане* којима спашава себе и друге посвећенике животу са књигом, слично тексту „Лексикон ендемских врста“ у *минуетама* књиге *Талог недовршеног*. Дароване небеске

35 Тања Крагујевић, *Механизам који се осмехује* у *Трепет и чвор : књига читања,* 2, Тања Крагујевић (Београд : Рад, 1997) 7.

хаљине од свиле су спољашњи омотач стваралачке устрепталости. Походећи библиотеке, увећавајући личну – посветила се читању и писању.

Заробљеница књига разрешава загонет времена обилазећи књижаре, градске читаонице и библиотеке, следећи трагове изабраника тих светилишта. Јер, „Сачињена од текстова и талисмана, икона и разнородних инструмената, читаочева или пишчева радна соба је помало и светилиште, али није посвећено никаквом божанству него делатности. Изложени алати кажу да смо у радионици; ред (или неред) који у њој влада није по прописима обичне библиотеке, колико год да је приватна. Радна соба није умањена верзија веће структуре – библиотеке – у којој се понекад налази. Њена улога је другачија: то је практични простор за преиспитивање и самоуздизање, за веру у моћ предмета и поузданост речника.“[36] Портретима власника библиотека, описаних у књизи Алберта Мангела *Библиотека ноћу*, придружујемо и Тањин. Репутацији књижевних стваралаца доприносе њихове лектире и књиге и библиотеке – то дељиво благо духовног постојања и прибежишта од буке овог света:

Библиотека

У густи новембар
мој омиљени
писац платан
из корена веје
сабрана дела.
Моја библиотека
ова је алеја.
Читам је поглнута.
Раздрагана.
Не тражећи алиби
за то мало
сакупљачке среће.
Ни почасне карте
за проход кроз тајну
обновљивост биља.
Гост на земљи.
За тренутак

36 Alberto Mangel, *Biblioteka noći* (Beograd : Geopoetika, 2008) 151.

окрећем леђа
улици депресије.
Црној пелерини.
Којом већ нехајно
по путу маје.
Свачије јутро.[37]

„Библиотекама приписујемо одлике наших нада и кошмара; верујемо да разумемо библиотеке призване из сенки; размишљамо о књигама за које сматрамо да треба да постоје да би нам удовољиле, и прихватамо се задатка да их измислимо на размишљајући о могућој нетачности или глупости, страху од грча или блокаде при писању, ограничења времена и простора. Књиге о којима су приповедачи размишљали вековима и никад ненаписане чине обимнију библиотеку него оне које су резултат проналаска штампарије. (...) У тами, испод моја два дрвета, моји пријатељи и ја бесрамно додајемо каталозима Александрије целе полице пуне савршених књига које до наредног јутра нестају без трага.“[38]

И најзад, књижевности не би било да нема малих ствари које су благодет подстреку. *Бог малих ствари* пресуђује у дилеми како одабрати безначајност као велику драгоценост. Арундати Рој је заслужила и посебну песму:

Необично је лепа
љупка и снажна жена
чију суштину чини човек.
У једној од малих
и бесконачних својих
одаја мудрости
у стању је ослободити
водопад
(„Арундати“)[39]

Сабиралиште емоција, слика, промишљања, сећања на прошлост и успутне животне садржаје уграђује Тања у своју

37 Тања Крагујевић, *Мотел за збором* (Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2010) 75.

38 Alberto Mangel, *Biblioteka noći* (Beograd : Geopoetika, 2008) 232–233.

39 Тања Крагујевић, *Жена од песме* (Вршац: КОВ, 2006) 61.

психологију доброте и стварања, то је њена љубав, пут креативности и *Идентитет*[40]:

У нечему мораш расти.
У стаблу ораха. Девојчету
са минђушом путујућеī
телефона. Коме диктираш
упутста за опстанак.

У нечему старом
као детињство. И тако
малом какав зна бити
и сам раст на првом
и задњем кораку.
Коме ћеш затребати.
Као прашак калцијума.
И светлост фотосинтезе.

У дан отворених врата
требаће неколико речи.
„И ја тебе љубим“. Промуцати
између две секунде
два јарка света.

И неку спасоносну мисао
подићи. Као заставицу. Кад
пут ти пресече црни комби.
„Поīребне услуīе Радовић“.

У дан затворених врата
бити кактус на столу.

Златна рибица.
Возачка дозвола.
Оверен рецепт.
Мрље вина од малина.

Прстен са бисером
вечне љубави.

Идентитет свеīа
у чему растао си.

Као кандилце
у срцу руже.

40 Исто, стр. 71–72.

Бескрајне су имагинативне моћи поезије и написаног руком и срцем Тање Крагујевић, било да смо загледани у ефекте поетског прегнућа или да испитујемо есејистичко небо многих књига читања, посебно *Кутије за месечину* где се извантекстовни садржаји урбаног пејзажа преламају у фокусу личних преокупација и пратећих несаница. „Квантни новчић“ и ини записи током NATO бомбардовања у пролеће 1999. спајају нас у заједничком „Каталогу напрслог живота“.

Мила Медигович Стефанович

САДЫ И ПОЭТИЧЕСКИЙ ПЛАНЕТАРИЙ ТАНИ КРАГУЕВИЧ

Резюме

Распылая огонек своего сердца, навигация Тани Крагуевич эпифанически обращается к языковому и концептуальному пространству внутреннего мира человека, чтобы сообразить разновидность окружающих его миров и многочисленных реальных и задуманных садов. Наподобие садовнику, она проявляется в лице садовника отращивающего цветок шафрана либо лилии; лилии (асфодели), выросшие из подземного света, через стихи превращаются в наземные сообщения человеческого бытия. Вихрь чрезвычайных лексем-поэтем – заглавий книг, в том числе циклов и стихотворений, и идиостилистических сочетаний в текстуальной ткани – течет из чистого источника. Из богатого стихотворчества Тани Крагуевич происходит изобилие мягко струящихся рефлексий на окружающий мир. Но кроме инструментариев в реестре поэтических садов, в одинаковой степени в ее стихах впечатлительны мотивы белизны. Основной ее намек относится к белой бумаге, на которой печатаются слова выражающие восхищение и другие плоды лирического сокровища. География раздумий Тани Крагуевич отражает ее жизненный и творческий цикл в котором осуществлялись литературные восхищения. Ее картография и сосредоточенности похожи на записи камеры ибо отражают многочисленные краеведческие приюты. Поэтому лирические мощи воплощенные через переживаемое сердцем или написанное рукой Тани Крагуевич – безграничны, несмотря на то чем больше мы увлекаемся: эффектами добывшихся лирических пределов или обзором эссеистики выражающей накопленые индивидуальные впечатления о прочитанном до сих пор.

Mila Medigović Stefanović

GARDENS AND POETIC PLANETARIUM OF TANJA KRAGUJEVIĆ

Summary

By flaming the ember of her heart, Tanja's navigation, as an epiphany, directs us to perceive a different world and many genuine and imaginary gardens. As a gardener she is a poet aesteheticus, whether cultivating saffron or lilies; lilies (asphodels), emerging from the underworld, transform into terrestrial human survival messages with the help of poetry. The whirlwind of unusual lexeme-poetic terms, book titles: poetry cycles, poems; stylized design of textual weaving, flows from the clean well. A wealth of fluid reflections of the alienated world springs from the great poetic opus of Tanja Kragujević.

Besides the poetic props from the registry of a garden nurse, motifs related to the phenomenon of whiteness are symbolic and expressed. The primary association is a white paper that the words of ecstasy and dizziness are imprinting on – products of lyrical treasure. Relational geography of Tanja Kragujević legitimizes her life and creative pace towards the hills fulfilled with the beauty of writing. An abundance of details of native shelters is found on cartography and on focused camera shots. The imaginative power of poetry and those of text written by hand and heart of Tanja Kragujević are endless, whether we are peering at the effects of poetic endeavor or examining the essayistic sky of many reading logs.

Тамара Крстић
УДК – 821.163.41.09-1 Крагујевић Т.
Радио Београд
tamara.krstic@gmail.com

ФРАГМЕНТИ О ЈЕДНОМ ПЕВАЊУ

Сада знам да ниīде, и никад, свет није сав.

Тања Крагујевић

Апстракт: У раду се, на основу носећих појмова, пружа тематско-мотивска мапа књиге *Од светлости, од прашине* Тање Крагујевић. Истиче се да песникиња, преобликовањем реалија свакодневног живота, даје фрагментарну хронику људске егзистенције.
Кључне речи: реч, фрагмент, слика, лирски речник.

Само зато, што се већ налазимо усред једне повести, можемо почети причати нашу.

Ми смо, узети у status quo, све пре него неисписани листови (...), живи пергамент на којем писмо из секунде у секунду бележи хронику једне егзистенције.

Петер Слотердијк

Песма је аскетски вид кратке приче.

Ева Липска

Два наведена цитата, ненаметљиво исписана на страници одмах поред прве песме у књизи *Од светлости, од прашине* могу се схватити вишеструко. Као интегрални део књиге, јер већ у првој песми Тања Крагујевић записује: „Изненада. Ипак. Десила ми се та срећна реченица“. Као једно од могућих објашњења наслова књиге *јер се већ налазимо усред једне повести*. Као опис садржаја књиге и структуре стиха и песме. Као могућа поетичка начела која би за сваку претходну књигу имала другачије значење. Као позив да се, заједно са речима из наслова књиге *Од светлости, од прашине*, ходом уназад, вратимо и на саме почетке певања и још једном

суочимо са свим песничким „немирима“ (што је и наслов песме из прве књиге *Враћио се Волођа*) Тање Крагујевић. И да тиме покушамо да скицирамо један поетски речник сачињен сав од „дамара сна и јаве“.

Из такве двојности ноћног и дневног бића проистекла је готово свака песничка књига Тање Крагујевић па и књига *Од светлости, од прашине*. Стасала између осећајности, мишљења и битисања, призора видљивог и „пејзажа невидљивог“, између Нечег и Ништа, између белине и бојама виђеног дана. Сва у жељи да се на још један начин искорачи из предвидивог осећања света, да се песнички преобликују садржаји наших живота. Потрага за песмом нашег времена, као фрагментираном хроником наше егзистенције, за Тању Крагујевић је и преиспитивање оног „Сада“ , без којег нема погледа преко рамена на оно што је прошло, а остало да живи. И потрага за оним „Сада“ које ће осмислити оно иза, наше трајање у „непознатом миленијуму будућности“. То је и потрага за оном реченицом којом ће се наставити песма. Јер „Ако у свему оставиш нешто“ „неуништиви су трајање и пролазност“ записано је у песми „Да сам рођена у доба Маја“. У њој се „туђине“ векова , година, простора приближавају. Заборављају се календари и часовници. Њоме проговарају и „блискости“ песама из књиге *Словочувар и словочуварк*а:

„Изгубљено дете плаче у времени / Трчим за узицом тог плача / Коју је нека добра жена / Испирајући каменчиће и звезде у потоку / Пре више хиљада година / Спустила у моју душу“

Таква „душа“ је сва у жељи да се метафорички и метафизички досегне свакодневица, да се песмом и језиком надвлада „болест времена“, тривијалност „бестежинског доба“, као и наших коначности и крајности. У такво могуће читање и поимање поезије уводи нас есеј „Талог недовршености, писмо на води“. Описујући један природни феномен, када готово невидљиви инсекти започну своје треперење над реком Тисом у „игри живота и смрти“, Тања Крагујевић у овом лирском есеју проговара и о своме песништву. Пренети поруку да „Тиса цвета“, то „врхунско умеће природе да надвлада болест времена између брбљивости света и апсолутне тишине“, могуће је само језиком поезије. Речима ухватити „трепет и драму тренутка“. Стиховима примицати призоре који нестају. Пронаћи „метафору сопствене присутности у општем току,

у променама које нас чине“. Песмом, бар на трен, успоставити равнотежу између света и песничког *ја*. Несагласја, противречности, контрасте и живот сам, помирити поетиком вере и отпора.

Отпора прашини која нас понекад дави, изазива алергију, љутњу и тугу, замућује поглед, стоји као мрена на очима. Отпора да прах смо само „прашина на путу“.

Са вером у ону прашину од које може постати звезда. Да се песмом може надвладати бесмисао свакодневице, празнина и Ништа. И време које нас неумитно троши. У времену „потопа мисли“. Са вером да се и наша егзистенција може преобразити у зраке сазнања, откровења, спознаје себе и других. Себе и света. Да светлост се да сакупити, ако не заћуте ни Александар Ристовић, Гутенберг и Њутн , Неруда и Шимборска. Сва у слутњи неодстајућег знака питања „где смо били. / Док нас није било“ и „Шта смо претрчали. / Док трчали смо испод крошњи“, уз сачуване речи филозофа, научника, писаца и песника, завршна песма „Испод крошњи“ представља још једно могуће читање ове књиге над свим нијансама значења речи: **отуђеност** и **блискост**. И као да призива завршне стихове песме „Дана је мало“: „Јер тешка је Без поезије / ноћ на земљи“

Тако нас, на крају *светлост* и *прашина* (она космичка) подсећају да на почетку беше Реч. За поезију Тање Крагујевић најважнија. У њој се крије снага и слабост. Из ње се рађа стих, проширује слика, успоставља устројство и значење света. Са њом се креће у потрагу за песмом као суштином и целином за којом се жуди. О томе сведоче стихови „ Тако дуго учим се речима. / Готово да сам већ и сама / једна од њих. Могло би се / рећи: језичка фигура.“

Од речи из песме „Дете“ произилази и жеља да се над овим текстом „линија повуче“ фрагментима једног замишљеног поестког речника Тање Крагујевић. Скициран већ насловима књига, појединачних песама и обичним речима са почетка њеног стваралаштва, какве су *кућа*, *песак*, *трска* , *светлост*, *школка* – „без чега се никада / не би могао опоравити свет“; *небо и вода*, *хлеб и со* – „без чега се живети / не би могло више“ ; *тишина* – „после чега је човеку / мало тога да каже / преостало (песма „Обичним речима“). Проширити га речима и свим значењима *руже*, *трна*, *свиле*, *снега*, *леда*, *огледала*, *ветра*, *траве*, *воде*, *зиме*... Зачинити га *музиком*,

филмом, *фотографијом*, *сликом*, *поезијом* оних уметника са којима песникиња непрестано води дијалог. И стићи до речника *крајолика*, *мора и обала*, *градова*, *река*, *људи*, *„Ероса неба. И земље.“* У песми „Повући линију“ пронаћи реч *пешчаник*. Замислити садржај пешчаника као речник у коме се *време* мери *речима и просторима*, *песком са дна заборављеног Панонског мора*, *песком над којим Тиса цвета*, *невидљивим трепереењима*, *немирима и привидима*, *дамарима сна и јаве*. И замислити да је из ризнице пешчаника могуће издвојити три зрнца иза којих остају ...

Тамара Крстич

ЗАМЕТКИ О СТИХОТВОРЧЕСТВЕ

Резюме

С впечатлением о главных мотивах в книге *Од светлости, од прашине*, в докладе предоставляется мапа тем и мотивов, созданная из мелкой стихотворной пыли Тани Крагуевич. Поэтесса разительно откликается на бытовые реальности и предоставляет нам детали продолжительности человеческого бытия.

Tamara Krstić

FRAGMENTS OF ONE CANTO

Summary

The paper, based on the supporting concepts, provides a map of themes and motifs of the book *Od svetlosti, od prašine* Tanje Kragujević. It is emphasized that the poet, by reshaping realities of everyday life, gives the fragmentary chronicle of human existence.

Соња Миловановић
УДК – 821.163.41.09-1 Крагујевић Т.
Радио Београд
sonja.kovljanic@googlemail.com

УИСТИНУ, ПОЕЗИЈА

Структурно-семантички и симболички аспекти песничке књиге *Хлеб од ружа*

Сажетак: У раду се испитују поједини структурни, сематички и симболички аспекти књиге песама *Хлеб од ружа* Тање Крагујевић, и покушава утврдити која је њихова улога на тематско-мотивском и идејном плану. Показаће се да изразита парцелација реченице дочарава представу „кидљивог текста", и, сходно томе, децентрализованог лирског ја у потрази за аутентичношћу бића и непоновљивошћу песме, док сплет одређених кључних речи, с друге стране, свет текста чине асоцијативно разгранатим, а слику света и позицију лирског ја дисперзивном, флуидном, али, парадоксално, и органски целовитом.

Кључне речи: структура, семантика, симболика, парцелација, лирско ја

Узимајући симболику хлеба и руже као два кључна ентитета у наслову своје песничке књиге *Хлеб од ружа*, Тања Крагујевић овим поетско-појмовним ознакама сугерише да је једно од могућих, и, рекло би се, незаобилазних, значења овог песничког остварења *насушност стваралаштва*. Егзистенцијална и уметничка раван у односу су саприпадања, а стварност је преображена тако да, у композицији књиге, представља сам ток уметничког уобличавања. Тај ток препознаје се, између осталог, у фигурацији пута, путника и путовања. На њега, али и на парадоксалност стања лирског ја, које је принуђено да у потрази за сопством своје емотивно и рефлексивно биће *расклапа*, упућују већ уводни стихови књиге, односно песме „Ватре, занати": *Власник сам путних ковчега / оних који не путују.* С друге стране, поменути ток могуће је посматрати и као поетски сиже, како на плану структуре књиге, песамама-епизодама као јединицама тог поетског сижеа[1],

1 Поетски сиже узимамо у значењу које му даје Ј. Лотман, а то је да песме треба схватити као сижејне јединице – епизоде, као „елементе поетског сижеа који не следе један за другим него садејствују, стварајући јединствену сложену конструкцију." (Лотман, 1970 : 220).

тако и на плану одређених лајтмотива, речи, односно синтагми које раздробљено тело песме и, шире, књиге држе структурно повезаним.

„У поетском тексту“, како образлаже Јуриј Лотман, „због његове нераздељивости на планове језика и говора, корелативност, узајамно укрштање и узајамно прожимање постају закон материјално датог текста. То чини да принцип узајамне корелативности свих јединица међусобно и са целином постане основ семантике поетског текста, да све његове елементе чини семантичким. Тај осећај за поетску структурност неминовно се проширује и на чисто смисаону – сижејну структуру“ (Лотман, 1970 : 221).

Тело песме, односно текста (књиге) и формално је и значењски онеобичено, или, другачије речено, форма је овде са̂мо значење текста. Онеобиченост је остварена пре свега на синтаксичком плану, парцелацијом реченице и паратаксом као доминантним синтаксичким поступцима[2]. Парцелацијом, која није необична за поетски исказ али је овде изразита, разбија се уобичајен, неутралан реченични ред, истиче парцелисани део, тј. осамостаљени реченични члан, чиме се, између осталог, утиче на ритам казивања и његову интонацију.

„Тај синтаксички поступак парцелисања, тј. сегментирања, рашчлањавања реченице“, наводи се у *Синтакси српског језика*, „треба да буде идејно-тематски мотивисан, да одговара општем тону и композицији дела, као и индивидуално-стилским особеностима самог аутора. Посредством парцелисаних језичких јединица преносе се поруке које су афективношћу и емоционалношћу обојене. Зато је парцелација карактеристична за оне делове књижевног текста у којима долази до изражаја ауторов субјективни доживљај света...“ (Пипер и др. 2005: 565)[3].

---

2 На изразиту елиптичност и деминутивност у говору ове књиге, као и на паратаксу као њен доминантан ситаксички поступак указује С. Гордић у есеју „Поезија“. Парцелација је ту описана као елиптичан говор „синтаксички испрекидан[ог] у јавке, полуреченице и реченичке делове, који као да откуцавају темпоралне, предметне и перцептивно-имагинативне отиске поменутог предвербалног сусрета духа и света“ (Гордић, 2014: 119). Деминутивност истиче и С. Кесић у тексту „Лирска алхемија поетског ходочашћа *Хлеба од ружа* Тање Крагујевић“. На синтаксичком али и семантичко-стилском плану изразита је употреба генитивне метафоре.

3 О интонацији парцелисане реченице, и парцелацији уопште, в. Ковачевић, 2000 : 248–352 и даље.

Није ли субјективни доживљај света оно што општу симболику хлеба и руже, па и малармеовски схваћене руже као парадигме са̂ме поезије, овде упосебљава, што њихову универзалност оспољава мером појединачног, личног, које је каткад и семантизовано *мрвицама хлеба* или *латицама цвета*?

У дијапазону тражења, конституисања и изражавања лирског сопства, са становишта синтаксичке стуктуре чине се посебно занимљивим месни парцелати. Не само симболиком одређених речи (*анђео*, *дете*, *ружа*, *снег*, *стакло* и др.), односима у које ступају са другим речима и везама које граде, као и везама којима граде поетски сиже, већ и месним одредбама, односно локализацијама простора песникиња као да, у извесном смислу, истиче став о месту поезије у друштву, али и месту поезије у њеном, интимном свету. „У пресеку“ једна је од оних песама ове књиге које директно реферишу на стварање, на поезију.

У дому безизлазних речи.
Чиме да се подупрем.

У пресеку светлости
малених жаруља.

Пре но што сагоре.
Треном вредним века.

Лирско ја, поводећи се за оним шта може бити потенцијални почетак дела, у песми „Трајект, јездро“ тражи језик, љубав два копна:

Међу облацима
Пластичних кеса и балона.

Ако угледам престоницу.
У барханима. Међу
Потопљеним добошима.
Што се не чују. У бележници.
У пешчаном писму времена.

У песми „Преписивач хороскопа“, као још једном фрагменту о потрази за аутентичношћу, муњевит налет инспирације узрокује да се именује лирско ја, јер је та *краткост // узела моје руке. // Мој уздигнути мој погнути / поглед. Моје ципеле / у задиханим сновима*. И још даље, уз парцелацију

објекатских синтагми, изразита је и парцелација месних прилога, односно месних прилошких одредби:

Моје кројачко срце.
У крпицама. У телу
Одлазеће птице.

Запаљиву моју
авантуру крви. У папирном
фишеку слова.
У песку. У камену.
...
Па одреди ти сад
где почиње. Где нестаје.
Прозирни мој печат
на водама.

Сва истина тренутка.[4]

Готово манифестна, песма „Невидљив, нечујан“ такође сведочи о непатвореној оригиналности – лирско ја одбацује постојећег „анђела дечака“ и тражи другог „изумитеља игре“, „непоткупивог анђела“, описујући какав треба да буде:

Нека буде попут тебе.
Невидљив. Нечујан.

Као да не постоји.
Неподесан за излоге.
Микрофон. Разгласе.
Наше клизне речи. И слике.
Сасвим свој.
Опор. Помало луд.

Парцелати, као што се види, често иду у низу, а овде су присутна два: парцелација атрибута (*невидљив*, *нечујан*, *неподесан*, *сасвим свој*, *опор*, *помало луд*) и зависних чланова придевских синтагми (*за излоге*, *микрофон*, *разгласе*, *наше клизне речи*, *и слике*). Амплификација, низање чланова, појачава сваки осамостаљени део понаособ. У песми „Богу послова, и

4 Примера ради, ево како би овај део текста, без парцелције, и уз неутрални реченични ред, звучао далеко мање ефектно: *Моје кројачко срце у крпицама, у телу одлазеће птице. / Моја запаљива авантура крви у папирном фишеку слова, у песку, у камену. // Па ти сад одреди где почиње, а где нестаје мој прозирни печат на водама.*

малих заната“ нижу се представе лирског ја, вазда почетника у пословима имагинације:

Спокојан тек у слутњи
да велики папирни змај
што лети летњим сновима
у дечјем погледу
не тражи друго до ситан
и вијугав корак у трави.

Убој на стопалу.
Рупу на цепу
с облуцима.

Фластер прекрижен
преко изгребаног.
Сигурне залихе
изгубљеног.

Бибер и паприку.
Блуз малих ствари.

Парцелацијом се „накнадно тематизује садржај исказа, успоставља посебан ритам у казивању и постиже својеврсни комуникативни динамизам. Управо то ритмичко рашчлањавање реченице и исказа има значајних последица на информативно-комуникативном и стилистичком плану реченице и текста“. (Пипер и др. 2005 : 569).

Функција перцелације овде је идејно-тематски мотивисана. Скала идентификације лирског субјекта у трагању за целином бића постепено се и непрестано шири и контрастира у својој децентрираности и флуидности, да би у завршници, у стиховима последње песме „Вече, ускоро“ лирско ја поентирало:

Јер ружа је ружа.

У свакој латици
по једно срце.

Због којег изнова.
Још једном и ја
На опрезу сам.
На проби.

У кидљивом тексту.
Без икоīа.
Дете својих речи.

Слика холограма, присутности целине у свим деловима, „у свакој латици по једно срце“, упућује и на *јединство* „кидљивог текста“, дакле на идеју да раздробљена реченица, синтакса песме као тело песме, представља мање целине бића самог текста. Целина није раздвојена на неповезане делове, већ на смисаоно обједињујуће. Међутим, да би изгубљени смисао поново задобиле, или да би га поново пронашле, она, симболички, мора бити сведена на примарно, прво, чисто, на „дете својих речи“.

Потрага за аутентичношћу као јединoм сврхом стваралаштва и потврдом бивства, у књизи *Хлеб од ружа* сугерисана је, такође, још једним појмовним паром, који сам по себи означава *јединство супротности*, да се послужимо том овешталом али ништа мање прецизном синтагмом. *Сопство* и *друīост* конкретизовани су тематско-мотивски, а ишчитавају се и онтолошки и метафизички, док се њихов значењски, односно смисаони потенцијал може тумачити из различитих перспектива, односно савремених теоријских праваца. Овде ћемо указати на једно такво место где се алудира на језички, односно мисаони план *двојине у једном*, који се, разуме се, грана и на друга потенцијална значења:

И ово би моīао бити почетак
Довикујем покретачу
Обалскоī карусела.

Ако сустиīнем трајект од сребра.
Језгро метафоре на пучини.

Језичак. Језик. Љубав два копна.
(„Трајект, језгро“)

Будући да метафора, по дефиницији, већ јесте „љубав два копна“, два појма, нешто што се са нечим пореди или доводи у везу према начелу сличности, ова се апстрактна слика, макар донекле, конкретизује потрагом за новим језиком, свежим начином именовања, па отуда и представа као таквих.

Песникиња, иначе, често значење стихова заснова на игри речима:

Прикована. Прошлост ірађе.
Галебова храна. У ігалебу ілад.
(„Прошлост, прикована“)

Моја је узіубљена звезда.
И њена ја. Изіубљена.
(„Кад, још једна“)

Падају астерикси
из ђачке свеске
...
Као млечни зуби.
У івоздену мрзлост
Гвозденої
Прерађивача мрвица.
(„Астерикси, млечност“)

Колебљивост у идентификацији лирског ја, његове флуидне природе, снажним контарстом између ја и ти, јесам и нисам, дивоте и илузије, у песми „Што јеси“ доводи у синхрону раван *бити* и *не бити*, у чему се, путем језика, прелама и сва драма идентификације песничког бића:

Узима ми рукописе.
И враћа ми их.

Заседа ме
неримованим
узајамностима.
Од којих настајем.

Говори исто што и ја
опијена сенкама
цветова: ***Све си ми.***
Што јеси. И што ниси ти си.

Сва чар. Сва лаж.
Немоіуће.

Удвојен доживљај света може се, дакле, пратити и на структурном и на значењском плану књиге, лексичким круговима у центрипеталном и центрифугалном кретању, а сложеност и дифузност подсећа на слику паукове мреже. Удвојен је доживљај одређеним раздвајањима, праћеним дисонантним тоновима (преовлађујућа ведрина: нагорак укус

егзистенције, понеки сеновит кутак и тренутак, в. Гордић, 2014: 118 – 121, посебно 120), али, с друге стране и умекшавањем удвојености употребом запете у насловима између два појма, уместо, рецимо, напоредног везника и: „То писмо, та глад“ ум. „То писмо и та глад“, „Вода, руке“, ум. „Вода и руке“ и сл. Тим поступком као да се, за разлику од парцелације[5], алудира на сљубљеност одређених појмова, или управо на њихови нераздвојивост, чак и онда када су суштински опречни „Празнина, преобиље“.

Један од исказа о путовању као настанку песме и интегрисаности лирског ја јесте и аутопоетичко одређење књиге као *Лирски омаж / речима што не могу / имати облик једне речи* („Поглед, од седам круна“). Међутим, ако бисмо, у низу кључних речи и синтагми које се понављају лајтмотивски или у варијацијама: *ружа*, *месец*, *песак*, *пустиња*, *ветар*, *анђео*, *дете*, *лед*, *снег* и друге [6], односно *месец од песка*, *трајект од сребра*, *пуж од сребра*, *сребрна корпа*, *стаклена киша*, *стаклена кришка* и сл., и појединих, већ истакнутих кључних речи – *трен*, *невидљиво*, *нечујно* (Гордић, 2014 : 118), издвојили још једну као насушну у значењском ткиву ове књиге, макар она била сведена на један облик, била би то реч *истину*. У њој се, рекло би се, сустичу религиозно биће поезије и критички поглед на поезију, посебно ону данас. Критичку жаоку и иронијски одмак читамо, између других, и у песмама „Страшна времена, опште помисли“, из које цитирамо почетак[7] ; и „Напустих, одавно“, коју наводимо у целини:

Страшна су времена
општих помисли.

Рецимо да рат
по свему судећи
и без икакве сумње
може већ данас почети.

---

5 Један од графичких знакова за истицање парцелације је тачка, али то могу бити и двотачка, црта, тачка са запетом, заграда. Њима је „парцелисани део одвојен од матичне реченице тзв. експресивном паузом“. (Пипер и др. 2005 : 565).

6 *Сребро*, *стакло*, *лед*, *снег*, неке су од кључних речи не само ове књиге, већ шире Тањине поезије. Путем њих би се могла истраживати доминантна семантичка поља њеног целокупног песништва.

7 Истакнуте синтагме треба да упуте на говор других, на масовну мисао, илустровану овешталим изразима, поштапалицама које не говоре ништа конкретно нити се на нешто конкретно односе.

Мало кад се истину
чује неко
у навали општости.

...
*

Напустих одавно
књижевну школу
где учитељи вајају
ученике од глине.

А ови пак своје
маестре у себи граде
од материјала несклоних

читању с усана.

Толико чврстих
да и сами
у споменичком оклопу
заборављају да мисле.
Да дишу.

Да истину говоре.

Тематско-мотивске и смисаоне везе међу песмама остварују се, осим кључним речима и синтагмама, и различитим стилистичким поступцима, често парадоксом у оквиру песме, контрастом међу песмама. Тако, песма „Азури, мансарде“ почиње исказом *Понекад зовем се Тунума*, а наредна „Прошлост, прикована“ *Понекад немам име*, да би се ова супротност у идентитету лирског ја, или боље рећи непостојаност, флуидност тог гласа, одразила и на плану инспирације и пољу оригиналности. Тако ће лирска јунакиња у песми „Преписивач хороскопа“ изјавити да би ту *краткост* (мисли се на инспирацију) / *назвала безименом* / *да сасвим случајно није узела моје руке*; да би се у песми која следи „Верно, увећано“, апострифирало *срце* / *читалац изнутра* као мера плеса песме, а наредном „А понекад, неко“ описивао *отисак светлости*, који, као знак провиђења и озарења чини да поезија *истину* настане:

Понекад умем све
што не знам. Развезујем
морнарски чвор. Лако.
Сасвим разговетно.

И барке чула покрену се.
Посвуда. Између десет
прстију врви свет.
...
Понекад се не могу
начудити краљевству облика.
Воде. И песка.
На сунчаној страни
становања. Од некад.

Играчкама од блата.
Простом чуду свежег
хлеба. Од реженог иња.
Из седам опни моје луде воље.

Понекад дунем у папир.
А са маргине прхне сав
пепео потрошених фигура.

И говор у мојим мислима
поново је чист и нов.

При крају поменуте песме трансформисано лирско ја ослобађа се баласта који је до тада носило: Док отвара мој кофер / с тврдим благом. / Ексерима. / И пушчаним прахом. // Што све до тог часа / држаше ме приковану / за земну постељу. / За моје нико си и ништа, најављује надолазећи налет светлости, и, уједно, одговара на исказ који отвара књигу Власник сам путних ковчега / оних који не путују.[8]

Контараст, као и остали стилски поступци, било на структурном а посебно на семантичком плану, представља сам свет дела, који, како нас учи Штајгер, тек у целини и њеним деловима добија свој смисао. Контраст и парадокс присутни су у низу примера, док би, рецимо песма „Ноћ ходајућих липа“ представљала једну од парадигми књиге у малом. Осим тога, једна од контрастних значења успостављених током читаве књиге, у свих њених пет целина („Међу трепавицама“, „Месец од песка“, „Занос светлости“, „Сећање свиле“, „Everglade“) – сугеришући, рецимо, читав овај поетски

8 Оваквих спрегова међу стиховима и песмама, односно њиховим значењима има прегршт у књизи. Понекад су они више а понекад мање истакнути. Но управо то *дозивање* песама одговара композицији књиге и њеној насловној синтагми.

ток као какву стваралачку драму – јесу ноћ (вече) и дан, месец и сунце, односно тама и светлост. Наводимо тек покоји пример:

Мерилац светлости
не види и не чује
што глува ноћ зна.
(„Кап, још једна“);

А понекад отисак светлости
одломи се. Из мене крене.
(„А понекад, неко“)

Светлост је кратка.
Запламса у вреви.
У карневалу ништавила.
(„Хлеб, руже“)

Заноси ме осећање
да потребан је само још
један сунчев излазак.
Још један непун трен.
Како бих била.
(„Океан, срце“)

У порама ми је светлост.
(„На сунцу, у води“)

Над тобом упаљена
ружа светлости.
(„Ружа, читање“)

или синтагме: *анђео мог сна* (38)[9]; *детиње сунце* (46); *сенка сунчевог грма* (47); *преконоћна ноћи* (68); остаци стропоштаних светлости (71), *брзи млаз светлости* (75); *улице од ломљеног светла* (104), још чупаво сунчево срце (113), *над тобом упаљена ружа светлости* (120); *упознах и ноћ тако/ страшну. Неродитељску* (121), *Наше заједничко сунце одавно нам је у очима* (160). Или пак читаве песме „У тамним, у непрозирним“, „Поглед, постеља“ и друге.

Јасно је да се светлост јавља и разазнаје муњевито и да исто тако пролази, као бљесак, док је тама знак негостољубивог, далеког, хладног.

9 Поред синтагме назначен је број странице на којој се дати пример налази.

Симболички, ове одреднице рачвају се и на конкретније, рецимо *прозирност*: *час је кад прозирна сам* (35)*; иако неприкривена / у затону сам* (37), те *нејасност*: *на жалу је непознати* (37); *Јасна у дану. / Пут ноћне сузе* (37), и на апстрактније – *празнина*: било да је фигуративно наговештена:

Опасно је обитавати ту.
Где вода расте. И лепо.

Између врећица
са песком људи шире
и у ланац спрежу
само руке.
(„Вода, руке“)

или експлицирана:

Слегне се докони прхут.
Навејалост.

Препун себе
снег је у говорници.

Домогао се празнине.
Без престанка би
из мене да говори.
(„Празнина, преобиље“)

Контраст, парадокс, иронија, метонимијски и метафорички спрегови, амплификација, али и друге стилске фигуре у коегзистенцији са структурним чиниоцима, пре свега парцелацијом, али и елипсом и паратаксом, чине књигу *Хлеб од ружа* вишезначном и вишесмисленом песничком творевином. Овај поглед био је повод да се на нека од тих значења, поступака и отворености смисла укаже.

* * * * *

На крају, да сведемо овај покушај читања књиге *Хлеб од ружа* Тање Крагујевић. Како је на појединим примерима структуре текста, семантичким спреговима и симболичких домета показано, али ни из далека исцрпљено у сплету асоцијација и симбола утканих у ово песничко плетиво, језичко-стилски, тематско-мотивски и идејни план књиге творе органско ткиво текста. Парцелција, параткса, деминутиви и

остали лексички избори и синтаксички поступци, те колоплет мотива у дочаравању потраге за аутентичним, личним печатом речи, стиха и песме, показују процес (само)спознаје песничког стваралаштва, које једном досегнуто изнова тражи потврду свог постојања. Зато инспирација овде има свој одраз *у кидљивом тексту*, а идентификација као *дете својих речи*. И једно и друго, и инспирација и идентификација у свом су процесу невидљиви, неретко и непостојани, те се материјализација сто четири песме ове књиге попут латица ружа или мрвица хлеба сабирају у целовитости постојања, уједно и емотивне и рефлексивне природе лирског ја.

Литература:

Гордић, Славко (2014). *Сродства и раздаљине.* Нови Сад: Академска књига

Lotman, Jurij (1970). *Predavanja iz strukturalne poetike*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika

Кесић, Снежана (2015). Лирска алхемија поетског ходочашћа *Хлеба од ружа* Тање Крагујевић. *Кораци,* 10–12, 156–160.

Ковачевић, Милош (2000). *Стилистика и граматика стилских фигура.* Крагујевац: Кантакузин

Пипер, Предраг, Антонић, И., Ружић, В., Танасић, С., Поповић, Љ., Тошовић, Б. и Ивић, М. (2005). *Синтакса савременога српскога језика: Проста реченица.* Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска

Соня Милованович

ПОЭЗИЯ НА САМОМ ДЕЛЕ

Резюме

Данный доклад предоставляет обзор особенных структурных, семантических и символистических уровней сборника стихов *Хлеб од ружа* Тани Крагуевич, толкуя их роль на уровне тем, мотивов и идей. Бытие изображено через предложения сочиненные на принципах „tearing text“ и следственно децентрализовано; лирическое „я“ бродит в поиске своеобразного индивида и неповторимого стихотворения, в то время как набор некоторых ключевых слов, в виде текста, состоит из разветвленных ассоциаций, реальных образов и состояния лирического „я“: рассеянного, флюидного но все-таки, хотя кажется парадоксальным, органически холистического.

Sonja Milovanović

IN TRUTH, THE POETRY

Summary

This paper examines a particular structural, semantic and symbolic aspects of the book of poems *Hleb od ruža* Tanje Kragujević, and trying to determine what their role in the thematic, motifs and conceptual level. It will be shown that the pronounced sentence conjures parcelling concept "tearaing text", and, consequently, decentralized lyrical I looking for authenticity being and unrepeatable song, while a sheaf of certain keywords, on the other hand, the world of the text consists of associative branched, a picture of the world and position of lyric I dispersive, fluid, but, paradoxically, organically holistic.

Владислава Гордић Петковић
УДК – 821.163.41.09 Крагујевић Т.
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
vladysg@yahoo.com

ЧИТАЊЕ КЊИГЕ ЧИТАЊА

Сажетак: Рад анализира критичарски и есејистички допринос Тање Крагујевић тумачењу савремене поезије, будући да је ауторка страсно и истрајно пратила стваралаштво многих песника, међу којима су Ана Бландијана и Томас Транстремер, Ив Бонфоа и Ева Липска, Рејмонд Карвер и Миодраг Павловић. Поводећи се за својим асоцијацијама, дигресијама и љупко пројектованим сагласјима, Тања Крагујевић критику пише по налогу исидоријанског надахнућа, с потребом антиспецијалистичког и антисистематичког књижевног мисионарства.
Кључне речи: поезија, тумачење, критика, писмо.

Случајно или смишљено, тек, док је писала своје прве огледе, Тања Крагујевић посегнула је за одредницом *књиīа чиīања*, која ће се показати вишеструко важном и корисном. Како каже у уводној белешци која фигурира као разјасница за књигу *Изīовориīи звезду*, тај је појам временом постао синоним њеног животног простора, али „уз саму поезију, и други облик мог писања, који не би настао – нити опстао – да није провокатива кога чине други. Други песници, и други модалитети песничког мишљења.“ (Крагујевић, 2010: 5).

Ретки су песници који су своје страсно и одано дружење са поезијом тако педантно и систематски документовали у низу књига читања као што је то чинила, и чини, Тања Крагујевић; она је континуирано, помно и истрајно пратила стваралоце географски и поетички удаљене, као што су то Ана Бландијана и Томас Транстремер, Ив Бонфоа и Ева Липска, Рејмонд Карвер и Миодраг Павловић, читав низ песника и песникиња, не само румунских и шведских, француских и пољских, америчких и српских, трагом њихових поетика.

Критичарски, есејистички и поетско-рефлексивни ангажман Тање Крагујевић диктиран је благим, ненаметљивим и упорним настојањем да се проникне у *īисмо*, тачније, да се спозна комплементарна супротност тајне и реда који у

њему дејствују – настојањем песникиње да се тој комплементарности диви у процесу дугог и пажљивог посматрања. „И по цену ризика да делује као глупак, писац мора понекад да само стоји и зури у нешто, у залазак сунца или стару ципелу, у потпуном и једноставном чуђењу“, написао је амерички приповедач и песник Рејмонд Карвер (Carver, 1983: 23), хотећи да каже да је такво чуђење полазна тачка самосвојности. Чини се да је овако предочена врста посматрања не мање важна и за читаоца-есејисту. Уз ерудицију, преданост и читалачку страст, за Тању Крагујевић карверовско потпуно посматрање захтева и недокучиву врсту алхемије. Ауторка, наиме, не жели да савлада отпор текста, него да се том отпору прилагоди и са њим саживи: *одгонетање се*, напросто, не чини нужним ни важним јер ни сам процес читања није везан за некакву вулгарну детекцију, за тражење и налажење једнократних одговора и лаких разрешења. Ерудиција и истанчани сензибилитет Тање Крагујевић неспорни су, али иза њих се никада не крије амбиција арбитраже, нити жеља да њена реч или суд превладају; ауторка чак не инсистира ни на посредовању доживљаја, иако се то чини најважнијом компонентом њеног сусрета са *писмом других*. Као што Лаза Костић, о чијој песми “Santa Maria della Salute” надахнуто пише, жели да песмом допише светлост, Тања Крагујевић жели светлошћу да допише песму. Сјајеви и обриси, фантоми и флуиди речи, опажања, идеја и појмова образују њен песничко-критички говор.

Послушајмо, уосталом, за Тањин дискурс карактеристичну, синестезијску екскурзију у читање Лазе Костића:

„У лирском бићу песме, између јаве и сна, меки је мирис словенске меланхолије која се угнездила у сам геном лирике, што самохраном срцу, коме је додељена тамница сопства, први дом лирског ја у свету и које тек снованьем – заснивањем сновима – мора складати своје пуно контрапунктско писмо, као космичку матрицу. И између читавих еонских налета таме, досањати, управо песмом дописати светлост.“ (Крагујевић, 2010: 187)

Преузет из есеја „Изговорити звезду“, овај цитат говори о Лази Костићу, „полихистору“ и „полиглоти“ „страсног естетског ангажмана“, сасвим у духу његовог језика и слика. Синтагма „геном лирике“ вратиће нас покушају да се превлада дисоцијација сензибилитета о којој је писао Томас Стернс

Елиот, да се повежу умност и телесност, физички свет и апстрактне идеје, премда у метафорама Тање Крагујевић зачудност није толико циљ колико стратегија додатног зачаравања поетичког поступка.

У овом тексту желела бих да покажем да се Тања Крагујевић бави измаштавањем речи и дистрибуцијом утисака као успостављањем вишег реда критичке мисли. Другачије формулисано, она деконструише призвуке и значења. *Провокатив*, рецимо: реч која призива звање, призива изазов; никако чарку или распру, никако пркос и заваду. Ова ауторка неспособна је за полемику и ексцес, окршаји и судари страни су њеном темпераменту колико и њеној имагинацији; провокатив је, заправо, умни, емотивни, креативни и енергетски подстицај, не нужно видљив и препознатљив, али дуготрајан и истрајан. Да је провокатив промишљање а не тек импулс, открива фасцинантно надметање са речима из ког се рађају нове слике: примера ради, њене књиге читања отпочињу насловима који су скривено име суштине текста, као што је то *Додир паунової пера* (1994), *Трепет и чвор* (1997), *Божанство песме* (1999), *Орфеј у теретани* (2001), *Свирач на влати траве* (2006), *Изговорити звезду* (2010), *Талої недовршеної* (2010), *Телеграми и молитве* (2015), *Светлост за друге очи* (2016). Приметно је да у готово сваком од ових наслова лежи парадокс, ако не спој супротности онда призивање тог споја, а најчешће се те супротности тичу контраста и контакта дневног и безвременог, пролазног и вечно важног, банал-ног и пресудног.

Сваки Тањин есеј пример је искричаве ерудиције и истанчаног сензибилитета у тој мери да се ни о једном од њих не може говорити само као о покушају књижевно-критичког вредновања, нити само као о импресионистичкој скици утиска, доживљаја или расположења, а ти есеји понајмање представљају путоказе за некакве утабане путеве читања и тумачења. Исидора Секулић је есеј дефинисала као „лично мишљење“ да би га што је могуће јасније раздвојила од дискурсно засноване критике, а врло је лако открити и препознати дослухе и додире њеног и Тањиног покушаја да се поиграју трепетом и чвором књижевне интерпретације. Обе верују и у интеркултуралност и у интертекстуалност: о интеркултурним и интертекстуалним везама српске књижевности са другим књижевностима и културама, о њеним

интимним контактима са светом додира, писано је из више перспектива, од оне интимно-доживљајне до академско-филолошке, а литерарне вести из спољашњег света у српску су књижевност најревносније доносили интелектуалци полиглоте, радознали духови, ерудите какви су били Лаза Костић и Исидора Секулић. Занимљиво је видети како, рецимо, Исидора Секулић, кад анализира романе енглеске књижевности, непрестано понавља опаске о северним земљама које су „студене, тврде, гладне, мразне и влажне", „где се тако тешко живи и човекује", као да жели да сваки будући суд или критичко мишљење подцрта сликом, амбијентом, атмосфером. Тања о учености и ерудицији, слично Исидори, говори као о нечем мистичном, о нечему што мора имати „преводницу у невидљиво, и немерљиво"; за њу су ерудиција и сензибилитет нешто што треба да буде супротно потрошачкој глади, јер из потрошачке глади је искључена носталгија за „прочишћеним, озонским, плавозлатним и етерским" (Крагујевић, 1999: 17), како се каже у есеју о Миодрагу Павловићу. О Исидори, виђеној као „јак, самосталан и пркосан дух који не трпи калупе и ограничења" (Палавестра, 2008: 222), мора се говорити њеним властитим изражајним регистром; и Тањина критичка читања ваља сагледати као *писмо* и као *фигуру* у исти мах. Исидора Секулић претворена је, већ одавно, у фигуру којој се приписује позиција (извесне, несумњиве, али не велике) моћи – претворена је у знамен српске литерарне женскости, са свим баластима универзализације који неминовно прате такву фигурацију. То је истовремено и фигурација тривијализације. Јер, подсетићу да знаменита гинокритичарка Илејн Шоуволтер (а гинокритика је такође измаштана реч за стварну потребу да се легитимизује женско стваралаштво) оптужује двадесети век да се посветио настојању да омаловажи жене које своје искуство претачу у књижевност. И даље се некако рачуна са постојањем апстрактне и непромењиве „женске имагинације", а ту је тезу Илејн Шоуволтер жестоко оспорила, сматрајући да се самосвест списатељице кроз књижевно дело исказује врло конкретно, и на начин примерен времену и месту – историјском тренутку и културној средини који формирају ауторкине ставове и мишљења. Кад Палавестра помиње Исидорину „гиздаву, разуђену, распричану реченицу, пуну одсечних судова, оштрих запажања и особеног личнога тона" (Палавестра, 2008: 223), он говори о

истом оном виду апартности, интензивности и доследности која се, такође, уписује као универзална, ванвремена одлика читалачког сензибилитета Тање Крагујевић. Исидора Секулић одбијала је да се бави литерарном арбитражом и вредновањем уметничког дела: била је много више склона преиспитивању својих утисака о делу него рашчлањавању самог дела, некада тако допирући и до границе замагљивања теме о којој говори. Одсуство арбитраже и неодређеност у дискурсу подржавају представу о флуидности, расточености женског говора и креирању атмосфере дисензуса уместо консензуса; али ништа ту није на неместу, песнички и књижевни говор има бити флуидним. Поводећи се за својим асоцијацијама, дигресијама, љупко пројектованим сагласјима, Тања Крагујевић критику пише по налогу исидоријанског надахнућа, с потребом антиспецијалистичког и антисистематичког књижевног мисионарства. У њеном читалачком одговору на провокатив откривамо надисторијску, пленарну модерност, мистичности уопштавања су ретке и присутне само онда кад су ефектне. Читања Тање Крагујевић су континуирани процеси привилеговања естетичког момента, а она је критичарка која се може назвати подвижником просвећености, достојанства и самосвести.

Критичар исписује своје читање као повлашћени доживљај, као игру са значењем уметничког дела у којој оно, значење, треба да буде монополизовано и монолитизовано. Тања Крагујевић оснажује парадокс који покреће критичарску делатност, и њој је у том парадоксу сасвим угодно. Она зна да велике песничке инспирације нема без утицаја ерудиције, да се ниједан песник не рађа док га не инспирише филозоф. Поменимо само као један пример да је велики утицај на одлуку америчког песника Волта Витмана да напише *Златиī траве* имало предавање мислиоца и филозофа Ралфа Волда Емерсона, одржано 1842. године и посвећено есеју „Песник“, а том је предавању Витман присуствовао у Њујорку. У поменутом есеју Емерсон је предвидео долазак новог америчког Хомера, чија поезија неће долазити из интелекта, већ из искуства, *из интимноī контакта са светом додира*. Емерсон је сматрао да ће нови амерички песник бити „обичан“ човек, који ће певати у име свих људи, и образованих и необразованих; *у варваризму и материјализму времена*. Свакако да оваква врста предсказања не ствара историју књижевности:

али како је предсказивање најчешће каталогизација не сасвим неостваривих жеља, могуће је, исто тако, изнаћи начин да се пројекција будућности и очекивања од ње опредмете у стварању; да се жеља прихвати као наук и смерница. Ерудиција писца подсећа и подстиче, а без читања традиције нема ни стварања у савремености.

Читање књиге читања захтева да препознамо да се ауторка мора позабавити читањем као феноменом некохеренције, плуралитета, суочења са непомиреним супротностима: трепет с једне, и чвор с друге стране, изговарање с једне, звезда са друге, све су то исконски знаци дуализма које је део нашег наслеђеног а не наученог знања. Помирени са бинарним опозицијама, чак са крутим бинаризмом који царује у структуралистичком погледу на свет, шокирани се одједном затичемо у свету постмодерне множине и безброја. *Трепет и чвор* су заправо другачија имена за писање и тумачење, двојни механизми за зацељивање раселине која увек наново пуца између делања у писању и делања у тумачењу, трепет душе који се покушава замрзнути у писању и немогућност да тај трепет сачувамо и задржимо у чврсто стегнутом чвору интерпретације. У епиграфу књиге *Трепет и чвор* срећу се, једнако као у патњи и радовању, неприродни партнери, Рејмонд Карвер и Жак Дерида, Карвер као реторичар суженог грла пред океаном значења и скромни ронилац у водама тишине, а насупрот њему ведро разгаламљени борац за слободу писма. Покушај да се ухвати „наги тренутак“, иако виђен као мисија Карверове поетике, биће с једнаким правом именитељ деконструкције уметничког трепета. Карверова тишина је изабрана, Деридина раскош писма и мишљења је логосу диктирана изнутра.

О двојству тајне и реда сведочи и слика румунског песника Штефана Аугустина Дојнаша коју Тања Крагујевић помиње, слика која као да је само име језика: „механизам који се осмехује“. Та слика вербализује исти онај поларитет уметничког делања и промишљања који визуелизује Клеов цртеж „Машина која цврчуће“. Сетићемо се да је на тој „машини“ (скицираној, а не детаљно представљеној) постављено више птица разјапљених кљунова, птица које подсећају на механичке лутке, а притом су све различите, индивидуализоване. Њихова песма, ипак, није насумична, јер сликар доцртава и ручицу која покреће овај донекле комичан а однекле

сабласан механизам. Кле се оваквом конструкцијом отворено подсмева нашој сентименталној егзалтацији над птичјом песмом, нашем идеализовању талента и инспирације, али се исто тако подсмева еуфорији и усхиту са којима приступамо механизмима и технологији у уверењу да они дисонантне гласове могу ујединити у хармоничан тон. Клеове механичке птице су и мамац за хватање правих птица, њихов сиренски зов мами и мучи, али су, као и сирене, осујећене и заробљене: те су птице на жици истовремено грабљивице и жртве. Тако је песма мамац критичару, истовремено његова жртва и ждрело које га гута. Крагујевићкина глад за писмом једним великим делом јесте она глад критичара која га тера да прогута дело и тако га потенцијално уништи; али та је глад исто тако и жеља да се буде нечија глад: жеља да дело прогута критичара. Заљубљеништво Тање Крагујевић може се описати као однос према књижевном тексту у коме се срећу страст и драговољно ропство, благост и опорост.

О слуху Тање Крагујевић за песнички чин говори низ речи, и једна важна – *приврженишшво* (Крагујевић, 2015: 32), употребљена поводом Весне Парун: „непристајање на клизне стандарде, проходна и бешћутна бивања, неретко су били окружени леденом тишином савременика, но најчешће ју је, ипак, пратило дирљиво привржеништво читалаца“. Једино Тања Крагујевић, и то управо када пише о Весни Парун, може да каже да је песникињу водио *инсшинкш самоће*. „У њеном делу сабрани су и магија и усуд њених путева – сва њена *судбина*“, пише Тања Крагујевић (Крагујевић, 2015: 31), листајући мотиве Весне Парун, од „туге предграђа“ и „жамора тргова“ до „младалачког буђења тела, као и отворености поетских чула за неуобичајено зрела препознавања мрке древности земље“ (Крагујевић, 2015: 32).

Када је књижевни текст представио као „ново ткање од старих цитата“, француски теоретичар Ролан Барт хтео је можда да укаже на неочекиване путеве оригиналности; јер, овај *цишаш о цишашима* указује да је инвенција писању својствена највише онда кад је утемељена на традицији. Била кошмар или баласт, традиција је ипак најчешће покретач оригиналности: баштина је оно што стимулише инвенцију. Но није лако успостављати корелације између света и знакова о свету. Поредак речи и поредак ствари још су од позне ренесансе битно покварили односе – уосталом, Шекспиров

Хамлет мучи муку са речима које не успевају да примерено предоче стварност, а шекспиролози различитих опредељења и припадности уочавају опседнутост овог драматичара опасностима које вребају од језика, свакад спремног да нанесе штету; нарочито су трагедије стални полигон Шекспирових показних језичких вежби које указују како се смисао преточен у речи лако изопачи, прометне у зло. Шекспирова употреба језика открива да је језик издајнички, вероломан и неверан чак и кад је у служби добра и добрих. И давно пре постмодерног доба које, како то филозофи воле да кажу, одликује „криза смисла", било је тешко вербализовати недвосмислену и јасну истину о себи. Неки теоретичари ће, по угледу на Фукоа, за ту немогућност вербализације „оптужити" седамнаести век – период када се формира буржоаска субјективност. Наводно, тада наступа време кад се тело и субјективитет прекомпонују у непомирљиве бинарне опозиције – у свет и дискурс; тада настаје подела на унутрашњу реалност субјекта и његову неаутентичну спољашњост која је једнако мистична колико и варљива. У предмодерном добу видљиво је било синоним за истину; у модерном, видљивост је непоречиво одвојена од истине.

Пишући о постхумно објављеној књизи поезије Александре Ђајић Хорват *Königstrasse*, Тања Крагујевић је назива „књигом наших дубинских лектира" (Крагујевић, 2016: 94), са свешћу да се поезија враћа питањима егзистенције:

И напокон, и увек, то су питања душе – којој је суђено да нас посвуда тражи, у хуци времена, сред праха и пепела, као и на сјајним трговима и тржницама, у вировима виртуалног, осиромашеном екипажу свакодневног, у запустелим вртовима дубине, између живота и смрти – у транзиту. (Крагујевић, 2016: 94)

У интервјуу поводом изласка своје монументалне студије о токовима модернизма у уметности *Страст и конструктивизам духа* Виктор Жмегач, упитан о присуству рециклирања и понављања у уметности, каже следеће: „Умјетност је у свим гранама достигла границе које се не могу прекорачити. Непрестана жеља за иновацијама, сталан мотив прошлог стољећа, не пружа ресурсе до бесконачности. Друга половица 20. стољећа суочила се са тренутком истине." (Жмегач, 2016). Жмегачева сумња у поетске ресурсе не значи пораз тумачења. Но, пораз ипак треба признати, да би се игра

стварања и разумевања наставила: уосталом, пораз разумевања се може признати и колебљиво и одрешито у исти мах, јер је управо такво једно признање сигнал да је достигнута она сфера горде понизности која припада само аутентичним мислиоцима и ствараоцима. Пораз ваља схватити као провокатив заљубљеништва, и тако наставити читати бескрајну књигу читања Тање Крагујевић.

Литература:

Carver, Raymond (1983). "On Writing" in *Fires*. Santa Barbara: Capra Press

Žmegač, Viktor (2015). *Umjetnici danas kao da su opkoljeni gumenim zidovima,* Preuzeto 8. oktobra 2016. sa http://www.jutarnji.hr/kultura/art/viktor-zmegac-umjetnici-danas-kao-da-su-opkoljeni-gumenim-zidovima/473653/

Крагујевић, Тања (1999). *Божанство песме*. Београд: Просвета

Крагујевић, Тања (2010). *Изговорити звезду*. Зрењанин: Агора

Крагујевић, Тања (2015). *Телеграми и молитве*. Зрењанин: Агора

Крагујевић, Тања (2016). *Светлост за друге очи*. Краљево: Повеља

Палавестра, Предраг (2008). *Историја српске књижевне критике II*. Нови Сад: Матица српска

Владислава Гордич Петкович

ЧТЕНИЕ КНИГИ ЧТЕНИЙ

Резюме

Доклад относится к анализу литературной критики и эссеистического вклада Тани Крагуевич в толкование современной поэзии, ибо поэтесса страстно и устойчиво отсылается на стихи многих поэтов, среди которых впечатляются Ана Бландиана и Тумас Транстрёмер, Ив Бонфуа и Ева Липская, Раймонд Карвер и Миодраг Павлович. Следуя за своей ассоциативностью, лирическими отступлениями и очаровательными намеками, Таня Крагуевич свою литературную критику высказывает отсылкой на Исидору, в лице литературного критика прочно стоящего за пределами специализированного и стандардизованного литературного задания.

Vladislava Gordić Petković

READING THE READING LOGS

Summary

The paper analyzes the critical and essayistic contribution of Tanja Kragujević to the interpretation of the contemporary poetry, having in mind that the author passionately and persistently followed the literary work of many poets, including Ana Blandiana and Tomas Tranströmer, Yves Bonnefoy and Ewa Lipska, Raymond Carver and Miodrag Pavlović. Inclining to her associations, digressions, and gracefully designed accords, Tanja Kragujević writes the criticism inspired by Isidore's, with the need of literary missionary work which is not specialized or systematic.

Наташа Горановић Прља
Јасмина Вуканић
Биљана Калезић

УДК – 012 Крагујевић Т.
016:929 Крагујевић Т.
Народна библиотека Србије

СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

Селективна библиографија Тање Крагујевић урађена је на основу Узајамног електронског каталога COBISS.SR. Део јединица обрађен је de visu. Библиографија је подељена у три дела. Први део садржи библиографски опис монографских публикација у којима је аутор Тања Крагујевић (избор – 31 самостална песничка збирка које је приредила Тања Крагујевић). Други део садржи избор радова Тање Крагујевић у периодичним публикацијама (избор 143 јединице поређане азбучним редом). У трећем делу је избор радова о поезији Тање Крагујевић (укупно 82 јединице поређане азбучним редом, од тога 69 чланака из часописа и 12 радова из монографских публикација).

Више библиографских јединица једног аутора поређане су азбучно према наслову.

Тања Крагујевић је песникиња и есејиста, члан Српског књижевног друштва од почетка његовог оснивања. Прву песничку књигу објавила је у двадесетој години, од тада је објавила седамнаест збирки. Гостовала је на многим фестивалима поезије *Струшке вечери поезије* (Македонија), *Пушкинови дани поезије* (Русија), *Три песника* (Будва) и на неким фестивалима у Турској и Грчкој. Учествовала је и у раду неких књижевних колонија (у Сићеву). Њена поезија преведена је на више језика у светској поетској антологији у интрернет издању Lyrikline (www.lyrikline.org). Више од петнаест година бави се издавачким радом (један период као уредник у Народној књизи). Добитник је великог броја награда, између осталих „Милица Стојадиновић Српкиња“ (2009. године), „Раде Томић“ (2014), „Ђура Јакшић“ (1993) за поезију, Награде „Десанка Максимовић“ (2015) и многих других. Од 2009. године, одлуком Владе Србије, добитник је звања врхунског уметника у области књижевности.

Библиографске јединице су рађене у складу са међународним стандардом ISBD, комуникационим форматом за машински читљиву каталогизацију и размену библиографских информација – COMARC/B и Pravilnikom i priručnikom za izradbu abecednih kataloga I-II, Еве Вероне и другом стручном и приручном литературом.

ДЕЛА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

1.

Vratio se Volođa : pesme / Tanja Kragujević. – Novi Sad : Matica srpska, 1966 (Novi Sad : Forum). – 37 str., [6] str. s tablama ; 15 cm. – (Biblioteka Prva knjiga ; 45)

2.

Sa drugarskim pozdravom / Tanja Kragujević. – Beograd : Dom pionira, 1972 (Beograd : Vojna štamparija). – 63 str. : ilustr. ; 21 cm

3.

Несан / Тања Крагујевић ; [ликовни прилози Лазар Вујаклија]. – Крушевац : Багдала, 1973 (Крушевац : Багдала). – 58 стр. : илустр. ; 17 cm. – (Мала библиотека. Савремена поезија)

4.

Студ / Тања Крагујевић. – Београд : Просвета, 1978 (Београд : БИГЗ). – 51 стр. ; 23 cm. – (Савремена поезија / [Просвета])

5.

Самица : песме / Тања Крагујевић. – Београд : Нолит, 1986 (Суботица : Бирографика). – 54 стр. ; 20 cm

6.

Divlji bulevar / Tanja Kragujević. – Beograd : Rad, 1993 (Beograd : Žig). – 79 str. ; 20 cm. – (Zbirka Ključevi)

7.

Мушка срма / Тања Крагујевић. – Београд : Српска књижевна задруга, 1993 (Београд : Војна штампарија). – 100 стр. ; 18 cm. – (Мала библиотека Српске књижевне задруге)

8.

Осмејак омчице / Тања Крагујевић. – Вршац : Књижевна општина Вршац, 1993 (Вршац : Слобода). – 67 стр. ; 19 cm. – (Библиотека КОВ ; књ. 95)

9.

Осмејак под стражом : песме / Тања Крагујевић. – Вршац : Књижевна општина Вршац, 1995 (Београд : Јован). – 69 стр. : ауторкина слика ; 19 cm. – (Библиотека КОВ)

10.

Душа трна : [песме] / Тања Крагујевић ; поговор Драган Јовановић Данилов ; цртежи и виньете Михаило Ђоковић Тикало. – Ниш : Просвета, 1995 (Ниш : Просвета). – 72 стр. : илустр. ; 20 cm

11.

Аутопортрет, са крилом / Тања Крагујевић. – Београд : Просвета, 1996 (Београд : Војна штампарија). – 110 стр. ; 20 cm. – (Савремена поезија ‘96 / Просвета)

12.

Словочувар и словочуварка / Тања Крагујевић. – Београд : Просвета, 1998 (Београд : „Слободан Јовић“). – 83 стр. ; 20 cm. – (Савремена поезија ‘98. / Просвета, Београд)

13.

Божанство песме / Тања Крагујевић. – Београд : Просвета, 1999 (Београд : Војна штампарија). – 235 стр. ; 21 cm. – (Библиотека Савремени есеј ‘99)

14.

ДОБРОТА Злота II и III / Света Лукић ... [и др.] ; приредили Мома Димић и Јован С. Митровић ; [фотографије Љуба Марков ... и др. ; цртежи Милић од Мачве ... и др.]. – Бор : Скупштина општине : ШРИФ : Српска Даница ; Злот : Земљорадничка задруга „Злот“, 2000 (Бор : Бакар). – 209 стр. : илустр. ; 24 cm. – (Библиотека Борски сусрети ; књ. 2)

15.

Пејзажи невидљивог / Тања Крагујевић. – Вршац : Књижевна општина Вршац, 2001 (Београд : Жиг). – 99 стр. : ауторкина слика ; 19 cm. – (Библиотека КОВ)

16.

Године, песме / Тања Крагујевић. – Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2002 (Краљево : Слово). – 60 стр. ; 20 cm. – (Едиција Повеља) (Библиотека Поезија, данас ; књ. 12)

17.

Писмо на кожи / Тања Крагујевић. – Београд : Рад, 2002 (Београд : Спринт). – 87 стр. : ауторкина слика ; 20 cm. – (Знакови поред пута)

18.

Жена од песме / Тања Крагујевић. – Вршац : Књижевна општина Вршац, 2006 (Београд : Жиг). – 103 стр. ; 19 cm. – (Библиотека КОВ)

19.

Свирач на влати траве : есеји / Тања Крагујевић. – 1. изд. – Зрењанин : Агора, 2006 (Нови Сад : MBM-plas). – 202 стр. ; 21 cm. – (Библиотека Огледало / [Агора] ; књ. 4)

20.

Плави снег / Тања Крагујевић. – Вршац : Књижевна општина Вршац, 2008 (Београд : Жиг). – 118 стр. ; 19 cm. – (Библиотека КОВ)

21.

Стаклена трава : изабране и нове песме / Тања Крагујевић ; избор и поговор Ненад Шапоња. – 1. изд. – Зрењанин : Агора, 2009 (Нови Сад : Будућност). – 290 стр. ; 18 cm. – (Библиотека „Аријел“ ; књ. 1)

22.

Мотел за збогом / Тања Крагујевић. – Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2010 (Краљево : Анаграф). – 128 стр. ; 20 cm. – (Едиција Повеља. Библиотека Поезија, данас ; књ. 71)

23.

Ружа, одиста : изабране песме / Тања Крагујевић ; избор и поговор Драгана Белеслијин. – Нови Сад : Завод за културу Војводине, 2010 (Нови Сад : Scan studio). – 135 стр. : ауторкина слика ; 20 cm. – (Едиција добитника књижевне награде Милица Стојадиновић Српкиња)

24.

Талог недовршеног : минуете / Тања Крагујевић. – Вршац : Књижевна општина Вршац, 2010 (Београд : Жиг). – 182 стр. ; 19 cm. – (Библиотека КОВ)

25.

Стаклена трава : седам песама на седам језика / Тања Крагујевић. – 1. изд. – Зрењанин : Агора, 2012 (Нови Сад : Будућност). – 125 стр. ; 18 cm. – (Библиотека „7“ ; књ. 1)

26.

Хлеб од ружа / Тања Крагујевић. – Вршац : Књижевна општина Вршац, 2012 (Нови Сад : Будућност). – 174 стр. ; 19 cm. – (Библиотека КОВ)

27.

Од светлости, од прашине / Тања Крагујевић ; [поговор Васа Павковић]. – Књажевац : Уметничка академија Исток, 2014 (Луково : Галаксија). – 115 стр. ; 23 cm. – (Едиција Исток. Библиотека Поезија. Награда Раде Томић ; књ. 2)

28.

Телеграми и молитве : есеји / Тања Крагујевић. – 1. изд. – Нови Сад ; Зрењанин : Агора, 2015 (Нови Сад : Сајнос). – 227 стр. ; 22 cm. – (Библиотека Огледало ; књ. 21)

29.

Ефекат лептира / Тања Крагујевић. – Нови Сад : Културни центар Новог Сада, 2016 (Нови Сад : Артпринт медиа). – 167 стр. ; 19 cm. – (Едиција Џепни анаграм. Поезија)

30.

Светлост за друге очи / Тања Крагујевић. – Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2016 (Краљево : Анаграф). – 113 стр. ; 17 cm. – (Едиција Повеља. Библиотека Поезија настаје ; књ. 3)

31.

Светлост за друге очи / Тања Крагујевић. – Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2016 (Краљево : Анаграф). – 113 стр. ; 17 cm. – (Едиција Повеља. Библиотека Поезија настаје ; књ. 3)

РАДОВИ ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ У ПЕРИОДИЧНИМ ПУБЛИКАЦИЈАМА (избор)

32.

Александро Барико, Хегелова душа и краве из Висконсина / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 7, бр. 75 (2007), стр. 0.

33.

„Angel mog života“ – Milica, ili, o pejzažu duše : beseda o delu Milice Stojadinović Srpkinje, na otvaranju 34. književnih susreta Milici u pohode, u Zavodu za kulturu Vojvodine, 12. novembra 2010. / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 55, br. 466 (nov. – dec. 2010), str. 120–124.

34.

Антологија кинеске лирике и Песме старог Јапана, [Београд – Горњи Милановац], 1990 / Тања Крагујевић.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – 50, 16056, стр. 13.

35.

Арундати / Тања Крагујевић. – Заје. ств. насл.: Меки повез.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 181, књ. 476, св. 4 (окт. 2005), стр. 622–623.

36.

Архив туге и друга огледала / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Новица Тадић: Незнан, Београд, 2006.
У: Кораци. – ISSN 0454-3556. – Год. 41[40], књ. 38[37], св. 7/8 (2007), стр. 133–152.

37.

Arhitektura valova i prateće vibracije / Tanja Kragujević. – Prikaz knjige: Ana Blandijana: Anđeli i biljke, Vršac, 2009.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 55, br. 462 (mart-april 2010), str. 199–203.

38.

Бескрај у клопци / Тања Крагујевић. – Садржи: Где тама гори ; Место становања ; Патике,... и др.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 178, књ. 470, св. 6 (2002), стр. 908–921.

39.

Блискост / Тања Крагујевић.
У: Повеља. – ISSN 0352-7751. – Год. 27, бр. 3/4 (1997), стр. 12–17.

40.

Божанство песме / Тања Крагујевић.
У: Књижевност. – ISSN 0023-2408. – Год. 52, књ.104, бр.11/12 (1998), стр. 1976–1999.

41.

Бор Монтезума / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 179, књ. 472, св. 3 (септ. 2003), стр. 287.

42.

Братство тишине / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Божидар Тимотијевић: Нож и рана : песме, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад 1996.
У: Књижевност. – ISSN 0023-2408. – Бр. 9/10 (1997), стр. 1569–1572.

43.

Brojno srce / Tanja Kragujević. – Prikaz knjige: Karlos Drumond de Andrade: Cvet i mučnina, Vršac, 2005.
U: Art 032. – ISSN 1451-0197. – Br. 12 (2005), str. 17–21.

44.

Верно, увећано / Тања Крагујевић. – Заједн. ств. насл.: Месец од песка.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 482, св. 5 (нов. 2008), стр. 1054–1055.

45.

Викенд аранжман / Тања Крагујевић. – Заједн. ств. насл.: Меки повез.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 181, књ. 476, св. 4 (окт. 2005), стр. 624–625.

46.

Витраж / Тања Крагујевић.
У: Златна греда. – ISSN 1451-0715. – Год. 3, бр. 21/22 (2003), стр. 11.

47.

Вишевремени тренутак песме / Тања Крагујевић.
У: Повеља. – ISSN 0352-7751. – Год. 32, бр. 2 (2002), стр. 111–112.

48.

Власница / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 179, књ. 472, св. 3 (септ. 2003), стр. 288.

49.

Воља ткача / Тања Крагујевић. – Садржи: Ето обична, Кровови, Рука случаја.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 177, 467, 1–2 (јан.-феб. 2001), стр. 11–13.

50.

Где бораве животи / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Марија Кнежевић: In tactum, Краљево, 2005.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 6, бр. 55/56 (2006), стр. 32–33.

51.

Георг Тракл: Изабране песме, Београд, 1990 / Тања Крагујевић.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – 50, 16063, стр. 18.

52.

Гласник унутарњег / Тања Крагујевић ; [разговор водио] Зоран Радисављевић.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – 91, 28880, стр. 21.

53.

Гродек и коментари : Георг Тракл / Милош Црњански: под небом знакова и звезда / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 168, 449, 5 (мај 1992), стр. 787–807.

54.

Да је другачије / Тања Крагујевић. – Заједн. ств. насл.: Меки повез.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 181, књ. 476, св. 4 (окт. 2005), стр. 623–624.

55.

Два минута руже / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 179, књ. 472, св. 3 (септ. 2003), стр. 289.

56.

Два минута руже / Тања Крагујевић. – Белешка о аутору.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 8, бр. 88/89 (2008), стр. 68.

57.

Две песме из „Писма на кожи“ / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 3, бр. 19/20 (2003), стр. 47.

58.

Десет (не)снимљених фотографија / Тања Крагујевић.
У: Повеља. – ISSN 0352-7751. – Год. 42, бр. 3 (2012), стр. 155–160.

59.

Детињство живљења / Тања Крагујевић.
У: Књижевност. – ISSN 0023-2408. – Год.53, књ.105, бр.1/2 (1999), стр. 26–29.

60.

Дијалог даљине / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Никола Вујчић: Препознавање, Загреб, 2002.

У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 3, бр. 21 (2003), стр. 30–31.

61.

Дозивати одбегли свет / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Фабио Пустерла: „Ствари без историје“.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 100, бр. 32289 (27.09.2003.), стр. B5.

62.

Драгиша Калезић: Још сам овде, Београд, 1990 / Тања Крагујевић.
У: Књижевна реч. – ISSN 0350-4115. – 20, 377–378, стр. 15.

63.

Други живот речи / Тања Крагујевић.
У: Дисово пролеће. – ISSN 0351-0417. – Бр. 41 (2010), стр. 18.

64.

Duh dobrog mesta / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 50, br. 435 (sept-okt. 2005), str. 124–125.

65.

Енергија облика, хлеб, ружа / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 12, бр. 136/137 (2012), стр. 33.

66.

Žeđ putnika ili: Dalji život : putopisna proza Rastka Petrovića / Tanja Kragujević.
У: Савременик. – ISSN 0036-519X. – 11, 36, 4–6, str. 494–522.

67.

Жиг у соли / Тања Крагујевић. – Садржај: 1. Благовест (461–462); 2. Песник на жалу (462); 3. Школка (463).
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 169, 451, 4 (апр. 1993), стр. 461–463.

68.

За један тренутак и век после после / Тања Крагујевић. – Илустр. – Белешка о ауторки: стр. 448.
У: Градина. – ISSN 0436-2616. – Год. 48, бр. 50/51 (2012), стр. 246–252.

69.

Злата Коцић: Оро око гротла, Београд, 1990 / Тања Крагујевић.
У: Књижевна реч. – ISSN 0350-4115. – 20, 375, стр. 12.

70.

Identitet / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 50, br. 435 (sept-okt. 2005), str. 126–127.

71.

Изговорити звезду : први век једне песме / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 9, бр. 93/94 (2009), стр. 2–5.

72.

Између петељке и коленца, или увод у свеживот / Тања Крагујевић. – О поезији Борислава Радовића.
У: Књижевне новине. – ISSN 0023-2416. – 45, 861, стр. 11.

73.

Искуство воденог цвета : 1–12 / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 174, 462, 6 (дец. 1998), стр. 756–761.

74.

Искуство песника, искуство муње / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 189, књ. 491, св. 3 (март 2013), стр. 306–333.

75.

Јан Кефелек: Варварска свадба, Београд, 1990 / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 447, 167, 5, стр. 883–885.

76.

Казановина вечера ; Трајект, једро / Крагујевић Тања. – Белешка о аутору.
У: Антологија. – ISSN 1821-2549. – Бр. 2 (2010), стр. 113–115.

77.

Кап, још једна / Тања Крагујевић. – Зајед. ств. насл.: Месец од песка.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 482, св. 5 (нов. 2008), стр. 1054.

78.

Картографија измичућих реалности : маглине, сазвежђа – клизни корен поетског писма Србе Митровића / Тања Крагујевић. – In memoriam.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 183, књ. 480, св. 1/2 (2007), стр. 107–115.

79.

Киша против ветра / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 7, бр. 78 (2007), стр. 29.

80.

Књига у пламену, или космички календаријум Васка Попе / Тања Крагујевић.
У: Поезија. – ISSN 0354-8562. – Год. 6, бр. 15 (2001), стр. 129–138.

81.

Колаж, огледала / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Месец од песка.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 482, св. 5 (нов. 2008), стр. 1055.

82.

Копљаник / Тања Крагујевић.
У: Српски књижевни гласник. – ISSN 0354-2769. – Год. 2, бр. 1 (1993), стр. 67–69.

83.

Краљевска бронза / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Краљевска бронза.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 481, св. 6 (јун 2008), стр. 955–956.

84.

Kraljevska vidra u svetovima oluje / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 56, br. 471 (sept.-okt. 2011), str. 145–154.

85.

Краљевска повластица / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Откуп.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 180, књ. 474, св. 1/2 (јул-авг. 2004), стр. 10–11.

86.

Kraljica slučaja / Tanja Kragujević.
U: Reč. – ISSN 0354-5288. – God. 6, br. 53/54 (1999), str. 140–147.

87.

Круг двојке, и други видици / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Слободан Зубановић: Save as, Београд, 2005.
У: Кораци. – ISSN 0454-3556. – Књ. 36, Год. 40, св. 5/6 (2006), стр. 177–188.

88.

Лексикон ветрова / Тања Крагујевић. – Белешка о ауторки: стр. 218–219. – Садржи и песме: Мост, књижара ; Пелирним лепезама ; Невидљив, нечујан ; Плави песак ; Тачка, цртица, одрон ; И опет, цвет, и танго ; Океан, срце ; Извођачи звука, пене ; На сунцу, у води.
У: Кораци. – ISSN 0454-3556. – Год. 46, св. 4/6 (2012), стр. 5–11.

89.

Летопис ; Слеме / Тања Крагујевић.
У: Јефимија. – ISSN 0354-2629. – 1, 1, стр. 94–95.

90.

Лепи талог искуства / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Томас Транстремер: Сабране песме, Београд, 2003.

У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 100, бр. 32380 (27.12.2003.), стр. V5.

91.

Либела / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Откуп.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 180, књ. 474, св. 1/2 (јул-авг. 2004), стр. 8–9.

92.

Локвањи, смисао / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Месец од песка.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 482, св. 5 (нов. 2008), стр. 1053.

93.

Mala pesma / Tanja Kragujević. – O poeziji Aleksandra Ristovića.
U: Art 032. – ISSN 1451-0197. – br. 7 (2003), str. 2–5.

94.

Мансарда / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Краљевска бронза.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 481, св. 6 (јун 2008), стр. 950–951.

95.

Меки повез / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Меки повез.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 181, књ. 476, св. 4 (окт. 2005), стр. 621–622.

96.

Миливоје Јовановић: Руски песници XX века, Београд, 1990 / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 447, 167, 6, стр. 1046–1050.

97.

Мирослав Максимовић: Животињски свет, Београд, 1992 / Тања Крагујевић.
У: Књижевне новине. – ISSN 0023-2416. – 45, 860, стр. 13.

98.

Море у нама / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Сен-Џон Перс: Похвале. Морекази, Београд, 2003.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 101, бр. 32548 (19.јун 2004), стр. Б1.

99.

На ивици маште / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Адам Загајевски „Платно“.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 100, бр. 32240 (9.08.2003.), стр. Б3.

100.

На ушћу света : (Срба Митровић 23. 12. 1931 – 1. 2. 2007) / Тања Крагујевић.

У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 7, бр. 69 (2007), стр. 30–31.

101.

Невидљиви двојник : поводом постхумно објављених књига Душана Вукајловића: Ведар дан у Енглеској и О нежности, о светлости, о мраку, Панчево, Београд, 1995 / Тања Крагујевић.
У: Свеске. – ISSN 0353-5525. – Год. 8, бр. 27/28 (1996), стр. 75–85.

102.

Немири / Тања Крагујевић. – Белешка о аутору.
У: Златна греда. – ISSN 1451-0715. – Год. 10, бр. 105/106 (јул-авг. 2010), стр. 85.

103.

Непогода / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 179, књ. 472, св. 3 (септ. 2003), стр. 287–288.

104.

Нижи богови / Тања Крагујевић. – Садржи: Сезона годишњих одмора ; Моцарт у кугли ; Провалник ; Нижи богови ; Играч ; Ако у рукама.
У: Кораци. – ISSN 0454-3556. – Год. 42, св. 3/4 (2008), стр. 17–25.

105.

Новица Тадић, Незнан, Београд, 2007. / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 7, бр. 70 (2007), стр. 1.

106.

Ноћни лептир / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 179, књ. 472, св. 3 (септ. 2003), стр. 286.

107.

Њутнов дремеж / Тања Крагујевић. – Садржај: Поларна ; Ћутке, при дну ; Равнотежа ватре ; Очно дно ; Кампанила ; Тестамент ; Нико ; Њутнов дремеж.
У: Квартал. – ISSN 1451-6772. – Бр. 1 (2003), стр. 8–11.

108.

О сјају и једности света / Тања Крагујевић.
У: Повеља. – ISSN 0352-7751. – Год. 29, бр. 1 (1999), стр. 66–70.

109.

Одјеци тишине / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Радивоје Ралe Дамјановић: Месец ме држи будним, Београд, 2003.
У: Mons Aureus. – ISSN 1451-3846. – Год. 2, бр. 5/6 (2004), стр. 148–152.

110.

Одмерена блискост свега / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Срба Митровић: Ноћ и сан, Београд, 2002.

У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 2, бр. 17 (2002), стр. 38–39.

111.

Отисак / Тања Крагујевић. – Заје. ств. насл.: Откуп.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 180, књ. 474, св. 1/2 (јул-авг. 2004), стр. 7–8.

112.

Откуп / Тања Крагујевић. – Заје. ств. насл.: Откуп.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 180, књ. 474, св. 1/2 (јул-авг. 2004), стр. 6–7.

113.

Павле Угринов: Из књиге о Васку, Нови Сад, 1992 / Тања Крагујевић.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – 52, 16625, стр. 18.

114.

Песма, дланови, небо / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Никола Вујчић: Нови прилози за аутобиографију, Београд, 2008. – Приказ књиге: Никола Вујчић: Звук тишине, Краљево, 2008.
У: Кораци. – ISSN 0454-3556. – Год. 43, св. 3/4 (2009), стр. 173–182.

115.

[Песме] / Тања Крагујевић. – Садржи: Летопис и Слеме.
У: Јефимија. – ISSN 0354-2629. – Год. 1, бр. 1 (1992), стр. 94–95.

116.

Pesnikov vrt, zemlja u jeziku / Tanja Kragujević. – Prikaz knjige: Lucija Stupica: Čelo na suncu, Zrenjanin, 2008.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 54, br. 458 (jul-avg. 2009), str. 168–171.

117.

Петру Крду: У цркви Троја, Београд, 1992 / Тања Крагујевић.
У: Књижевна реч. – ISSN 0350-4115. – 22, 413, стр. 10.

118.

Писмо из сенке, за кришку и друге фрагменте / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Стана Динић-Скочајић: Ноћ у голом врту, Београд, 2006.
У: Квартал. – ISSN 1451-6772. – Бр. 7 (2007), стр. 84–86.

119.

Писмо на кожи / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 176, 465, 4 (апр. 2000), стр. 369–375.

120.

Плимни талас / Тања Крагујевић. – Заје. ств. насл.: Краљевска бронза.

У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 481, св. 6 (јун 2008), стр. 952–953.

121.

Поглед / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Краљевска бронза.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 481, св. 6 (јун 2008), стр. 953–955.

122.

Поетичко и поетско / Тања Крагујевић.
У: Освит. – ISSN 0354-0952. – Год. 7, бр. 21 (1998), стр. 102–103.

123.

Poziv / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 50, br. 435 (sept-okt. 2005), str. 130–131.

124.

Покривач од камиље длаке / Тања Крагујевић.
У: Свеске. – ISSN 0353-5525. – Год. 10, бр. 44 (1998), стр. 10–15.

125.

Пол Малдун, Пољупци и приче, КОВ. / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 7, бр. 73/74 (2007), стр. 0.

126.

Potkova / Tanja Kragujević. – (Iz zbirke Osmejak pod stražom, koja ove godine izlazi iz štampe u izdanju Književne opštine Vršac).
U: Reč. – ISSN 0354-5288. – God. 2, br. 09 (1995), str. 23–24.

127.

Potpis / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 50, br. 435 (sept-okt. 2005), str. 131–132.

128.

Предео обасјан олујом / Тања Крагујевић. – Додатак: Култура – уметност – наука (Год. 47, бр. 1, стр. 14). – Приказ књиге: Ив Бонфоа: Од ветра и од дима, Београд, 2004.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 102, бр. 32846 (16. април 2005).

129.

Прича у облику заласка / Тања Крагујевић.
У: Градина. – ISSN 0436-2616. – Год. 33, бр. 10/11 (1998), стр. 8–12.

130.

Пробе, извођења / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Месец од песка.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 482, св. 5 (нов. 2008), стр. 1053.

131.

Прозор читаонице / Тања Крагујевић. – Садржи: Плато, Очевидац, Марина, Песник у шетњи.
У: Књижевност. – ISSN 0023-2408. – Год. 46, књ. 92, бр. 11/12 (1991), стр. 1422–1427.

132.

Proći ispod čarobnog luka : Petru Krdu (1952–2010) / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 56, br. 470 (jul-avg. 2011), str. 115–120.

133.

Путник прве класе / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Меки повез.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 181, књ. 476, св. 4 (окт. 2005), стр. 620.

134.

Путовање ван рама / Тања Крагујевић ; [разговор водила] Јелена Косановић.
У: Borba. – ISSN 0350-7440. – 74, 207, стр. II.

135.

Радомир Путник: Читајући изнова, Нови Сад, 1990 / Тања Крагујевић.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – 50, 16070, стр. 18.

136.

Развејани кантоси, или душа у транзиту / Тања Крагујевић
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 189, књ. 492, св. 3 (септ. 2013), стр. 376–379.

137.

Разговор / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Откуп.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 180, књ. 474, св. 1/2 (јул-авг. 2004), стр. 5–6.

138.

Ружа, читање / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 12, бр. 132/133 (2012), стр. 6–7.

139.

Ручни кофер / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Откуп.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 180, књ. 474, св. 1/2 (јул-авг. 2004), стр. 9–10.

140.

С небом на рамену : књижевни портрет Слободана Марковића / Тања Крагујевић.
У: Српски књижевни гласник. – ISSN 0354-2769. – Год. 1, бр. 1 (1992), стр. 158–162.

141.

Са пахуљом, на језику / Тања Крагујевић. – Садржи и песме: Мало ништа ; Пада брашнаст снег ; Богу послова и малих заната ; То писмо, та глад ; Има путева ; Everglade ; Записи Севера, драгстор ; Балтик, ненајављен ; Записи са Југа, винарије.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 188, књ. 490, св. 1/2 (2012), стр. 5–12.

142.

Сао Винсенте / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 179, књ. 472, св. 3 (септ. 2003), стр. 285–286.

143.

Свакодневност душе / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 1, бр. 2 (2001), стр. 27.

144.

Свитак / Тања Крагујевић. – Садржи: У тишини пограничног снега ; Рањена ; Башта растанка ; На картама невидљиво.
У: Повеља. – ISSN 0352-7751. – Год. 31, бр. 1 (2001), стр. 9–11.

145.

Сказаљке у неразвејању : Есеј о Човеку / поема о Слову Миодрага Павловића / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 169, 451, 6 (јун 1993), стр. 924–932.

146.

Сол Белоу: Сребрна чинија, [Београд], 1990 / Тања Крагујевић.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – 50, 16049, стр. 20.

147.

Стабло реке / Тања Крагујевић.
У: Златна греда. – ISSN 1451-0715. – Год. 4, бр. 32/33 (јун-јул 2004), стр. 11.

148.

Стабло реке / Тања Крагујевић. – Белешка о аутору: стр. 127. – Стр. 68–69: Слово о поезији воде / Васа Павковић.
У: Градина. – ISSN 0436-2616. – Год. 46, бр. 35/36 (2010), стр. 73–78.

149.

Stanica Delfi / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 50, br. 435 (sept-okt. 2005), str. 129.

150.

Стећци / Тања Крагујевић.
У: Браничево. – ISSN 0006-9140. – Год. 34, бр. 3 (1988), стр. 13.

151.

Страсна вејавица / Тања Крагујевић. – Садржај: Пекарова кћер ; Луше ; Плес на леду ; Окупани бог ; На крају града ; Страсна вејавица.

У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 171, књ. 456, св. 5/6 (нов.-дец. 1995), стр. 631–636.

152.

Сузе таме, и друге фикције / Тања Крагујевић.
У: Повеља. – ISSN 0352-7751. – Год. 43, бр. 2 (2013), стр. 117–124.

153.

Sumo / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 50, br. 435 (sept-okt. 2005), str. 127–128.

154.

Талог недовршеног, писмо на води / Тања Крагујевић. – Напомене и библиографске референце уз текст.
У: Повеља. – ISSN 0352-7751. – Год. 39, бр. 3 (2009), стр. 101–120.

155.

Топот, монограм / Тања Крагујевић. – Заједн. ств. насл.: Месец од песка.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 482, св. 5 (нов. 2008), стр. 1054.

156.

Transtremer, revisited / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 56, br. 472 (nov.-dec. 2011), str. 90–99.

157.

Trezor / Tanja Kragujević.
U: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 49, br. 427 (jan-feb. 2004), str. 44–49.

158.

У великој самоћи света / Тања Крагујевић. – Говор приликом примања награде „Милица Стојадиновић Српкиња“, Нови Сад, 11. нов. 2009.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 186, књ. 485, св. 1/2 (јан.-феб. 2010), стр. 198–200.

159.

У колена ждрала / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 175, 464, 6 (дец. 1999), стр. 845–846.

160.

У плавичастом акваријуму света / Тања Крагујевић. – О књизи „Дунавски пут“ Дејана Илића. – Садржи и: Walkman / Dejan Ilić.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 3, бр. 29 (2003), стр. 40–41.

161.

У узнемиреном телу језика / Тања Крагујевић. – Белешке.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 178, књ. 469, св. 5 (2002), стр. 677–710.

161.

Убод Рембрантове игле / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Владимир Холан: Ноћ са Хамлетом, Вршац, 2004.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 101, бр. 32688 (6. новембар 2004), стр. III.

162.

Удвоје / Тања Крагујевић. – Белешка о аутору.
У: Златна греда. – ISSN 1451-0715. – Год. 10, бр. 105/106 (јул-авг. 2010), стр. 85.

163.

Удес у огледалу : мала радионица слика о понирању – Снимци за панораму Србе Митровића / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 173, књ. 459, св. 5 (1997), стр. 663–676.

164.

Уживајући у лепом времену / Тања Крагујевић. – Заје д. ств. насл.: Краљевска бронза.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 481, св. 6 (јун 2008), стр. 949–950.

165.

Химна љубави и еротичности / [разговор водила] Радмила Лотина. – Интервју са Тањом Крагујевић.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – Год. 73, бр. 24693 (15. нов. 2015), стр. 12.

166.

Hipnotisana neizvesnost / Tanja Kragujević.
U: Signal. – ISSN 0354-9216. – Br. 22/23/24 (2001/02), str. 21–23.

167.

Хладна голубица / Тања Крагујевић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 5, бр. 50 (2005), стр. 45.

168.

Чарлс Симић: Авенија Америка, Вршац, 1992 / Тања Крагујевић.
У: Књижевна реч. – ISSN 0350-4115. – 22, 415, стр. 14.

169.

Чаролија једне љубавне реченице / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 190, књ. 493, св. 1/2 (2014), стр. 132–148.

170.

Чаролија облика : преведена поезија / Тања Крагујевић.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 101, бр. 32494 (24. април 2004), стр. Б4.

171.

Чекајући дан : сновидне мапе Србе Митровића / Тања Крагујевић.
У: Кораци. – ISSN 0454-3556. – Год. 41, књ. 38, св. 9/10 (2007), стр. 165–184.

172.

Чув / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 172, 458, 1–2 (јул-авг. 1996), стр. 5–9.

173.

Чун / Тања Крагујевић. – Зајед. ств. насл.: Меки повез.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 181, књ. 476, св. 4 (окт. 2005), стр. 619.

174.

Ц. М. Куци: Ишчекујући варваре, Београд, 1990 / Тања Крагујевић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 447, 167, 5, стр. 873–876.

175.

Шестар који црта квадрат / Тања Крагујевић. – Приказ књиге: Ева Липска: Ја, Београд, 2004.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 101, бр. 32625 (4. септембар 2004), стр. [КД3].

РАДОВИ О ТАЊИ КРАГУЈЕВИЋ

176.

ДЕСПИЋ, Ђорђе

Аксиолошки изазови / Ђорђе Деспић. – Београд : Књижевна омладина Србије, 2000 (Нови Београд : Гораграф). – 70 стр. ; 21 cm. – (Едиција Пегаз ; књ. 142)

177.

ЈОВАНОВИЋ, Драган

Душа трна, ледена и топла / Драган Јовановић. – Ниш : Просвета, 1995 (Ниш : Просвета)
У: Душа трна : [песме]. – Стр. 67–72.

178.

ЂЕРИЋ, Зоран

Поезија као сеизмограф / Зоран Ђерић. – Нови Сад : Културни центар Новог Сада, 2016 (Нови Сад : Артпринт медиа)
У: Ефекат лептира. – Стр. 157–163.

179.

ЛАЛИЋ, Иван В.

Ева и Адам / Иван В. Лалић. – Београд : Српска књижевна задруга, 1993 (Београд : Војна штампарија)
У: Мушка срма. – Стр. 89–95.

180.
ШАПОЊА, Ненад
Страсна вејавица између спољашњих и унутрашњих граница / Ненад, Шапоња. – Зрењанин : Агора, 2009 (Нови Сад : Будућност)
У: Стаклена трава : изабране и нове песме. – Стр. 273–277.

181.
БЕЛЕСЛИЈИН, Драгана
Скупљајући латице од ружа / Драгана Белеслијин. – Нови Сад : Завод за културу Војводине, 2010 (Нови Сад : Scan studio)
У: Ружа одиста : изабране песме. Стр. 119–130.

182.
ЛАКОВИЋ, Александар, 1955-
Дневник гласова : есеји и прикази српске песничке продукције 2008–2009 / Александар Б. Лаковић. – 1. изд. – Зрењанин : Агора, 2011 (Нови Сад : Будућност). – 257 стр. ; 21 cm. – (Библиотека Огледало ; књ. 15)

183.
МАРКОВИЋ, Миливоје
Орфејеви сапутници : критика савремене југословенске поезије / Миливоје Марковић. – Нови Сад : Матица српска, 1985 (Нови Сад : Будућност). – 306 стр. ; 20 cm

184.
ПАВКОВИЋ, Васа
Дух модернизма : (есеји о српским песницима XX века) / Васа Павковић. – Београд : Народна књига – Алфа, 2000 (Београд : Фолијапластик). – 260 стр. ; 21 cm. – (Библиотека Алфа. Библиотека Есеј 2000 ; књ. 2)

185.
ПАВКОВИЋ, Васа, 1953-
Пустоловине с поезијом : песници, књиге, песме / Васа Павковић. – Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2015 (Краљево : АДМ графика). – 226 стр. ; 20 cm. – (Едиција Повеља. Библиотека Посед поетике ; књ. 8)

186.
ПОПОВИЋ, Богдан А.
Песници и критичари : начела и дела IV / Богдан А. Поповић. – Београд : Просвета, 1998 (Београд : „Слободан Јовић“). – 244 стр. ; 21 cm

187.
ПОТИЋ, Душица
Сведок песама : есеји о савременим српским песницима / Душица Потић. – Београд : Народна књига – Алфа, 2001 (Нови Београд : Одисеја 9). – 135 стр. ; 21 cm. – (Библиотека Изазов / [Народна књига – Алфа] ; књ. 3)

188.
РАДОЈЧИЋ, Саша
Поезија, време будуће : књижевне критике / Саша Радојчић. – Петроварадин : Alfagraf, 2003 (Петроварадин : Alfagraf). – 123 стр. ; 21 cm. – (Библиотека Догласнице. Огледи, есеји, критике ; 8) (чланци)

189.
БЕЛЕСЛИЈИН, Драгана, 1975-
Виртуелна боја живота / Драгана Белеслијин. – Доступно и на: http://koraci.yolasite.com/3-4-2011-beleslijin.php. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Мотел за збогом, Краљево, 2010.
У: Кораци. – ISSN 0454-3556. – Год. 45, св. 3/4 (2011), стр. 129–133.

190.
БЕЛЕСЛИЈИН, Драгана, 1975-
Речи из књиге снегова / Драгана Белеслијин. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Стаклена трава, Зрењанин, 2009.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 186, књ. 485, св. 1/2 (јан.-феб. 2010), стр. 259–263.

191.
БЕРТОЛИНО, Никола
Тања Крагујевић: Осмејак омчице, Вршац, 1993 / Никола Бертолино.
У: Књижевне новине. – ISSN 0023-2416. – 45, 876, стр. 6.

192.
BRANKOVO kolo : saopštenje žirija. – fotogr.
У: Kovine. – ISSN 1452-0451. – God. 13, br. 20 (april 2013), str. 78–79.

193.
ГОРДИЋ, Владислава
Без светлости по ткиву опсене : Тања Крагујевић, Трепет и чвор: књига читања „Рад“, Београд 1997 / Владислава Гордић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 174, 461, 1 (јан. 1998), стр. 191–193.

194.
ГОРДИЋ, Славко
Варљиво обиље : осврт на минулу песничку годину / Славко Гордић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 175, 463, 5 (мај 1999), стр. 706–716.

195.
ГОРДИЋ, Славко
Гласови у потрази за слушаоцем / Славко Гордић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 178, књ. 469, св. 6 (2002), стр. 926–937.

196.
ГОРДИЋ, Славко
Песникиња о песницима / Славко Гордић. – О књизи „Божанство песме“ Тање Крагујевић.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – 97, 31093 (20.05.2000), стр. 29.

197.
ГОРДИЋ, Славко
У новом светлу / Славко Гордић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Свирач на влати траве, Зрењанин, 2006.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 182, књ. 478, св. 6 (дец. 2006), стр. 1221–1223.

198.
ГОРДИЋ, Славко, 1941-
Песничко писмо Тање Крагујевић / Славко Гордић. – Говор приликом уручења награде „Милица Стојадиновић Српкиња“ Тањи Крагујевић, Нови Сад, 11. нов. 2009.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 186, књ. 485, св. 1/2 (јан.-феб. 2010), стр. 200–203.

199.
ДЕСПИЋ, Ђорђе
Na sleđenoj žici poezije / Đorđe Despić. – Prikaz knjige: Tanja Kragujević: Slovo čuvar i slovočuvarka, Beograd, 1988.
У: Reč. – ISSN 0354-5288. – God. 6, br. 53/54 (1999), str. 192–194.

200.
ЂОРЂЕВИЋ, Бојан
Тања Крагујевић: Осмејак омчице, Вршац, 1993 / Бојан Ђорђевић.
У: Књижевна реч. – ISSN 0350-4115. – 22, 420–421, стр. 9.

201.
ЂОРЂИЋ, Стојан
Лирска самоувереност / Стојан Ђорђић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Писмо на кожи, Београд, 2002.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 3, бр. 19/20 (2003), стр. 46–47.

202.
ЖИВАНОВИЋ, Бранислав, 1984-
Фрагмент као песнички став / Бранислав Живановић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Мотел за збогом, Краљево, 2010.
У: Златна греда. – ISSN 1451-0715. – Год. 11, бр. 113/114 (март-април 2011), стр. 75–76.

203.
ЖИВАНОВИЋ, Милан
Трепети језика : преко шездесет огледа наше познате песникиње Тање Крагујевић објавио вршачки КОВ / М. Живановић.

У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – Год. 62, бр. 20459 (25. јан. 2004), стр. 14.

204.
ЗУБАЦ, Перо
Tanja Kragujević / Pero Zubac.
У: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 13, br. 101/102 (jan-feb. 1967), str. 12.

205.
ЈОВАНОВИЋ Данилов, Драган, 1960-
Душа трна, ледена и топла / Драган Јовановић Данилов.
У: Душа трна / Тања Крагујевић. – Ниш : Просвета, 1995. – ISBN 86-7455-226-9. – Стр. 67–72.

206.
КНЕЖЕВИЋ, Марија
Азбука узајамности / Марија Кнежевић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Писмо на кожи, Београд, 2002.
У: Златна греда. – ISSN 1451-0715. – Год. 3, бр. 17 (март 2003), стр. 65.

207.
КНЕЖЕВИЋ, Марија
Тања Крагујевић: Аутопортрет, са крилом, [Београд], 1996 / Марија Кнежевић.
У: Књижевне новине. – ISSN 0023-2416. – 48, 944–945, стр. 12.

208.
КЊИГА читања. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Изговорити звезду, Зрењанин, 2010.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – Год. 68, бр. 22744 (11. јун 2010), стр. 24.

209.
КОЦИЈАНЧИЋ, Јанез
Tanja Kragujević: „Nesan“, „Bagdala“, Kruševac, 1973. / Janez Kocijančić. – Prikaz knjige. – Регистар.
У: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 20, br. 181 (mart 1974), str. 27.

210.
КОЦИЋ, Злата
Осмејак самозацељења / Злата Коцић. – О поезији Тање Крагујевић.
У: Свеске. – ISSN 0353-5525. – Год. 5, бр. 17 (сеп. 1993), стр. 152–155.

211.
КОЦИЋ, Злата
Срж седмога живота / Злата Коцић. – О поезији Тање Крагујевић.
У: Српски књижевни гласник. – ISSN 0354-2769. – Год. 2, бр. 11–12 (1993), стр. 173–176.

212.
КОЦИЋ, Злата
Тања Крагујевић: Осмејак омчице, [Вршац], 1993 / Злата Коцић.
У: Свеске. – ISSN 0353-5525. – 5, 17, стр. 152–155.

213.
КРАГУЈЕВИЋ, Тања
Гласник унутарњег / Тања Крагујевић ; [разговор водио] Зоран Радисављевић.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – 91, 28880, стр. 21.

214.
КРАГУЈЕВИЋ, Тања
Путовање ван рама / Тања Крагујевић ; [разговор водила] Јелена Косановић.
У: Borba. – ISSN 0350-7440. – 74, 207, стр. II.

215.
КРАГУЈЕВИЋ, Тања, 1946-
Химна љубави и еротичности / [разговор водила] Радмила Лотина. – Интервју са Тањом Крагујевић.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – Год. 73, бр. 24693 (15. нов. 2015), стр. 12.

216.
ЛАКОВИЋ, Александар, 1955-
Кад песникиња „кула од слогова“ / Александар Б. Лаковић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Хлеб од руже, Вршац, 2012. – Белешка о аутору: стр. 448.
У: Градина. – ISSN 0436-2616. – Год. 48, бр. 50/51 (2012), стр. 362–365.

217.
ЛАКОВИЋ, Александар, 1955-
Osmišljena „stegnutost stiha“ / Aleksandar B. Laković. – Dostupno i na: http://polja.rs/polja461/461-31.pdf. – Prikaz knjige: Tanja Kragujević: Staklena trava, Zrenjanin, 2009.
У: Polja. – ISSN 0032-3578. – God. 55, br. 461 (jan.-feb. 2010), str. 204–207.

218.
МАНДИЋ, Зоран М.
Тања Крагујевић: Аутопортрет са крилом, Београд, 1996 / Зоран М. Мандић.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – 55, 17826, стр. 17.

219.
МИЛЕНКОВИЋ, Небојша
Slovočuvar i slovočuvarka / Nebojša Milenković. – O zbirci pesama Tanje Kragujević.
U: Мостови. – ISSN 0350-4263. – 30, 159/161 (1999), str. 190.

220.
МИРКОВИЋ, Милосав
Субјективна искушења : Тања Крагујевић: Пејзажи невидљивог, Вршац, 2001 / Милосав Мирковић.
У: Borba. – ISSN 0350-7440. – Год. 75, бр. 137 (17.05.2001), стр. II.

221.
МИРКОВИЋ, Чедомир
Тања Крагујевић: Осмејак омчице, Вршац, 1993 / Чедомир Мирковић.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – 90, 28637, стр. 18.

222.
НИКИЋ, Сава
Balansiranje na neuhvatljivoj ivici ovostranog i onostranog / S. [Sava] Nikić ; A. [Aleksandar] Kamasi. – fotogr.
У: Građanski list. – ISSN 1450-9725. – God. 7, br. 2254 (16. feb. 2007), str. 11.

223.
НИКОЛИЋ, Милица
Кошуља срећног столећа / Милица Николић. – О песмама Тање Крагујевић.
У: Књижевне новине. – ISSN 0023-2416. – 45, 862, стр. 12.

224.
НИКОЛИЋ, Милица
Сурфовање по бићу и језику : жена од песме Тање Крагујевић / Милица Николић.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 6, бр. 64/65 (2006), стр. 47–49.

225.
НИКОЛИЋ, Милица
Тања Крагујевић: „Песник у шетњи“ / Милица Николић. – О песми.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 455, 171, 1 (1995), стр. 101–106.

226.
НИКОЛИЋ, Милица
Тања Крагујевић: „Песник у шетњи“ / Милица Николић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 171, 455, 1 (јан. 1995), стр. 101–106.

227.
НИКОЛИЋ, Милица
Тања Крагујевић: „Песник у шетњи“ / Милица Николић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 171, књ. 455, св. 1 (1995), стр. 101–106.

228.
НИКОЛИЋ, Милица
Тања Крагујевић: „Песник у шетњи“ / Милица Николић. – Са белешком о песнику.
У: Школски час српског језика и књижевности. – ISSN 1450-6521. – 15, 1 (1997), стр. 65–70.

229.
ПАВКОВ, Душица
Простор у праслици гласа : Тања Крагујевић, Осмејак под стражом, КОВ, Вршац 1995 / Душица Павков.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 172, 458, 6 (дец. 1996), стр. 951–954.

230.
ПАВКОВ, Душица
Тања Крагујевић: Осмејак под стражом, Вршац, 1995 / Душица Павков.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 458, 172, 6 (1996), стр. 951–954.

231.
ПАВКОВИЋ, Васа
Пејзаж и поезија : Срба Митровић: „Лостина"; Тања Крагујевић: „Душа трна", издавач „Просвета", Ниш, 1995 / Васа Павковић.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 92, бр. 29471 (4. XI 1995), стр. 24.

232.
ПАВКОВИЋ, Васа
Петља под небом, кључ : Тања Крагујевић: Осмејак омчице; КОВ, Вршац 1993 / Васа Павковић.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 169, 452, 6 (дец. 1993), стр. 824–826.

233.
ПАВКОВИЋ, Васа
Срба Митровић: Лостина, Ниш, 1995 ; Тања Крагујевић: Душа трна, Ниш, 1995 / Васа Павковић.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – 92, 29471, стр. 24.

234.
ПЕСНИЧКИ свет Тање Крагујевић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Стаклена трава, Зрењанин, 2009.
У: Дневник. – ISSN 0350-7556. – Год. 67, бр. 22450 (14. авг. 2009), стр. 20.

235.
ПОПОВИЋ, Богдан А.
Стратегија читања : Тања Крагујевић: Орфеј из теретане, Београд, 2001 / Богдан А. Поповић.
У: НИН. – ISSN 0027-6685. – Бр. 2652 (25.10.2001.), стр. 39.

236.
ПОПОВИЋ, Богдан А.
Тања Крагујевић: Осмејак омчице, Мушка срма, Дивљи булевар, Београд, 1993 / Богдан А. Поповић.
У: НИН. – ISSN 0027-6685. – 2243, стр. 45.

237.
ПОТИЋ, Душица
Принцип метафоричности језика / Душица Потић.
У: Свеске. – ISSN 0353-5525. – Год. 6, бр. 21 (1994), стр. 94–99.

238.
ПОТИЋ, Душица
Хармонија читања / Душица Потић. – Текст ћир. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Трепет и чвор, Београд, 1997.
У: Polja. – ISSN 0032-3578. – Год. 43, бр. 409/410 (1998), стр. 75–76.

239.
ПОТИЋ, Душица
Harmonija čitanja / Dušica Potić. – O knjizi „Trepet i čvor“ Tanje Kragujević.
U: Naša borba. – ISSN 0354-6217. – 4, 1241/1242 (04–05.07.1998), str. II-III.

240.
ПРОТИЋ, Предраг
Једно виђење песничког дела Момчила Настасијевића : Тања Крагујевић: Митско у Настасијевићевом делу; „Вук Караџић“, Београд, 1976. / [Предраг Протић].
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 153, 420, 6 (дец. 1977), стр. 845–848.

241.
РАДОЈЧИЋ, Саша
Размена између светова : Тања Крагујевић, Године, песме, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево 2002 / Саша Радојчић. – Надређени ств. насл: Критика.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 178, књ. 470, св. 6 (2002), стр. 922–924.

242.
РАДОЈЧИЋ, Саша, 1963-
Живот од песме / Саша Радојчић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић, Жена од песме, Вршац, 2006. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Свирач на влати траве, Зрењанин, 2006.
У: Кораци. – ISSN 0454-3556. – Год. 41, књ. 37, св. 3/4 (2007), стр. 111–114.

243.
РЕЂЕП, Драшко
Лавиринт свеобухватног / Драшко Рађеп. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Њутнов дремеж, Београд, 2004.
У: Златна греда. – ISSN 1451-0715. – Год. 5, бр. 41 (март 2005), стр. 70–71.

244.
РЕЂЕП, Драшко, 1935-
Покрет сасвим једноставне песме / Драшко Рађеп. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Жена од песме, Вршац, 2006.
У: Златна греда. – ISSN 1451-0715. – Год. 6, бр. 59 (2005), стр. 73–74.

245.
СИМИЋ, Симеун, 1956-
Узвишени предели самоће / Симеун Симић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Жена од песме, Вршац, 2006.
У: Градина. – ISSN 0436-2616. – Год. 43, бр. 21 (2007), стр. 215–219.

246.
СТОЈАНОВИЋ-Пантовић, Бојана
Древна огледала од папира / Бојана Стојановић-Пантовић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Писмо на кожи, Београд, 2002.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 100, бр. 32310 (18.10.2003.), стр. B4.

247.
СТОЈАНОВИЋ-Пантовић, Бојана
Зелени таласи крви : Тања Крагујевић: Пејзажи невидљивог, Вршац, 2001 / Бојана Стојановић-Пантовић.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 99, бр. 31712 (16.02.2002), стр. IV.

248.
СТОЈАНОВИЋ-Пантовић, Бојана
О блискости у снегу / Бојана Стојановић-Пантовић. – О збирци песама „Словочувар и словочуварка“ Тање Крагујевић.
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – 95, 30555 (14.11.1998), стр. 42.

249.
ТОДОРОВИЋ, Драган
Тања Крагујевић: Осмејак под стражом, Вршац, 1995 / Драган Тодоровић.
У: Borba. – ISSN 0350-7440. – 74, 25, стр. III.

250.
ТОДОРОВИЋ, Никола, 1968-
Водич кроз строгу удобност микрокосмоса / Никола Тодоровић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Жена од песме, Вршац, 2006.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – Год. 184, књ. 482, св. 5 (нов. 2008), стр. 1216–1223.

251.
УРОШЕВИЋ, Драгиња
Оаза у тескоби / Драгиња Урошевић. – О збирци песама „Словочувар и словочуварка“ Тање Крагујевић.
У: Borba. – ISSN 0350-7440. – 76, 309 (05.11.1998), стр. II-III.

252.
УРОШЕВИЋ, Драгиња
Тања Крагујевић: Трепет и чвор, Београд, 1997 / Драгиња Урошевић.
У: Borba. – ISSN 0350-7440. – 75, 241 (28.08.1997), стр. II-III.

253.

УРОШЕВИЋ, Драгиња

Трагом различитих поетика / Драгиња Урошевић. – О књизи „Божанство песме“ Тање Крагујевић.
У: Borba. – ISSN 0350-7440. – 77, 322 (18.11.1999), стр. III.

254.

ХАМОВИЋ, Драган

Густи, мали облаци / Драган Хамовић. – Приказ књиге: Тања Крагујевић: Кутија за месечину, Вршац, 2003.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 4, бр. 42 (2004), стр. 26–27.

255.

ЦВЕЈИЋ, Анђелка

Ерос читање : књижевни есеји Тање Крагујевић / А.[Анђелка] Ц.[Цвејић].
У: Политика. – ISSN 0350-4395. – Год. 98, бр. 31547 (29.08.2001.), стр. 15.

256.

ЧАРАПИЋ, Александар

Tanja Kragujević: Osmejak omčice, Vršac, 1993 / Aleksandar Čarapić.
U: Borba. – ISSN 0350-7440. – 71, 238, str. 13.

257.

ШАПОЊА, Ненад

Песничка аутобиографија : Тања Крагујевић, Аутопортрет, са крилом, „Просвета“ Београд 1996 / Ненад Шапоња.
У: Летопис Матице српске. – ISSN 0025-5939. – 173, 460, 6 (дец. 1997), стр. 957–958.

258.

ШОП, Љиљана

Књига о радости читања : Тања Крагујевић: Орфеј из теретане, Београд, 2001 / Љиљана Шоп.
У: Књижевни магазин. – ISSN 1451-0421. – Год. 1, бр. 3 (2001), стр. 40.

ИНДЕКС ИМЕНА ИЗ БИБЛИОГРАФИЈЕ

Андраде, Карлос Друмон де (Carlos Drummond de Andrade) 43

Барико, Алесандро (Alessandro Baricco) 32
Белеслијин, Драгана 23, 181, 189, 190
Белоу, Сол (Saul Bellow) 146
Бертолино, Никола 191
Бландијана, Ана (Ana Blandiana) 37
Бонфоа, Ив (Yves Bonnefoy) 128

Вујаклија, Лазар 3
Вујчић, Никола 60, 114
Вукајловић, Душан 101

Гордић, Владислава 193
Гордић, Славко 194, 195, 196, 197, 198

Дамјановић, Радивоје Рале 109
Деспић, Ђорђе 176, 199
Димић, Мома 14
Динић-Скочајић, Стана 118

Ђерић, Зоран 178
Ђоковић, Михаило Тикало 10
Ђорђевић, Бојан 200
Ђорђић, Стојан 201

Живановић, Бранислав 202
Живановић, Милан 203

Загајевски, Адам (Adam Zagajewski) 99
Зубановић, Слободан 87
Зубац, Перо 204

Илић, Дејан 160

Јовановић, Драган Данилов 10, 177, 205
Јовановић, Миливоје 96

Калезић, Драгиша 62
Камаси, Александар 222
Кефелек, Јан (Yann Queffélec) 75
Кнежевић, Марија 50, 206, 207

Косановић, Јелена 134, 214
Коцијанчић, Јанез 209
Коцић, Злата 69, 210, 211, 212
Крду, Петру (Petru Cârdu) 117, 132
Куци, Џ. М. (John Maxwell Coetzee) 174

Лаковић, Александар Б. 182, 216, 217
Лалић, Иван В. 179
Липска, Ева (Ewa Lipska) 175
Лотина, Радмила 165, 215
Лукић, Света 14

Максимовић, Мирослав 97
Малдун, Пол (Paul Muldoon) 125
Мандић, Зоран М. 218
Марков, Љуба 14
Марковић, Миливоје 183
Марковић, Слободан 140
Миленковић, Небојша 219
Милић од Мачве (Милић Станковић) 14
Мирковић, Милосав 220
Мирковић, Чедомир 221
Митровић, Јован С. 14
Митровић, Срба 78, 100, 110, 163, 171, 231, 233

Настасијевић, Момчило 240
Никић, Сава 222
Николић, Милица 223, 224, 225, 226, 227, 228

Павков, Душица 229, 230
Павковић, Васа 27, 148, 184, 185, 231, 232, 233
Павловић, Миодраг 145
Перс, Сен-Џон (Saint-John Perse) 98
Петровић, Растко 66
Попа, Васко 80, 113
Поповић, Богдан А. 186, 235, 236
Потић, Душица 187, 237, 238, 239
Протић, Предраг 240
Пустерла, Фабио (Fabio Pusterla) 61
Путник, Радомир 135

Радисављевић, Зоран 52, 213
Радовић, Борислав 72
Радојчић, Саша 188, 241, 242
Рађеп, Драшко 243, 244
Ристовић, Александар 93

Симић, Симеун 245
Симић, Чарлс (Charles Simic) 168
Стојадиновић, Милица Српкиња 33
Стојановић-Пантовић, Бојана 246, 247, 248
Ступица, Луција 116

Тадић, Новица 36, 105
Тимотијевић, Божидар 42
Тодоровић, Драган 249
Тодоровић, Никола 250
Тракл, Георг (Georg Trakl) 51, 53
Транстремер, Томас (Tomas Tranströmer) 90, 156

Угринов, Павле 113
Урошевић, Драгиња 251, 252, 253

Хамовић, Драган 254
Хегел, Георг Вилхелм Фридрих (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) 32
Холан, Владимир (Vladimír Holan) 161

Цвејић, Анђелка 255
Црњански, Милош 53

Чарапић, Александар 256

Шапоња, Ненад 21, 180, 257
Шоп, Љиљана 258

Белешке о ауторима

Славко Гордић

Славко Гордић је рођен 1941. године у Дабрици (Херцеговина). Пише прозу, књижевну критику и есејистику. Објавио је седамнаест монографија и више дестина научних студија. Добитник је награде Друштва књижевника Војводине, награде „Лаза Костић“ и награде „Ђорђе Јовановић“. Био је главни уредник *Летописа Матице српске* и *Зборника Матице српске за књижевност и језик*. Ради као професор емеритус на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду.

Милица Николић

Милица Николић рођена је 1925. године у Београду. Есејиста и преводилац. Посебно се бави изучавањем руске књижевности и компаративним студијама. Објавила је осам књига есеја и приредила неколико антологија руске и српске поезије.

Васа Павковић

Васа Павковић је рођен 1953. године у Панчеву. Објавио је више песничких књига и збирки приповедака, као и три романа. Осим тога, пише есејистику и књижевну критику. Добитник је више награда за разне аспекте књижевног стваралаштва, међу њима и „Бранкове награде“, награде „Милан Ракић“, те награде „Милан Богдановић“. Ради у Институту за српски језик и један је од уредника *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* у издању САНУ.

Бојан Ђорђевић

Бојан Ђорђевић је рођен 1965. године у Трстенику. Књижевни је историчар и архивиста. Објавио је десет монографских и библиографских публикација и 142 научне студије. Бави се изучавањем дубровачке књижевности, културне историје Срба у првој половини двадесетог века и теоријским проблемима архивистике као информационе науке. Ванредни је професор Филолошког факултета Универзитета у Београду. Управитељ је Задужбине „Десанка Максимовић“.

Дарија Жилић

Дарија Жилић је рођена 1972. године у Загребу. Песникиња, есејиста, теоретичар и преводилац. Сарађивала је у многим књижевним и културолошким часописима, а аутор је песничких и прозних књига, као и неколико есејистичких и теоријских монографија о савременој књижевности. Добитник је награде „Киклоп“ за песничку збирку и награде „Јулије Бенешић“ за књижевну критику. Ради као сарадник Трећег програма Хрватског радија.

Мила Медиговић Стефановић

Мила Медиговић Стефановић рођена је 1948. године у Подгорици. Књижевни је критичар, есејиста и културни историчар. Радила је као стручни сарадник за усмерено образовање и васпитање, а потом као средњошколски професор. Више година је радила као библиотекар-истраживач. Од 1995. до 2001. године била је управник Народне библиотеке „Вук Караџић“ у Крагујевцу. Аутор је неколико монографија и великог броја стручних радова из области усмене књижевности, есејистике и историје библиотека.

Тамара Крстић

Тамара Крстић рођена је 1974. године у Београду. Књижевни је критичар и есејист. Уредник је неколико фестивала и трибина посвећених књизи и књижевном стваралаштву. Члан је редакције *Летописа Матице српске* и члан НИНовог жирија за роман године. Ради као новинар и уредник Радио Београда.

Соња Миловановић

Соња Миловановић рођена је 1979. године у Београду. Књижевни је критичар и теоретичар. Књижевне критике објављује у бројним новинама и часописима. Бави се изучавањем лингвистике књижевног текста, те семиотичким истраживањима.

Владислава Гордић Петковић

Владислава Гордић Петковић рођена је 1967. године у Сремској Митровици. Књижевни је теоретичар, књижевни историчар и преводилац. Бави се истраживањима англоамеричке литературе. Објавила је четири научне монографије,

као и четири књиге критика и есеја. Уредник је едиције „Прва књига“ Матице српске. Редовни је професор Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду.

Наташа Горановић Прља

Наташа Горановић Прља рођена је 1973. године у Никшићу. Библиограф и каталогизатор публикација. Ради у Народној библиотеци Србије, у Одељењу монографских публикација.

Јасмина Вуканић

Јасмина Вуканић рођена је 1971. године у Београду. Библиограф и каталогизатор публикација. Ради у Народној библиотеци Србије, у Одељењу монографских публикација.

Биљана Калезић

Биљана Калезић рођена је 1976. године у Лозници. Библиограф и теоретичар библиотекарства. Учествовала је на више стручних скупова и написала више чланака из области библиотекарства. Ради у Народној библиотеци Србије, у Одељењу селективне набавке – секција размене.

Виолета Јовичинац Петровић

Виолета Јовичинац Петровић рођена је 1968. године у Крагујевцу. Библиотекар и преводилац са руског језика. Ради у Народној библиотеци „Вук Караџић“ у Крагујевцу.

Славица Стевановић

Славица Стевановић рођена је 1982. године у Београду. Библиотекар и преводилац са енглеског језика. Члан је Удружења научних и стручних преводилаца Србије. Ради у библиотеци Америчког кутка – одељку библиотеке „Вук Караџић“ у Београду.

ИНДЕКС ИМЕНА

Антонић, Ивана 85
Ахматова, Ана (Анна Андреевна Ахматова) 47

Барт, Ролан (Roland Gérard Barthes) 93
Башлар, Гастон (Gaston Bachelard) 57, 59
Белеслијин, Драгана 50
Бечановић Николић, Зорица 53
Благојевић, Десимир 53, 54
Бландијана, Ана (Otilia Valeria Coman) 87, 95, 96
Блок, Александр (Александр Александрович Блок) 30, 38
Богдановић, Богдан 56
Бонфоа, Ив (Yves Bonnefoy) 87, 95, 96
Борхес, Хорхе Луис (Jorge Luis Borges) 10, 49
Брковић, Светислав Н. 52
Бродски, Јосиф (Иосиф Александрович Бродский) 10

Верона, Ева 98
Винавер, Станислав 60
Витман, Волт (Walt Whitman) 91
Вранеш, Александра 53
Вујичић, Никола 56, 60
Вуканић, Јасмина 97, 131
Вулф, Вирџинија (Virginia Woolf) 38

Газда, Гжегож (Grzegorz Gazda) 32, 38
Гвозденовић, Славомир 56
Гербран, Ален (Alain Gheerbrant) 45
Горановић Прља, Наташа 97, 131
Горјан, Златко 46
Гордић Петковић, Владислава 87, 95, 96, 130
Гордић, Славко 5, 13, 14, 74, 80, 85, 129
Гудмен, Нелсон (Nelson Goodman) 36, 38
Гутемберг, Јохан (Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg) 10, 71

Давичо, Оскар 16
Данте, Алигијери (Dante Alighieri) 49
Дерида, Жак (Jacques Derrida) 92
Дојнаш, Штефан Аугустин (Ştefan Augustin Doinaş) 92
Дојчиновић, Биљана 53

Ђајић Хорват, Александра 94

Ђорђевић, Бојан 27, 39, 40, 129
Ђурић, Дубравка 41

Елиот, Томас Стернс (Thomas Stearns Eliot) 89
Емерсон, Ралф Волд (Ralph Waldo Emerson) 91
Епштејн, Михаил (Михаил Наумович Эпштейн) 58

Жилић, Дарија 41, 44, 130
Жмегач, Виктор 94, 95

Загајевски, Адам (Adam Zagajewski) 56

Ивић, Милка 85

Јовичинац Петровић, Виолета 131

Калезић, Биљана 97, 131
Кангрга, Милан 42
Канети, Елијас (Elias Canetti) 10
Карвер, Рејмонд (Raymond Clevie Carver) 87, 88, 92, 95, 96
Кафка, Франц (Franz Kafka) 10
Кернев Штрајн, Јелка 30, 38
Кесић, Снежана 74, 85
Кирш, Сара (Sarah Kirsch) 51
Киш, Данило 10, 55
Кле, Пол (Paul Klee) 92, 93
Ковачевић, Милош 74, 85
Констан, Бенжамен (Benjamin Henri-Constant de Rebecque) 59
Костић, Лаза 16, 88, 90
Крду, Петру (Petru Cârdu) 55
Крстић, Тамара 69, 72, 130
Крлежа, Мирослав 11
Курциус, Ернест (Ernest Robert Curtius) 29, 38

Лаковић, Александар 47
Лалић, Иван В. 47, 53
Леопарди, Ђакомо (Giacomo Leopardi) 9
Лесинг, Дорис (Doris Lessing) 28
Ли, Таи Пе 46
Липска, Ева (Ewa Lipska) 10, 69, 87, 95, 96
Лотман, Јуриј (Юрий Михаилович Лотман) 73, 74, 85

Магрис, Клаудио (Claudio Magris) 55
Маковска, Словина Тинецка 32, 38
Максимовић, Десанка 5, 8, 12
Максимовић, Мирослав 9

Маларме, Стефан (Stephane Malarme) 75
Мангел, Алберт (Alberto Manguel) 63, 64
Мандељштам, Осип (Осип Эмельянович Мандельштам) 16
Марголис, Јозеф (Joseph Zalman Margolis) 30, 38
Маркес, Гарсија (Gabrijel Garsija Markes) 12
Марковић, Ђорђе Кодер 16
Медиговић Стефановић, Мила 45, 66, 67, 130
Миловановић, Соња 73, 85, 86, 130
Миљковић, Бранко 10
Митровић, Срба 5, 55
Михајловић, Борислав Михиз 11
Монтењ, Мишел де (Michel Eyquem de Montaigne) 59

Настасијевић, Момчило 16, 47, 55
Неруда, Пабло (Ricardo Neftali Reyes) 10, 71
Николић, Милица 15, 17, 18, 129

Њутн, Исак (Isaac Newton) 10, 71

Одн, Вистан (Wystan Hugh Auden) 10

Павел, Томас (Thomas Pavel) 36, 38
Павковић, Васа 13, 19, 24, 25, 50, 52, 55, 129
Павловић, Миодраг 87, 90, 95, 96
Палавестра, Предраг 90, 91, 95
Парун, Весна 55, 93
Петковић, Владислав Дис 10
Пипер, Предраг 74, 77, 80, 85
Попа, Васко 9, 10, 16, 22, 47, 55
Поповић, Јован Стерија 9
Поповић, Људмила 85
Прат, Мери Луис (Mary Louise Pratt) 30, 38
Пруст, Марсел (Marcel-Valentin-Louis-Eugène-Georges Proust) 36

Радисављевић, Зоран 11
Радојчић, Саша 6, 7
Раичковић, Стеван 56
Рикер, Жан Пол (Jean Paul Gustave Ricoeur) 29, 38
Ристовић, Александар 5, 6, 10, 55, 71
Рој, Арундати (Suzanna Arundhati Roy) 64
Ружић, Владислава 85
Русо, Жан Жак (Jean-Jacques Rousseau) 59

Секулић, Исидора 89, 90, 91, 95, 96
Селимовић, Меша 5
Сернуда, Луис (Luis Cernuda Bidón) 55

Симовић, Љубомир 56
Слотердијк, Петер (Peter Sloterdijk) 10, 69
Стевановић, Славица 131
Струхал, Мартин (Martin Strouhal) 33, 38
Стојановић, Мирољуб 60
Стојановић Пантовић, Бојана 50, 51

Тадић, Новица 55
Танасић, Срето 85
Тесла, Никола 10
Тодоров, Цветан 59
Тошовић, Бранко 85
Транстремер, Томас (Tomas Tranströmer) 87, 95, 96

Фенелон, Франсоа (François de Salignac de la Mothe-Fénelon) 12
Фиш, Стенли (Stanley Fish) 27, 38
Фуко, Мишел (Michel Foucault) 94

Халиловић, Енес 8
Хаман, Јохан Георг (Johann Georg Hamann) 11
Хангерланд, Изабел (Isabel C. Hungerland) 27, 38
Хомер 12, 91

Цветајева, Марина (Марина Ивановна Цветаева) 47
Црњански, Милош 58

Шапоња, Ненад 47
Шевалије, Жан (Jean Chevalier) 45
Шекспир, Вилијам (William Shakespeare) 10, 38, 93, 94
Шимборска, Вислава (Wislawa Szymborska) 10, 71
Шоуволтер, Илејн (Elaine Showalter) 90
Штајгер, Емил (Emil Staiger) 82

САДРЖАЈ

5 *Славко Гордић*
С ПЕСМАМА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ, У НЕКОЛИКО НАВРАТА

15 *Милица Николић*
ПЕСНИЧКА СНАГА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

19 *Васа Павковић*
НАД ПОЕТИКОМ ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

27 *Бојан Ђорђевић*
РЕЦЕПЦИЈА РАНИХ ПЕСАМА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

41 *Darija Žilić*
BIVANJE U POEZIJI TANJE KRAGUJEVIĆ

45 *Мила Медиговић Стефановић*
ВРТОВИ И ПОЕТСКИ ПЛАНЕТАРИЈУМ ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

69 *Тамара Крстић*
ФРАГМЕНТИ О ЈЕДНОМ ПЕВАЊУ

73 *Соња Миловановић*
УИСТИНУ, ПОЕЗИЈА

87 *Владислава Гордић Петковић*
ЧИТАЊЕ КЊИГЕ ЧИТАЊА

97 Наташа Горановић Прља
Јасмина Вуканић
Биљана Калезић
СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА
ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

126 ИНДЕКС ИМЕНА ИЗ БИБЛИОГРАФИЈЕ

129 БЕЛЕШКЕ О АУТОРИМА

132 ИНДЕКС ИМЕНА

ПОЕЗИЈА ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ
Зборник радова
2017.

Издавачи
Задужбина „Десанка Максимовић“
Народна библиотека Србије
Скерлићева 1, Београд

За издаваче
Бојан Ђорђевић
Ласло Блашковић

Превод резимеа на руски језик
Виолета Јовичинац Петровић

Редакција превода и
превод резимеа на енглески језик
Славица Стевановић

Лектура и коректура
Мирјана Станишић

УДК класификација
Наташа Горановић Прља

Припрема и штампа
Чигоја штампа

Тираж
200 примерака

ISBN 978-86-82377-56-6

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09-1 Крагујевић Т. (082)

ДЕСАНКИНИ мајски разговори (2016 ; Београд)
Поезија Тање Крагујевић : зборник радова / Десанкини мајски разговори, Београд, 1. јул 2016. ; приредила Мирјана Станишић. – Београд : Задужбина "Десанка Максимовић", 2017 (Београд : Чигоја штампа). – 138 стр. ; 21 cm. – (Десанкини мајски разговори ; књ. 34)

Тираж 200. – Белешке о ауторима: стр. 129-131. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Summaries ; Резюме. – Регистар.

ISBN 978-86-82377-56-6

а) Крагујевић, Тања (1946-) – Поезија – Зборници
COBISS.SR-ID 231681548

ISBN 978-86-82377-56-6
9 788682 377566